Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԻՏԱԼԻԱ
1889

Ամսիկ
555

06 JUN 2005

LORD BYRON

CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE

ITALY

THIRD EDITION

VENICE
PRINTED
AT THE ARMENIAN MONASTERY OF S. LAZARUS
1889

ԻՏԱԼԻԱ

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՂԱԶԱՐՈՒ
1889

555-2009
4249
41
h$551

Ստեփաննոս Պօղոսեան
ՍԵՐԵԲՐԵԿԵԱՆՑ
Աստրախան

ԱԶԴ

Ոչ ընդ նշանաւորս միայն քերթողաց դարուս, այլ եւ առաջին ի նոսին վկայեալ է ի յոլովից գիտնոց՝ ԲԱՅՐԸՆ Անգղիացի, զորոյ ճաշակս քերթուածոց մատուցաք երբեմն մերազնեայցս ի ծաղկաքաղս ուրեք· իսկ այժմ ընծայեմք զընտրելագոյն մասն համօրէն գրուածոց նորին, որ է յետին կամ Չորրորդ երգ անուանեալ քերթութեանն ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐՈԼԴԱՅ ԱՍՊԵՏԻ, **Childe Harold's Pilgrimage.** յորում զիտալիանկարագրէ, թէ եւ ոչ բովանդակ, վասն այնորիկ եւ ԻՏԱԼԻԱ կոչեցաք զհրատարակեալս առ ի մէնջ զերգս զայս: Ճաշակ քերթողին եւ քերթուածոյն,նիւթ բանիցն՝ որ է անմահ յիշատակն Իտալիա, վեհագոյն ի գեղապատիւ աշխարհս նորոց դարուցս, եւ ստէպ այցելութիւնք համազնեայց քերթողին ի գրուատեալսն առ ի նմանէ վայրս, եւ մանաւանդ ի նախակարգեալն ի գլուխ երգոյն՝ ի Վենետիկ, յորում եւ մեզ եհաս պանդխտել հոգւոյ կամօք եւ երկրորդ ստանալ հայ-

րէնիս, ի նմին իսկ ի քաղաքի՝ յորում եւ մասն ինչ երգոցս յօրինեալ է ի բանաստեղծէն, եւ գլխովին ի կղզւոջ Մենաստանի՝ ուր յաճախնա յայցելանէր՝ մինչդեռ Պանդուխտն իւր թափառէր տակաւին յանձրեւոյթ հրապարակս մտաց իւրոց. այս ամենայն ոչ փոքր յորդոր էր ի ձեռնարկութիւն թարգմանութեանս, այլ ոչ համօրէն բաւական, եթէ ոչ հարկ իմն ի վերայ դնէր մեզ մերս իսկ նժդեհութիւն ի հայրենիս անդր քերթողին, ուր առաւել քան զյօժարութիւն յամեալ զտաղտուկ օտարութեանս այսպիսեաւ իմն կամեցայ սփոփել կամ տանջել՝ ոչ դիւրաթափ թարգմանութեամբ. սոյնպէս իմն հնարս հնարեալ եւ հեղինակին երբեմն՝ արկանէր զանձն ի փորձ եւ ի տոյժ՝ ուսանել զմերս հայերէն դժուարագիւտ բարբառ, ի մերում իսկ դրան վանաց. Բայց զի չատ հեռի է թարգմանողս որպէս ի ճարտարութենէ հեղինակին նոյն եւ ի խորհրդոց եւ ի դիտմանց նորին, պարտ

անձին վարկանի ծանուցանել ընթերցանելեաց եւ դատասիրաց, զի որքան եւ սիրող եւ պատուող իցէ կամ էր ստեղծաբան եւ խորհմաց հանճարոյ քերթողին, այնքան եւ ատեցող թերայոյս եւ սակաւահաւատ ոդւոյն, զոր եւ ուրեք ուրեք նշանակէ՝ զեղչմամբ նորայոցն ասից կամ ծանօթութեամբք եւ կամ լռութեամբ իսկ. զի ողջամտացն յայտ յանդիման կան մեղմխանքն:

Իսկ վասն ոճոյ թարգմանութեանս ոչ ունիմ այլ ինչ ասել, բայց ի գիտողս երկաքանչիւր լեզուացն թողուլ զդատաստան, եւ յանձն առնուլ զպարտութիւն՝ եթէ ուրեք ոչ իցեմ քաջ ի վերայ հասեալ բանից քերթողին, որ չէ պարզախօս եւ դիւրափոխելի՝ որպէս զայլս ի քերթողաց եւ զիւր իսկ համազգիս՝ հետեւողս նախնեացն եւ կտակարանաց ոճոյ:

ITALY

Italia! too, Italia! looking on thee,
Full flashes on the soul the light of ages,
Since the fierce Carthaginian almost won thee,
To the last halo of the chiefs and sages
Who glorify thy consacrated pages;
Thou wert the throne and grave of empire; still,
The fount at which the panting mind assuages
Her thirst of knowledge, quaffing there her fill,
Flows from the eternal source of Rome's imperial hill.

I

I stood in Venice, on the Bridge of Sighs;
A palace and a prison on each hand:
I saw from out the wave her structures rise
As from the stroke of the enchanter's wand:
A thousand years their cloudy wings expand
Around me, and a dying Glory smiles
O'er the far times, when many a subject land
Look'd to the winged Lion's marble piles,
Where Venice sate in state, throned on her hundred isles!

Ի Տ Ա Լ Ի Ա.

Ո՛հ, Իտալի Իտալի, ճաճանչ դարուց անցելոց [1]
Ճառագայթէ ի հոգիս ուղղ ի քեզն յառելոց,
Ի Պունիկեան Գոռոզէն [2] որ խուն մ'եւ զքեզ նուաճէր՝
Մինչ ի յետին լուսապսակ վարչաց քաջաց ու իմաստնոց,
Որք յաճախեն փառս մեծ քոց դիւանաց սրբանուէր.
Դու պետութեանց հանապազ եղեր եւ գահ եւ գամբան.
Նա եւ այժմիկ ծարաւեալ ոգիք առ ումպ գիտութեան
Ի վեհաշուքն Հռովմայ երթեալ դիմեն ի գետակ,
Յորմէ բղխէ յարահոս անմահարարն վտակ:

Ա.

Կացի երբեմն ի կամուրջն հառաչանաց ի Վընէժ [3].
Պալատ աստի ամբառնայր եւ տուն բանտի՝ հանդիպոյ.
Տեսի զշինուածս նորին ընդ նիւս ալեաց բարձրուղէշ
Իբր յեղակարծ ի բարսմանց դիւթականին հարուածոյ:
Մառախլապատք թափառին հազարք ամաց շուրջ զինեւ.
Փառք նուաղեալք ծաղր արձակեն զամանակօքն նախկին՝
Մինչդեռ գաւառք նուաճեալք ի հեռուստ ակնարկէին
Ի թեւապանծ առիւծունս ի ծագըս սեանցըն կըճեայց,
Յորժամ Վընէժ ի հարիւրս իւր բազմէր գահըս կըղզեաց:

II

She looks a sea Cybele, fresh from ocean,
Rising with her tiara of proud towers
At airy distance, with majestic motion,
A ruler of the waters and their powers:
And such she was; — her daughters had their dowers
From spoils of nations, and the exhaustless East
Pour'd in her lap all gems in sparkling showers.
In purple was she robed, and of her feast
Monarchs partook, and deem'd their dignity increased.

III

In Venice Tasso's echoes are no more,
And silent rows the songless gondolier;
Her palaces are crumbling to the shore,
And music meets not always now the ear:
Those days are gone — but Beauty still is here.
States fall, arts fade — but Nature doth not die,
Nor yet forget how Venice once was dear,
The pleasant place of all festivity,
The revel of the earth, the masque of Italy!

IV

But unto us she hath a spell beyond
Her name in story, and her long array
Of mighty shadows, whose dim forms despond
Above the dogeless city's vanish'd sway;
Ours is a trophy which will not decay
With the Rialto; Shylock and the Moor,
And Pierre, cannot be swept or worn away —
The keystones of the arch! though all were o'er,
For us repeopled were the solitary shore.

Բ

Որպէս Կիբելէ[4] ծովային ի զով ալեացն Ովկեանու
Բարձեալ գըլուխ խոյրազգեաց բրգաշարդիկ բարձրայօն
Ի հեռաստան օդաճեմ վըսեմական տարազու՝
Ջուրց եւ ջըրոց պետութեանց արկանելով սանձ ըզգօն.
Այսգոյն նազէր նա, և տայր պաշտատական դստերաց
Ջաւար ազգաց եւ ազանց. եւ արեւելք անըսպառ
Ճապաղէին առ ոտիւքն ազգ ազգ ականըս պայծառս.
Ինքն ըզգենոյր ծիրանիս ու առնէր կոչունս արքայից,
Եւ էին փառք մեծամեծք լինել նըմին հացակից։

Գ

Այժմ ոչ հընչին արդ ի Վընէժ երգոց Դասսոյ[5] արձագանգք
Լռիկ ու աներգ թիարկէ կոնտոլավարըն մանուկ.
Քակտին կործան յեզր ափանց ի ծոց չքնաղքն ապարանք,
Ոչ եւս ըստէպ գուսանաց բաղխի առ ունկըն շըշուկ.
Անցեալ գնացին այն աւուրք. գեղեցկութիւն մընայ դեռ.
Խամրին արուեստք, գըթեն գահք, Բընութիւն կեայ յաւի-
Եւ ոչ է մարթ մոռանալ՝ քանի սիրուն Վընէժն այն՝ [տեան.
Էր խրախարան համախումբ ամենազան տօնահեշտ,
Ըզբօսարան աշխարհի, ու Իտալիոյ միմք զուեշտ։

Դ

Այլ է մեր անդ յիշատակ քան ըզգիպաց պատմական
Եւ քան զերկայն ըզզասակն ուրուականաց քաջածին
Որք թաղծադէմք ի սըգի ակընկորեալք ողխուրք կան
Ընդ ապաշուքըն քնքշանս դըքսակորոյս քաղաքին։
Արձան յաղթից անվըթար քան Ռիալդոյ[6] է մեր անդ,
Շայլոք, Մովրիկ, եւ Պետրիկ[7], սոք 'անաշարտ անկորուստ
Յամենածախ մընայցեն ժամանակէն մեզ պահուստ.
Անկիւնակալք կամարաց, թէ եւ անկցի բնաւ տապաստ՝
Սոքօք՝ ափունքս ամայիք՝ մեզ մարդաբնակք լիցեն աստ։

V

The beings of the mind are not of clay ;
Essentially immortal, they create
And multiply in us a brighter ray
And more beloved existence : that which Fate
Prohibits to dull life, in this our state
Of mortal bondage, by these spirits supplied,
First exiles, then replaces what we hate;
Watering the heart whose early flowers have died,
And with a fresher growth replenishing the void.

VI

Such is the refuge of our youth and age,
The first from Hope, the last from Vacancy;
And this worn feeling peoples many a page,
And, may be, that which grows beneath mine eye:
Yet there are things whose strong reality
Outshines our fairy-land; in shape and hues
More beautiful than our fantastic sky,
And the strange constellations which the Muse
O' er her wild universe is skilful to diffuse:

VII

I saw or dream'd of such, — but let them go, —
They came like truth, and disappear'd like dreams;
And whatsoe'er they were — are now but so :
I could replace them if I would; still teems
My mind with many a form which aptly seems
Such as I sought for, and at moments found:
Let these too go — for waking Reason deems
Such over-weening phantasies unsound,
And other voices speak, and other sights surround.

Ե

Քանզի հաստուածք մըտաւորք ոչ ի կաւոյ զանգանին.
Անմահականք ի բընուստ՝ ստեղծուն ու աճել տան ի մեզ
Ըզլուսափայլ ճառագայթս եւ էութիւնս սիրային.
Ու այն զոր ժըխտէ բախտ կենացս ի ցաւագին ասպարէզ
Մեռելութեանն օրինօք կաշկանդելով անհամբոյր,
Օժանդակեալ զօրութեամբ ոգիւականս այս ոգեաց
Մերժէ ի մենջ նախ, ու ապա լընու զտեղի ատելեաց.
Արբուցանէ զսիրտ խամրեալ ծորմամբ ծաղկանցն առաջնոց
Եւ նորաբոյս գալարեաւ պըճնազարդէ զունայն ծոց:

Զ

Այս մանկութեան մերոյ, այս եւ ծերութեանս ապաւէն՝
Մինչ առաջինն ի յուսոյ, միւսն յընկերաց լըքանի.
Այս սըրտահար ըզգացումն ելից ծածկեաց բիւր քարտէն,
Նոյն եւ զսա 'րդեօք որ ընդ իմ իսկ աչօքս արդ լընանի:
Այլ են ինչ իրք լուսաւորք ըստուգագոյն էութեամբ
Յաղթկուք երկրիս ցընորից, ի ձեւ ու ի գոյն բարեքիկ՝
Քան մըտածին մերս երկինք յոյժ առաւել գեղեցիկ,
Եւ քան զանյաջ աստղակոյտքըն՝ զոր ճարտարըն Մուսայ
Դասաւորէ յամայի տիեզերաց պողոտայ:

Է

Տեսի աչօք կամ յանուրջս... այլ զի՞ կայ իմ եւ նոցա.
Երեւեցան իբր ըստոյգ, անհետացան իբր երազ.
Էին որ զինչ եւ էին, արդ այսպիսիք են ահա.
Եւ կարեմ այլս ընդ նոսին փոխանակել հանապազ.
Զի պատկերօք լի է գլուխ իմ տակաւին այնպիսեօք՝
Զորոց հարեալ մերթ ըղձիւք եւ մերթ ըզըռամբ իսկ ածի...
Այլ մոռացուք եւ զսոսա. քանզի առ Բանն որ զարթչի՝
Անդէպ անճահ երեւին մըտացընորքն անդաճմունք.
Ա՛յլ ձայնք խօսին այժմ եւ այլք յածին զինեւ երեւմունք:

VIII

I 've taught me other tongues — and in strange eyes
Have made me not a stranger; to the mind
Which is itself, no changes bring surprise;
Nor is it harsh to make, nor hard to find
A country with — ay, or without mankind;
Yet was I born where men are proud to be, —
Not without cause; and should I leave behind
The inviolate island of the sage and free,
And seek me out a home by a remoter sea.

IX

Perhaps I loved it well; and should I lay
My ashes in a soil which is not mine,
My spirit shall resume it — if we may
Unbodied choose a sanctuary. I twine
My hopes of being remember'd in my line
With my land's language: if too fond and far
These aspirations in their scope incline, —
If my fame should be, as my fortunes are,
Of hasty growth and blight, and dull Oblivion bar.

X

My name from out the temple where the dead
Are honour'd by the nations — let it be —
And light the laurels on a loftier head!
And be the Spartan's epitaph on me —
« Sparta hath many a worthier son than he. »
Meantime I seek no sympathies, nor need;
The thorns which I have reap'd are of the tree
I planted: they have torn me, and I bleed:
I should have known what fruit would spring from such a seed.

Ը

Արդ ընդելեալ եմ ի լուր այլախօսիկըն լեզուաց
Օտարական չեմ ես յայսմ հետէ առ աչս օտարին.
Միտք անյողդողդք ոչ ապշին ի փոփոխել պատկերաց.
Ոչ դըժուարին ինչ է գիւտ ոչ ըստեղծուած դըժուարին
Բազմամարդիկ դըտանել կամ անմարդի հայրենիս:
Սակայն ծընեալ եմ յերկրի՝ ուր ծընանել փառք դըրի.
Եւ յիրաւունս իսկ. արդ իմ թողից լքից ըղկղզի
Ուր անկասկած իմաստունն եւ այր ազատ յօրանան,
Եւ խընդրեցից տուն յաշխարհ հեռի ու ի ծով բացական:

Թ

Այլ գուցէ քաջ սիրելով սիրեցի ես զայն տեղիս
Եւ արդ յօտար աշխարհի կայցէ թողուլ զիմ նըշխար.
Սակայն առ նոյն վերըստին թող արասցէ դարձ հոգիս,
(Թէ հոգի զերծ ի հողոյն կարէ ընտրել իւր տաճար):
Այլ ես ըղձոյս՝ անմոռաց կալոյ ի յուշ ազգակցաց՝
Խառնեալ զօգեմ ընդ բարբառ որով վարին հայրենիք.
Բայց թէ յանձուկ տարփ վարեն զիս անդրագոյնս իղձք սնոտիք.
Թէ զոյգ բաղդիս և համբաւս աճեալ փոյթ՝ փոյթ և խամրի,
Թէ յաննըշմար գերեզայց մոռացութեան խաւարի,

Ժ

Եւ թէ զանունս իմ հերքեն ի տաճարէն այն ի բաց
Ուր պատուեն ազգք եւ ազինք ըզմեռելոց յիշատակ, …
Իցէ… եւ թող դափնի պսակ դիցի վեհից ճակատաց.
Արձանագիր ըսպարտեան շատ լիցի յիմ տապանակ.
Թէ՝ « Սպարտայ են են որդիք արժանաւորք քան ըզսա[8] »:
Չեմ հետամուտ համակիր սիրոյ այլոց ու ոչ կարօտ.
Իմ ձեռատունկ ծառոյս տուրք է ինձ փըշոցս այս նարօտ.
Ի նոցանէն խոցոտեալ ահա կաթեմ ես զարիւնս.
Ո՞չ յարկանել անդ ըզսերմն՝ էր պարտ յիշել եւ զարդիւնս:

XI

The spouseless Adriatic mourns her lord;
And, annual marriage, now no more renew'd,
The Bucentaur lies rotting unrestored,
Neglected garment of her widowhood!
St. Mark yet sees his lion where he stood,
Stand, but in mockery of his wither'd power,
Over the proud Place where an Emperor sued,
And monarchs gazed and envied in the hour
When Venice was a queen with an unequall'd dower.

XII

The Suabian sued, and now the Austrian reigns —
An Emperor tramples where an Emperor knelt;
Kingdoms are shrunk to provinces, and chains
Clank over sceptred cities; nations melt
From power's high pinnacle, when they have felt
The sunshine for a while, and downward go
Like lauwine loosen'd from the mountain's belt;
Oh for one hour of blind old Dandolo!
Th'octogenarian chief, Byzantium's conquering foe.

XIII

Before St. Mark still glow his steeds of brass,
Their gilded collars glittering in the sun;
But is not Doria's menace come to pass?
Are they not *bridled?* — Venice, lost and won,
Her thirteen hundred years of freedom done,
Sinks, like a sea-weed, into whence she rose!
Better be whelm'd beneath the waves, and shun,
Even in destruction's depth, her foreign foes,
From whom submission wrings an infamous repose.

ԺԱ

Այրիացեալն Ադրիա լալով արդ լայ զամուսին [9].
Ոչ եւս ամաց յամս հանդէսք իւր կատարին հարսանեաց,
Եւ Եղնացլիկ ճըճեկեր անկեալ դընի յամային,
Իբրեւ անպէտ պաճուճանք այրիութեան երեւաց:
Այժմ դիտէ ցարդ Սուրբ Մարկոս զառիւծն ուր կայրն իսկ յա-
կայ, այլ յառաջ ինչաւակի հարըստութեան կապտելոյ (ռաՔ
Ի հրապարակ անդր՝ ուր գայր ինքնակալ յուխտ ողըքոյ [10],
Ուր եւ արքայք պըշնուին ընդ Վէնետիկ ի նախանձ,
Յորժամ բազմերըն դըշխոյ պըճնեալ ի պռոյգ մեծագանձ:

ԺԲ

Սուաբեանն [11] երբեմն աղերսէր. արդ իշխէ տէրն Արեգան
Ուր ծունր անէր ինքնակալ, արդ ինքնակալ դոփէ անդ՝
Արքայութիւնք խոնարհեալք կացին ի մարզս աննըշան,
Քաղաքանի վարչակիր շըղթայակապ ի կաշկանդ.
Հալեալ ազանց ի կատարս անդ զօրութեանց վերնածայր
Այն ինչ աղդեալք յարեւուն ճառագայթից փառապանծ,
Ու ահա գլորին իբրեւ ձեան հրոսակք ընդ կուշտըս լերանց:
Ո՛հ, ո՞ զմի տայր ժամ եւեթ ըղձանտոլոյ [12] զաչացուին
Զութսընամեայ գոռ վարչի և Բիւզանդեայ յաղթողին:

ԺԳ

Ի պատըշգամբ Մարկոսեան ձիք իւր շողան պըղընձիք [13],
Արեգնափար փայլակեալ յոսկետարեան մանեկաց.
Այլ ո՞չ Դորեայ սպառնալիք ի գլուխ ելին աւադիկ [14].
Եւ ձի՞քն ահա սանձեցան: — Վէնետիկ հէգ և գերած,
Զազատութիւն կորուսեալ տասանց դարուց և երից
Անկաւ զինչ խոտ ծովափին յորմէ 'նձիւղեալ եւ կանգնէր:
Հետախաղաղ յալեաց ծոց լաւ է լինել վայրաբեր
Ու ի կորըստեանն իսկ ի խորս խոյս ոսոխէն տալ օտար
Քան նըւաճեալ ընդ նովիմբ կեալ յանդորրու ապիկար:

XIV

In youth she was all glory, — a new Tyre, —
Her very by-word sprung from victory,
The « Planter of the Lion », which through fire
And blood she bore o'er subject earth and sea;
Though making many slaves, herself still free,
And Europe's bulwark 'gainst the Ottomite;
Witness Troy's rival, Candia! Vouch it, ye
Immortal waves that saw Lepanto's fight!
For ye are names no time nor tyranny can blight.

XV

Statues of glass — all shiver'd — the long file
Of her dead Doges are declined to dust;
But where they dwelt, the wast and sumptuous pile
Bespeaks the pageant of their splendid trust;
Their sceptre broken, had their sword in rust,
Have yielded to the stranger: empty halls,
Thin streets, and foreign aspects such as must
Too oft remind her who and what inthrals,
Have flung a desolate cloud o'er Venice 'lovely walls.

XVI

When Athen's armies fell at Syracuse,
And fetter'd thousands bore the yoke of war,
Redemption rose up in the Attic Muse,
Her voice their only ransom from afar:
See! as they chant the tragic hymn, the car
Of the o'ermaster'd victor stops, the reins
Fall from his hands — his idle scimitar
Starts from its belt — he rends his captive's chains,
And bids him thank the bard for freedom and his strains.

ԺԴ

Ի մանկութեան յօրացեալ փառազգեաց նոր ոմն էր Տիւր
Զ'առ առակէ գրոյց իսկ զիւր եառուն նըմա յաղթանակք,
Զ'Առիւծատունկն այն անուն [15]. քանզի՛նդ արիւն եւ ընդ հուր,
Անցեալ՝ կանգնէր առիւծուծս յերկիր ու ի ծով վըտարակ.
Գերի վարեալ ըզբազումս՝ ինքըն կելով միշտ ազատ:
Եւ Օսմանիկ բըռնութեան դէմ կայր պատուար Եւրոպայ.
Ցերաշխ ինձ կաս դու Կրետէ՝ հակառակորդ Տրովադայ,
Անմահ ալիք դուք վըկայք նաւամարտին ի Լեպանդ,
Ոչ ժամանակ մաշէ ոչ բըռունք զանուանքդ անվըկանդ:

ԺԵ

Որպէս անդրիք բիւրեղեայք՝ դըքսից նորին բազմաշար
Հարեալ պատկերքն ի փըշուր որպէս փոշի հոսեցան.
Այլ բնակարան իսկ նոցուն պալատըն պերճ լայնատարր
Մեծաքարոզ հըռչակէ զպաղպաջ փառացն աննըման.
Մականք նոցին խորտակեալք, և սուր սուսերք ժանգահար
Տեղի եառուն օտարին, սրահ և դահլիճք արդ թափուր,
Փողոցք նըրբինք, դէմք օտար յիշեցուսցեն յարամուր
Թէ ո՞ք ոմանք կամ արդեօք որպիսի՛ դառըն կընճիռ
Արկ ըզսիրուն վենետկեան զորմովք մըթար տխրակիր:

ԺԶ

Մինչդեռ բանակն Աթենայ ի Սիրակուս վատթարէր [16]
Եւ արք հըզօրք մատնէին ի ստըրկութեան լուծ պահուստ,
Ատտիկաստանըն Մուսա ըզփըրկութիւն հըռչակէր
Եւ գերեթափ առնէին նըւագքըն հնչեալք ի բացուստ.
Այն ինչ նոքա դեռ զողբոցն յերիւրէին եղանակ,
Տեսէք, զիա՛րդ յաղթողին կառք ընկապճեալք եւ կառեան
Սանձըն սահէր ի ձեռաց, զուր մերկանայր սուր զպատեան.
Տայր լուծանել ըզշըղթայն, եւ արձակեալ ըզգերին
Ազատութեանդ, ասէր, դի՛ք շուք եւ երգոց քերթողին:

XVII

Thus, Venice, if no stronger claim were thine,
Were all thy proud historic deeds forgot,
Thy choral memory of the Bard divine,
Thy love of Tasso, should have cut the knot
Which ties thee to thy tyrants ; and thy lot
Is shameful to the nations, — most of all,
Albion! to thee : the Ocean queen should not
Abandon Ocean's children ; in the fall
Of Venice think of thine, despite thy watery wall.

XVIII

I loved her from my boyhood ; she to me
Was as a fairy city of the heart,
Rising like water-columns from the sea,
Of joy the sojourn, and of wealth the mart ;
And Otway, Radcliffe, Schiller, Shakspeare's art,
Had stamp'd her image in me, and even so,
Although I found her thus, we did not part,
Perchance even dearer in her day of woe,
Than when she was a boast, a marvel, and a show.

XIX

I can repeople with the past — and of
The present there is still for eye and thought,
And meditation chasten'd down, enough ;
And more, it may be, than I hoped or sought ;
And of the happiest moments which were wrought
Within the web of my existence, some
From thee, fair Venice! have their colours caught :
There are some feelings Time cannot benumb,
Nor Torture shake, or mine would now be cold and dumb.

ԺԷ

Այսպէս եւ քեզ, Վենետիկ, եթէ չէին իսկ այլ փառք,
Թէ զպանծալիդ արարոց վէպ մոռացօնք ունէին,
Այլ վեհագին գուսանի մըշտանըւագքն ի քէն պարք
Սեր Դասսոյիդ՝ էր արժան խըզել ըզկապն հանգուցին
Զոր արկ ըզքեւ բռնութեան վերահասի պարաւանդ։
Բաղդ քո ամօթ է ազանց, քեզ մանաւանդ Ալբիոն
Ովկիանու դըշխոյի՝ զմանկամբքն առնել զանց չէ 'մբոն.
Ի կործանման Վենետկոյ՝ քում կործանման կալջիր ուշ,
Ու ի ջրապարփակ պարըսպացդ այդոցիկ կա՛ց ինձ ըզգո՛յշ։

ԺԸ

Ի մանկական ի տիոց ես սիրեցի զՎենետիկ,
Եղեւ ինձ նա ի քաջաց քաղաք, սըրտի դաստակերտ,
Իբր ի վերայ ջրեղինաց սեանց ի ծովէ ամբարձիկ,
Բընակարան հրճուանաց, վաճառանոց ընչաւէտ։
Օդուէյ, Ռէտգլիֆ եւ Շիլլէր եւ Շէքըսբիր հանճարեղք [17]
Տըպացուցեալ ունէին յիս ըզնորին կերպարան.
Ոչ անհաճոյ եւ յայժմուս ինձ կայ յանշուքըս պայման.
Հաճոյագոյն իսկ արդեօք արդ ի վըշտացն իւր աւուրս
Քան մինչ պանծայր հրաշագեղ ակնախըտիղ յընդհանուրս։

ԺԹ

Ոչ յանհնարիցն ինչ է ինձ ըզնա խըռնել անցելովք.
Շատ իսկ առիթս ընծայէ աչաց՝ ուշոյ, եւ որ կանս,
Եւ ոչ սակաւըս գըտցեն խոհուհս անդ միտք մենաւորք
Նա եւ յոլովս իսկ գուցէ քան զիմ ըղձոյս եւ զըղձանս։
Ե՛ն են այս ի թըւոյ բարեբաստիկ բոպէից
Որք ի յառէչըս կենաց իմոց անկան չարանիւթ,
Եւ որք ի քէն, Վենետիկ, առեալ բերեն զերանգ հիւթ [18].
Են կիրք՝ զորս ոչ ժամանակք ջընջեն ոչ սաստ տանջանաց.
Ապ' եթէ ոչ՝ իմքս համայն լինէին ցուրտք ու անըզգայ։

XX

But from their nature will the tannen grow
Loftiest on loftiest and least shelter'd rocks,
Rooted in barrenness, where nought below
Of soil supports them 'gainst the Alpine shocks
Of eddying storms; yet springs the trunk, and mocks
The howling tempest, till its height and frame
Are worthy of the mountains from whose blocks
Of bleak, gray granite into life it came,
And grew a giant tree : — the mind may grow the same.

XXI

Existence may be borne, and the deep root
Of life and sufferance make its firm abode
In bare and desolated bosoms: mute
The camel labours with the heaviest load,
And the wolf dies in silence, — not bestow'd
In vain should such example be ; if they,
Things of ignoble or of savage mood,
Endure and shrink not, we of nobler clay
May temper it to bear, — it is but for a day.

XXII

All suffering doth destroy, or is destroy'd,
Even by the sufferer ; and, in each event,
Ends : — Some, with hope replenish'd and rebuoy'd,
Return to whence they came — with like intent,
And weave their web again ; some, bow'd and bent,
Wax gray and ghastly, withering ere their time,
And perish with the reed on which they leant ;
Some seek devotion, toil, war, good or crime,
According as their souls were form'd to sink or climb.

Ի

Որպէս սիրեն բարձրագոյնք սօճեաց կանգնիլ ի բարձունս
Քարաժեռից ու ապառերկ անպատըսպար կոհակաց ,
Արմատ ձըգել յամուլ վայր , ուր ոչ նեցուկ առ հողմունս
Ոչ գուն հող ըէմ լեռնակյութ եւ պըտուտան փոթորկաց .
Այլ եւ այնպէս աճեն բունք արհամարհեալ ըզմըրըրկօք ,
Մինչեւ հասակք եւ իրանք լիցին լերանցն այն արժան՝
Յորոց ի սեաւ կամ ի գորշ յորձաքարուտ ի կըեան
Հսկայաբար ջօլացեալ եղեն մայրիք սիգասար :
Ոչ աննըման սոցին միտք ընդարձակին ճոխաբար :

ԻԱ

Գոյ հնար տեւել էութեան . գոյ հնար կենաց եւ վշտաց
Ջըգել արմատըս խորինս ի սիրտ ամուլ եւ ունայն .
Ծանրաբեռնեալ գընայ ուղտ ըզճանապարհն անկառաչ .
Նա քանասար եւ անգամ գայլ սատակի լըռելեայն .
Մի վայրապար արասցուք զօրինակօքս այս ապախտ [19].
Եթէ անարգ արարածք եւ փանաքի այդօքիկ
Կըրեն զաղէտըս ցաւոց ժուժեն եւ ոչ հանեն ճիկ ,
Տարցուք եւ մեք մեր վըշտաց՝ հաստեալքս յընտիր ի կաւոյ .
Նա զի եւ կիրք վըտանգացըս՝ կիրք աւուր են միոյ :

ԻԲ

Ամենայն կիրք կամ մաշեն կամ ի կրողացըն մաշին ,
Եւ թէպէտ այս թէպէտ այն՝ համայն առնուն կատարած .
Են որք ուստի մեկնեցանն՝ յուսով դառնան կաթօգին ,
Եւ ըստ նախկին տարազու կըկեն զոստայն նոյնամած .
Եւ են որոց կորակոր խորշոմերես գիսախայտ ,
Վաղ վաղ ծնգեալք անկանին եղեգնեայ ցպօքն յեցարան ,
Ոմանք կրօնից կան պատկառ եւ այլք զանձինս ի գործ տան ,
Կէսք պատերազմըն յուզեն եւ կէսք ըզչար համբուրեն
Իւրաքանչիւր ըստ հոգւոյ գնացիցն ի վեր կամ ստորին :

XXIII

But ever and anon of griefs subdued
There comes a token like a scorpion's sting,
Scarce seen, but with fresh bitterness imbued;
And slight withal may be the things which bring
Back on the heart the weight which it would fling
Aside for ever: it may be a sound —
A tone of music — summer's eve — or spring —
A flower — the wind — the ocean — which shall wound,
Striking the electric chain wherewith we are darkly bound;

XXIV

And how and why we know not, nor can trace
Home to its cloud this lightning of the mind,
But feel the shock renew'd, nor can efface
The blight and blackening which it leaves behind,
Which out of things familiar, undesign'd,
When least we deem of such, calls up to view
The spectres whom no exorcism can bind, —
The cold, the changed, perchance the dead — anew,
The mourn'd, the loved, the lost — too many! — yet how few!

XXV

But my soul wanders; I demand it back
To meditate amongst decay, and stand
A ruin amidst ruins; there to track
Fall'n states and buried greatness, o'er a land
Which was the mightiest in its old command,
And is the loveliest, and must ever be
The master-mould of Nature's heavenly hand;
Wherein were cast the heroic and the free,
The beautiful, the brave, the lords of earth and sea,

ԻԳ

Այլ ոչ է միշտ նըւաճեալ որ ոչ թողցէ զիւր կընի՝
Հանգոյն կարճի խայթուածոց՝ ըղձարուածոյն նըշանակ ,
Ցար զայրանայ թէ եւ գոգ աչաց հազիւ տեսանի .
Եւ ի փոքուէ պատճառէ կուտին զիւրեաւ ծանրահակ
Ախիթք ցաւոց զոր ճըգներն ի բաց թափել ի սըրտէն ·
Ձայն լոկ կամ երգ դաշնակից , ցայգ ամարան կամ գարուն ,
Եւ մի ծաղիկ , դոյզն հողմիկ կամ Ովկիան շառաչուն՝
Են բաւական ի խըզտել զըսպիս վիրաց զոր առաք ,
Ցընցել զշըղթայն ելեկտրեայ որովք ուժգինս եմք վարակք :

ԻԴ

Ոչ զուստ գիտեմք ոչ զընդէր ըզմըտաւոր փայլական ,
Եւ ոչ օլանալ յամպն ի վեր՝ յորում ծածկեալ նայն զօղի ·
Սակայն ըզգալ ըզգամք քաջ իսկ հարուածոց նորոգման ,
Անզօրք ըզսեաւն եղծուլ հերկ՝ զոր արկն ի մեզ գողուզի ·
Եւ ի զբաղման իսկ մերում՝ ընտանեկան պարապմունք
Յանըզգաստից մինչ բընաւ ուստեք չըկայր ինչ խէթ մեր ,
Ի տես ածեն ուրուականս՝ երդմնեցուցչաց աննըւէր ,
Այլափոխեալս եւ ցըրտինս , գուցէ զմեռեալս մեր սիրունս
Ըղկորուսեալս եւ լացեալս , զի՛ բազումս թէ եւ նուազունս :

ԻԵ

Այլ ընդ վայր մտք իմ յածին . ժամ է դառնալ ինձ իմուլս.
Ցաւերակաց մէջ կանգնիլ իբր աւերակ կենդանի .
Ցարուցանել պետութիւնըս կործանեալս եւ խարխուլս
Եւ մեծութիւնըս թաղեալս ի ծոց երկրին անուանի՝
Որ մեծ եղեւ քան զհամայն յիշխանութեան անդ իւրում ,
Զըքնաղագոյն է եւ ցարդ եւ հանապազ եղիցի ·
Վեհօրինակ գաղափար , կերտուած բնութեան երկնածըի ,
Որ դիւցազունս անդանօր ու ազատասուն կառոյց արս ,
Արուորագոյս , գեղաւորս , ծովու ու երկրիս իշխող տեարս :

XXVI

The commonwealth of kings, the men of Rome!
And even since, and now, fair Italy!
Thou art the garden of the world, the home
Of all Art yields, and Nature can decree;
Even in thy desert, what is like to thee?
Thy very weeds are beautiful, thy waste
More rich than other climes' fertility;
Thy wreck a glory, and thy ruin graced
With an immaculate charm which cannot be defaced.

XXVII

The moon is up, and yet it is not night;
Sunset divides the sky with her; a sea
Of glory streams along the Alpine height
Of blue Friuli's mountains; Heaven is free
From clouds, but of all colours seems to be
Melted to one vast Iris of the West,
Where the Day joins the past Eternity;
While, on the other hand, meek Dian's crest
Floats through the azure air — an island of the blest!

XXVIII

A single star is at her side, and reigns
With her o'er half the lovely heaven; but still
Yon sunny sea heaves brightly, and remains
Roll'd o'er the peak of the far Rhætian hill,
As Day and Night contending were, until
Nature reclaim'd her order: — gently flows
The deep-dyed Brenta, where their hues instil
The odorous purple of a new-born rose,
Which streams upon her stream, and glass'd within it glows,

ԻԶ

Ո՜վ արքայից հրապարակ՝ ընկերահաշտ արք Հռովմայ.
Ո՜վ դու յանցեալն եւ յայժմուս Իտալիա՛ նազելի,
Ո՜վ վայելուչ դու պարտէզ տիեզերաց շուրջակայ,
Հանդէս հանուրց արուեստից, գեղոյ բնութեան հայելի.
Ցամայութեան իսկ քում ո՞վ իցէ բնաւ քեզ հաւասար.
Գեղեցկագեղք են համայն վայրենազոյն իսկ քո տունկք.
Ծաղկին երէզքըդ խոպանք քան թէ գաւառք բարեբունք.
Դու եւ յանկման անդ քոյին վերբերեւիս քաջափառ,
Եւ յաւերակքըդ խանգար շողան շընորհք անըսպառ:

ԻԷ

Ցառնէ լուսին, եւ դեռ ոչ է գիշերոյ երեւոյթ.
Այլ բաժանի ՚նդ խոնարհեալ արեգական նա զերկին.
Ծով լուսափառ ծաւալի ՚նդ Փրիուլեայ բլուրըս կապոյտ [20].
Սուրբ են երկինք ի յամպոց. այլ ծիածան երփն յերփին
Համակ գունոց անկանի զարեւմտից բովանդակ՝
Ուր շաղկապի հետասայզ տիւ ընդ անցեալն ամանակ.
Մինչդեռ ի յայնըմ կուսէ զկարակնաձեւըն մահեակ
Ընդ մըկանունս եթերաց ալեաց վարէ Անահիտ
Ջերանութեան պարգելով ըղկըղզեակ քաջ ծըշգըրիտ.

ԻԸ

Մի միայն աստըղ նազեալ հետոց նորին ուղեկից
Թագաւորէ ի վերայ կիսոյ երկնի սիրայնոյ.
Այլ առ տակաւ տակաւ լոյս ծովանըման ճաճանչից [21]
Տարածանի զհեռավայր Հռետեան բարձամք հանդիպոյ.
Տիւ եւ գիշեր անտանոր թըւին ի փորձ գոտէկռիւ,
Մինչեւ բնութիւն տայ հրաման հանապազոր օրինին.
Խաղայ ալեօք հեզասահ Մեդօական գետ խորին [22]
Ծիրանածայր մըկանամք դեռափըթիթ վարդից պէս
Հոսեցելոց ի հոսանս եւ ծընելոց տեսս ի տես,

XXIX

Fill'd with the face of heaven, which, from afar,
Comes down upon the waters; all its hues,
From the rich sunset to the rising star,
Their magical variety diffuse:
And now they change; a paler shadow strews
Its mantle o'er the mountains; parting day
Dies like the dolphin, whom each pang imbues
With a new colour as it gasps away,
The last still loveliest, till — 't is gone — and all is gray.

XXX

There is a tomb in Arqua; — rear'd in air,
Pillar'd in their sarcophagus, repose
The bones of Laura's lover: here repair
Many familiar with his well-sung woes,
The pilgrims of his genius. He arose
To raise a language, and his land reclaim
From the dull yoke of her barbaric foes:
Watering the tree which bears his lady's name
With his melodious tears, he gave himself to fame.

XXXI

They keep his dust in Arqua, where he died;
The mountain-village where his latter days
Went down the vale of years; and'tis their pride —
An honest pride — and let it be their praise,
To offer to the passing stranger's gaze
His mansion and his sepulchre; both plain
And venerably simple, such as raise
A feeling more accordant with his strain
Than if a pyramid form'd his monumental fane.

ԻԹ

Զազգիազգին ըզգեցեալ եթերականն երեւոյթ՝
Որ ի հեռուստ խոնարհեալ յերեսըս ջուրց հարկանի,
Յարեւմըտին ճոխ ցոլմանց մինչեւ յաստեղըն փայլոյթ
Անդ նըկարին ամենայն գիւթանըշմար գոյնք երկնի:
Այլ արդ փոխի տեսարան, եւ նըւաղկոտ հովանի
Պարսաքօղէ զլեռնաստանն. տիւ վերջոտնեալ ի մայր իւր
Մեռանի զոփ դըլփինի, որ գոյնս առնու հիւռ ի հիւռ
Առ ամէն ցունց օրհասին, յորըս չըքնաղ՝ հուսկն է գոյն.
Մինչեւ անցեալ եւ նոցուն՝ տիրեսցէ լոկ գորշըն մոյն:

Լ

Տապան շիրմի է յԱրկուա մահարձանեալ սիւնաբարձ [25]
Ըզլաւրային հոմանւոյ ամբարելով զոսկրոտի:
Անդըր դիմեն ապաստան՝ որոց եղերք նըւագաց
Ճարտար երգոցն եւ հանճար բանաստեղծին է 'ղձալի:
Յաջողեցաւ նա կանգնել զիտալականըն բարբառ,
Եւ ի խըժից ոսոխաց ծանրադանդաղըն լըծոյ
Ըզհայրենիս իւր թափել. եւ յարտասուաց կաթուածոյ
Ոռոգելով ըզզափնիդ ծառ սիրուհւոյն համանուն
Անմահական եւ անձին վերաստացաւ պերճ անուն:

ԼԱ

Նշխարք նորուն խաղաղեալ կան ուր մեռաւն յԱրկուատոն,
Ի լեռնավայրն յայն ի գեղջ, ուր 'ի վայրէջըս կենաց
Անցոյց զաւուրսըն վերջինս. արդ շինականք բարձրայօն,
Եւ ոչ ընդ վայր բարձրայօն՝ կամ զուրկք յիրաւ պարծանաց,
Փութան առնել մատնանիշ տարաշխարհիկ խուզարկուաց
Ըզընակութեան քերթողին վայր եւ շիրմին ըզտապան:
Երկաքանչիւր պարզք եւ վեհք, երկաքանչիւր դէպ պատկան
Յեղանակի եւ ոճոյ քերթողականն այն քնարի,
Քան զհոյակապ մահարձան յուրանաձեւ տաճարի:

XXXII

And the soft quiet hamlet where he dwelt
Is one of that complexion which seems made
For those who their mortality have felt,
And sought a refuge from their hopes decay'd
In the deep umbrage of a green hill's shade,
Which shows a distant prospect far away
Of busy cities, now in vain display'd,
For they can lure no further; and the ray
Of a bright sun can make sufficient holiday.

XXXIII

Developing the mountains, leaves, and flowers,
And shining in the brawling brock, where-by,
Clear as its current, glide the sauntering hours
With a calm languor, which, though to the eye
Idlesse it seem, hath its morality.
If from society we learn to live,
'Tis solitude should teach us how to die;
It hath no flatterers; vanity can give
No hollow aid; alone — man with his God must strive:

XXXIV

Or, it may be, with demons, who impair
The strength of better thoughts, and seek their prey
In melancholy bosoms, such as were
Of moody texture from their earliest day,
And loved to dwell in darkness and dismay,
Deeming themselves predestined to a doom
Which is not of the pangs that pass away;
Making the sun like blood, the earth a tomb,
The tomb a hell, and hell itself a murkier gloom.

ԼԲ

Խաղաղաւէտ եւ ախորժ բընակութեանն հանդըրւան
Մի արդարեւ յայնցանէ՝ որ գանն ի ճահ այնոցիկ՝
Որոց առեալ քաջ ի միտ ըզմահացուս այս պայման
Եւ վրէպ ելեալք ի յուսոյ ակընկալեաց խաբուսիկ,
Զըստուերամած հովանիս բըլրոց խնդրեն ապաւէն,
Ուստի տեսիլ բացակայ գայցէ ի տես ի հեռուստ
Քաղաքանւոյ բազմազբաղ՝ զուր պըճնելոյ քաջ հարուստ.
Քանզի ոչ եւս զօշոտէ զաչըս՝ խըռնիղ պաղպաջուն
Ի խրախութիւն՝ շատ է անդ պայծառ ճաճանչ արեւուն,

ԼԳ

Որ ըզլերինս յանդիման ածէ, ծաղկունս եւ սաղարթ,
Եւ շողշողեալ հարկանի քաղցրակարկաջըն վըտակ,
Մինչ վայրապար ժամուց ծիրս՝ ալեաց հանգոյն ջինջ զըւարթ
Սահին հանդարտ նըւաղմամբ՝ ազդեալ իմաստ արդարակ,
Թէպէտ եւ յոյլք թըւիցին հարեւանցի տեսողաց.
Ընկերութիւն թէ զկենցոյն ուսուցանէ աղագ մեզ,
Յառանձնութեան ուսանիմք՝ զերթն ի մահուն ասպարէզ.
Ոչ շողոքորթ՝ անդ, եւ ոչ ունայնութեան սին օճան.
Ընդ Աստուծոյ լոկոյ մարդ ճըգնի միայն ընդ միայն.

ԼԴ

Կամ թէ ինքնին իսկ ընդ դեւս, որոց բարձեալ ըզկորով
Մըտածութեանց ազնըւաց՝ ի մաղձայոյզ անդաճմունս
Գերեալ վարեն ըզհոգիս, որք ընդ ցընորս յար գալով
Ի մանկութեան հասակէն՝ ձըգեցին կեանս անսիրունս,
Ախորժելով ի դանդիռն եւ յարհաւիրըս բնակել.
Եւ կարծելով անձնամատն այնպիսւոյ իմըն բաղդի՝
Որ ոչ հանգոյն անձկութեանց ժամանակաւ փարատի.
Որք փոխեցին զարեգակն յարիւն, զերկիր ի դամբան,
Զդամբան ի դժոխս, եւ զդըժոխս ի մըթագոյն եւս զընդան:

XXXV

Ferrara! in thy wide and grass-grown streets,
Whose symmetry was not for solitude,
There seems as 'twere a curse upon the seats
Of former sovereigns, and the antique brood
Of Este, which for many an age made good
Its strength within thy walls, and was of yore
Patron or tyrant, as the changing mood
Of petty power impell'd, of those who wore
The wreath which Dante's brow alone had worn before.

XXXVI

And Tasso is their glory and their shame.
Hark to his strain! and then survey his cell!
And see how dearly earn'd Torquato's fame,
And where Alfonso bade his poet dwell:
The miserable despot could not quell
The insulted mind he sought to quench, and blend
With the surrounding maniacs, in the hell
Where he had plunged it. Glory without end
Scatter'd the clouds away; and on that name attend.

XXXVII

The tears and praises of all time; while thine
Would rot in its oblivion — in the sink
Of worthless dust, which from thy boasted line
Is shaken into nothing — but the link
Thou formest in his fortunes bids us think
Of thy poor malice, naming thee with scorn:
Alfonso! how thy ducal pageants shrink
From thee! if in another station born,
Scarce fit to be the slave of him thou madest to mourn:

ԼԵ

Ո՜վ Ֆերարա, ի փողոցըս քո 'նդարձակս ու ի խոտլան [24],
Ոյց ուղղաձիգ չափ ազդէ զի չէր պարտ գոլ անապատ,
Թըւին անէծք տարածեալք յիշխանանիստըն կայան
Եստեան տոհմի հինաւուրց՝ պերճացելոյ երբեմն աստ.
Որ յօրանայր ամրացեալ ի պարըսպիդ՝ երկայն դար.
Եւ մերթ պաշտպան եղեալ, մերթ բռնաւորաց հաւասար,
Ըստ սադրելոյ յեղափոխ կըրից ի սիրտըս տըկար,
Ձեռն արկանէր ինոսա՝ որք կըրեցինն ըզպըսակ,
Զայն՝ զոր Տանդեայ ճակատ ցայն վայր էր կըրեալ միայնակ:

ԼԶ

Եւ Դասսոյ փառք է տոհմին այնմ իշխանաց եւ պարսաւ.
Լուր միանգամ զերգ նորուն ու ի 'խուցն հայեաց ի 'տըլխեղծ [25]
Եւ տես քանի՛ ծանրագին Տորկուատեայ լեալ է համբաւ.
Եւ յոր սահմանս Ալփոնսոս զիւրըն վարեաց բանաստեղծ,
Զըւառական բռնաւոր, ոչ կարէր սանձ արկանել
Մըտացն ազատ զոր ատեայր ու առնել ջանայր հեղձուցիկ.
Շրջապատեալ մոլեկան գընդաւ գիւաց-ըզգեցիկ
Իջուցանէր ի սանդարս. այլ հասին փառք անվախճան
Հալածեցին հերքեցին զոր ըզնովաւ մէգ դիզան:

ԼԷ

Զանուն նորա հռչակեն դարք յարտասուս եւ ի ճառ,
Մինչ քո անուն, Ալփոնսոս, ի մոռացօնըս մատնէր
Եկեալ ընդ աղբ պիղծ փոշւոյ՝ զոր զարմ քոյին սընափառ
Յունայնութիւնըս ցընդէ, թէ ոչ երկաթն աննըւէր
Յոր պարանեալ պընդեցեր զերանութիւն քերդողին՝
Տայր մեզ ըզհեգ չարութիւնդ յիշել եւ զմեծ նախատինս:
Ո՜, Իբր ի քէն դըքսական պաճոյճք անկեալ երեւին.
Եթէ յայլում վիճակի քեզ ծընանել հասեալ էր՝
Մեծ էր ըստրուկ լինել այնըմ՝ զոր վըշտօք զըզուեցեր.

XXXVIII

Thou! form'd to eat, and be despised, and die,
Even as the beasts that perish, save that thou
Hadst a more splendid trough and wider sty:
He! with a glory round his furrow'd brow,
Which emanated then, and dazzles now,
In face of all his foes, the Cruscan quire,
And Boileau, whose rash envy could allow
No strain which shamed his country's creaking lyre,
That whetstone of the teeth — monotony in wire!

XXXIX

Peace to Torquato's injured shade! 't was his
In life and death to be the mark where Wrong
Aim'd with her poison'd arrows — but to miss.
Oh, victor unsurpass'd in modern song!
Each year brings forth its millions; but how long
The tide of generations shall roll on,
And not the whole combined and countless throng
Compose a mind like thine? though all in one
Condensed their scatter'd rays, they would not form a sun.

XL

Great as thou art, yet parallel'd by those,
Thy countrymen, before thee born to shine,
The Bards of Hell and Chivalry: first rose
The Tuscan father's comedy divine;
Then, not unequal to the Florentine,
The southern Scott, the minstrell who call'd forth
A new creation with his magic line,
And, like the Ariosto of the North,
Sang ladye-love and war, romance and knightly worth.

ԼԸ

Ա՛յ դու հաստեալ լոկ յուտել, ի կեալ անարգ եւ ի զուր
Ու ի սատակիլ անբանից զոյգ, այսու լոկ գերազանց.
Զի քո ախոռ ճոխափայլ եւ ընդարձակ քո մըսուր:
Նա զխորշոմեալ ճակատուն ածեալ պըսակ լո սապանձ
Որ ծագէրն յայնժամ եւ այժմիկ ակնախըտիղ շողշողէ,
Ընդդէմ հանուրցն ոսոխաց կայ, եւ կրուսկեան կաճառու [26]
Եւ զրանախանձ Պուալոյ, որ զկըծեալ ոչ յանձն առնու
Թէ ձաղիցէ զհայրենի կերկեր քընարն՝ երգ օտար,
Զատամնառուն զայն յեսան եւ զհոմաձայնն տողից շար:

ԼԹ

Նախատակոծ Տորկուատեայ խաղաղութիւն արդ ուրուեաց
Զոր եւ կենօք եւ մահու թիրախ կարգեալ քէն ժըխոր
Դեղեալ փըքնօք նետաձիգ եղեւ յաճախ՝ եւ վրիպեաց:
Ո՛վ դու հանուրց յաղթական երգահանից դարուց նոր.
Բիւրք բիւրուց գան ամ յամէ, այլ ո՞րքան ծով մարդկութեան.
Վերընթասցի եւ զիջցի, եւ ի խըռան անդ ազգաց
Համօրէն ոչ գտցեն միտք մի հաւասարք քոց մըտաց.
Գումարելով ճառագայթք թէ գումարին ամէն ցիր
Ոչ բաւիցեն արեգակըն մի գործել լուսաձիր:

Խ

Այլ թէպէտ մեծ իցես դու, սակայն են քեզ զուգական
Երիցագոյնք ծընընդեամբ՝ հայրենակիցք անուանիք,
Դըժոխերգուն այն պըւէտ, եւ ասպետաց գովասան [27],
Նախ Տուսկեան հօր ձօնեցաւ Աստուածային խաղալիկ,
Եւ ապա ոչ ինչ պակաս քան զՖաղկունին երեւէր
Հարաւայինն այն Ըսկոտ, զարմանալին պարերգակ,
Որ արարածս իմըն նորս հանէր տաղիւքըն դիւթակ,
Եւ համազգոյ հիւսիսեակն Արիոստոյ նըւագեաց
Ըզսէր կանանց եւ ըզմարտ, ցուցս եւ արարս ասպետաց:

XLI

The lightning rent from Ariosto's bust
The iron crown of laurel's mimic'd leaves;
Nor was the ominous element unjust,
For the true laurel-wreath which Glory weaves
Is of the tree no bolt of thunder cleaves,
And the false semblance but disgraced his brow;
Yet still, if fondly Superstition grieves,
Know, that the lightning sanctifies below
Whate'er it strikes; — yon head is doubly sacred now.

XLII

Italia! oh Italia! thou who hast
The fatal gift of beauty, which became
A funeral dower of present woes and past,
On thy sweet brow is sorrow plough'd by shame,
And annals graved in characters of flame.
Oh, God! that thou wert in thy nakedness
Less lovely or more powerful, and couldst claim
Thy right, and awe the robbers back, who press
To shed thy blood, and drink the tears of thy distress;

XLIII

Then might'st thou more appal; or, less desired,
Be homely and be peaceful, undeplored
For thy destructive charms; then, still untired,
Would not be seen the armed torrents pour'd
Down the deep Alps; nor would the hostile horde
Of many-nation'd spoilers from the Po
Quaff blood and water; nor the stranger's sword
Be thy sad weapon of defence, and so,
Victor or vanquish'd, thou the slave of friend or foe.

ԽԱ

Կայծակնահար կապտեցաւ զԱրիոստեայ կիսանդրոյն [28]
Տերեւակերծ դափնիդեայ երկաթակուռըն պըսակ.
Այլ մի մեղանս դիցէ ոք տարերն այնմիկ չարաթոյն.
Քանզի զոր փառք հիւսեն՝ այն եւեթ է սոսյգ դափնի թագ՝
Բուսեալ ի ծառ անսասան եւ ի շանթից անվընաս.
Ըզկեղծադէմ սեթեւեթն հերքեաց ընկէց այն ճակատ:
Այլ նանրախոհ եթէ 'նդ այն ցաւիցեն միտք խանդակաթ՝
Գիտուն լիցին զի սըրբէ շանթ զոր հարու յերկրի աստ,
Գըլուխ դորին աւադիկ է կըրկնակի բարեբաստ:

ԽԲ

Ո՜հ Իտալի Իտալի, որում տըւան չարաչար [29]
Գեղեցկութեանըն շընորհք եւ բօթաբերըն պըռոյգ
Վըշտացդ հանուրց անցելոց եւ ներկայիցըս պատճառ.
Ամօթ եւ ցաւք արօրեն ըզճակատուդ դաշտ առոյգ.
Եւ տարեգիրք քո դրոշմեալք բոցեղինօք են տառիւք.
Իցիւ թէ նուազ սիրունակ էին քո դէմք հոլանի,
Կամ թ՚առաւել գոյր քեզ ոյժ խնդրել ըզվըրէժ հայրենի,
Դարձուցանել ահարեկ ըզյարձակեալ հէնն ի քեզ
Ըզծարաւիս քում արեանդ եւ արտասուացդ աղէկեզ.

ԽԳ

Ցայնժամ յաւէտ ահարկու կամ թէ նըւազ տարփելի
Նստեալ հեզիկ ի քում տան վայելէիր յանդորրու,
Եւ ոչ լայիր ըզչարեացդ տուիթ ըզգեղ նազելի.
Ոչ եւս էր յայնժամ դիտել ընդ վախս Ալպեայց վայրիջու
Հեղեղազայր հրոս զինուց եւ խառն ի խուռն ազանց գրոհս,
Ասպատակել եւ լափել յԵրիդանու ջուրս զարիւն.
Եւ ոչ պաշտպան ցաւագին կայր քեզ սուսեր այլազգւոյն,
Որով թէպէտ եւ յաղթող թէպէտ յաղթեալ յօտարաց՝
Այսպէս ըստրուկ լինէիր բարեսիրաց կամ չարաց:

XLIV

Wandering in youth, I traced the path of him,
The Roman friend of Rome's least-mortal mind,
The friend of Tully : as my bark did skim
The bright blue waters with a fanning wind,
Came Megara before me, and behind
Ægina lay, Piræus on the right,
And Corinth on the left ; I lay reclined
Along the prow, and saw all these unite
In ruin, even as he had seen the desolate sight ;

XLV

For Time hath not rebuilt them, but uprear'd
Barbaric dwellings on their shatter'd site,
Which only make more mourn'd and more endear'd
The few last rays of their far-scatter'd light,
And the crush'd relics of their vanish'd might.
The Roman saw these tombs in his own age,
These sepulchres of cities, which excite
Sad wonder, and his yet surviving page
The moral lesson bears, drawn from such pilgrimage.

XLVI

That page is now before me, and on mine
His country's ruin added to the mass
Of perish'd states he mourn'd in their decline,
And I in desolation : all that *was*
Of then destruction *is* ; and now, alas !
Rome—Rome imperial, bows her to the storm,
In the same dust and blackness, and we pass
The skeleton of her Titanic form,
Wrecks of another world, whose ashes still are warm.

ԽԴ

Ի մանկութեանս յածաչու զհետս երթայի մըտերմին
Մերձագունի անմահից հռովմէական հանճարոյն [30],
Տուլլեայ սանմ մըտերմի. եւ ի հերձուլ իմ նաւին
Դաշըն հողմով ըզպայծառ ծովուն կապոյտ դաշտ սիրուն.
Ինձ Մեգարա յառաջոյ ու ի թիկանց կայր Եգինէ.
ԸզՊիրէոմն ունէի յաջմէ, ձախմէ զԿորընթոս,
Եւ ընկողմնեալ ի նաւուն ի խելս աչօք վայրագըոս
Համանգամայն գիտէի զնոցուն սըփիւռ աւերակ,
Որպէս եւ նայն գիտէր յայնժամ ամայի նոյնգունակ :

ԽԵ

Քանզի չեւ եւս ըզնոսին վերակառոյց ժամանակ.
Այլ տաղաւարք բարբարիկք ի գերբուկս անդ կանգնեցան
Ողբալիս եւս յարգարեալ եւ սըխրալիս հանգունակ
Ըզնըւազեալ ճառագայթ լուսոյ նոցին ցիրւցան
Եւ ըզնըշխար ջախջախեալ հարըստութեանցն անցելոց:
Տեսանէր յայնժամ ուրեմն հռովմայեցին գերեզմանս
Դամբանարան քաղաքաց որ տըխրագին տան զարմանս.
Եւ արդ պատճէն խրատական գրոց նորին մընայուն
Վարդապետէ զօր ուսումն ի տարաշխարհն անդ ի՛չուն:

ԽԶ

Մատեան նորա կայ՛առաջի իմ, եւ յիմում մատենիս
Յաւելուն արդ աւերակք երկրի նորա յայնոսիկ՝
Զոր անշըքեալս ողբայր նա, եւ ես ողբամ ամայիս.
Առ հասարակ որպէս էր՝ կայ խանգարեալ աւադիկ.
Եւ Հռովմ ինքն իսկ այժմիկ, հրամանահանն ինքըն Հռովմ,
Աւա՜ղ ի նոյն ի մըրրկէ տապաստ դընի ոտընհար
Ընդ նոյն մածեալ ընդ փոշի, ընդ նոյն մըռայլ եւ մըթար.
Եւ անցանեմք ընդ անկեալ տիտանակերպն ընդ կըմախս.
Նըշխարք այլոյ աշխարհի, որոց դեռ ջերմ է գազախ :

XLVII

Yet, Italy! through every other land
Thy wrongs should ring, and shall, from side to side;
Mother of Arts! as once of arms; thy hand
Was then our guardian, and is still our guide;
Parent of our Religion! whom the wide
Nations have knelt to for the keys of heaven!
Europe, repentant of her parricide,
Shall yet redeem thee, and, all backward driven,
Roll the barbarian tide, and sue to be forgiven.

XLVIII

But Arno wins us to the fair white walls,
Where the Etrurian Athens claims and keeps
A softer feeling for her fairy halls.
Girt by her theatre of hills, she reaps
Her corn, and wine, and oil, and Plenty leaps
To laughing life, with her redundant horn.
Along the banks where smiling Arno sweeps
Was modern Luxury of Commerce born,
And buried Learning rose, redeem'd to a new morn.

XLIX

There, too, the Goddess loves in stone, and fills
The air around with beauty; we inhale
The ambrosial aspect, which, beheld, instils
Part of its immortality; the veil
Of heaven is half undrawn; within the pale
We stand, and in that form and face behold
What mind can make, when Nature's self would fail;
And to the fond idolaters of old
Envy the innate flash which such a soul could mould:

ԽԷ

Այլ ողբատանք քոյին ո՜վ Իտալիա, անվրկանդ
Առ հասարակ ընդ երկիր բացէ ի բաց հընչեսցին,
Ո՜վ արուեստից դու դայեակ, որպէս զինուց երբեմն անդ.
Ցայնժամ պաշտպան մեզ եւ այժմ առաջնորդ աջ է քոյին.
Դու եւ կրօնից մերոց մայր, յորմէ՝ ազինք աշխարհաց
Ծունըր երկնեալ առաջի՝ ժըտին զերկնից բանալիս:
Ի զեղջ եկեալ Եւրոպայ՝ ընդ մայրատեացն իւր ոճիրս
Ցազատութիւն հանցէ զքեզ, ընկրկելով յետս անդրէն
Ջալիս խուժիցն ամեհեաց, գտցէ ներումն առ ի քէն:

ԽԸ

Արդ ի սպիտակս անդր Առնոս հրաւիրէ զմեզ պերճ յորմունս
Ետրուրական ուր Աթէնք հուչակ հարեալ ծաւալին[31]
Գեղադիտակ դահլըճըքն՝ անոյշ ի սիրտ ըզգացմունս.
Թատերաձեւ շուրջ պատեալ բըլրօք, յորոց ամբարէն
Առատապէս ըզցորեան իւր, ըզգինեակ եւ ըզձէթ.
Սոնք յղփութիւն անդ կայթէ ամաթեղջիւր ի՛բըռին:
Ցափունս անդ ուր խաղք Առնոյ ծիծաղադեղ դեգերին՝
Ծընան այժմու վաճառուց եւ ճոխութեանց հեթեթանք,
Ու ի՛ նոր կենաց լոյս բացան մակացութեանց գերեզմանք:

ԽԹ

Ի անդանոր դիցանոյշ խանդաղակաթ ի վիմի[32]
Գեղեցկութեամբ ինկելով շուրջ զիւրեւ զօդս հասարակ,
Եւ տարփելոցն յանթառամ դիմացն ի տես արփենի
Անմահական յինքենէն ծորեալ բաշխէ օշարակ:
Կիսաբացիկ ընկրկի երկնաձեղունն առագաստ,
Կացեալ յակճիռս ի միջին՝ դիտեմք ի կերպն եւ դիմակ
Ըզգիւտ մարդոյս հանճարոյ՝ ուր չէր բնութիւն ինքն ատակ.
Եւ ընդ նախնի դիցպաշտից խանդամք վըսեմն ընդ եռանդ
Որ զայսգունակ ձուլեցին հոգեպատկեր հաստուածս անդ:

L

We gaze and turn away, and know not where,
Dazzled and drunk with beauty, till the heart
Reels with its fulness; there — for ever there —
Chain'd to the chariot of triumphal Art,
We stand as captives, and would not depart.
Away! — there need no words, nor terms precise,
The paltry jargon of the marble mart,
Where Pedantry gulls Folly — we have eyes:
Blood, pulse, and breast, confirm the Dardan Shepherd's prize.

LI

Appear'dst thou not to Paris in this guise?
Or to more deeply blest Anchises? or,
In all thy perfect goddess-ship, when lies
Before thee thy own vanquish'd Lord of War?
And gazing in thy face as toward a star,
Laid on thy lap, his eyes to thee upturn,
Feeding on thy sweet cheek! while thy lips are
With lava kisses melting while they burn,
Shower'd on his eyelids, brow, and mouth, as from an urn!

LII

Glowing, and circumfused in speechless love,
Their full divinity inadequate
That feeling to express, or to improve,
The gods become as mortals, and man's fate
Has moments like their brightest; but the weight
Of earth recoils upon us; — let it go!
We can recal such visions, and create,
From what has been, or might be, things which grow
Into thy statue's form, and look like gods below.

Ծ

Հայիմք յածիմք եւ դառնամք, ոչ գիտելով յո՞վ շրջել,
Ցարբեցութիւն ըմբռնեալք եւ ի խլրտիցըս գեղոյ,
Մինչեւ սրտի պարտասեալ եւ դեդեւեալ դանդաչել.
Լծեալք ընդ կառս յաղթական արուեստագէտն հանճարոյ
Իբրեւ ըստրուկք ինքնադատք կամք անդ, եւ կալ ցանկամք յար.
Օ՜ն անդր ի բաց սեթեւեթք եւ հիւսք բանից կռուելոց,
Հեգ ասացուածք ի վաճառս հընչեալք կըճից կոփելոց.
Որովք պատրեն իմաստակք զամբոխ անմար. են մեր աչք,
Արիւն, զարկ, կուրծք, հաւաստեն ըզդարդանեան հովուին
(վարկ 33

ԾԱ

Ո՞չ յայս գոյն ձեւ տարազու յայտնեցար դու առ Պարիս,
Եւ կամ առ նա ինքն յաւէտ բարերջանիկն Անքիսէս,
Կամ մինչ համակ փերուերտեալ յաստուածագեղդ ի սարիս
Նըւաճեցեր առ ոտամբդ ըզմարտից տէրն իսկ զԱրէս.
Որոյ յառեալ իբր յաստեղ լուսադիտակ ի քո դէմս,
Ի գուճս իջեալ անկաներ, ակն առ ի քէն անքըլթիւթ
Ճարակելով սիրատարփ յանուշակ դաշտ ծընօտիդ,
Մինչ ի շըրթանցդ ատրաշէկ աղբերացեալ հրակայլակ
Հոսէր համբոյր ի ճակատ, յօնս ու ի բերան բովանդակ:

ԾԲ

Ցանձնատուչոր ջերեալք հուր, ձուլեալք ի սէր անբարբառ
Ոչ բաւէին համօրէն աստուածեղէն գիւտք հնարից
Բացայայտել կամ ժուժել ազդման կըրիցն ոգեսպառ,
Մահկանացուաց հաւասարք լինէին պարք անմահից.
Եւ բաղդ մարդկան բարձրանայր յաստուածափայլ աստիճան:
Այլ ծանրութիւն հողեղէն ճնշէ զմեզ. — ո՜ն, տացուք դուլ.
Կարեմք տեսիլս տեսանել, եւ կերպարանս ըստեղծուլ՝
Հաւաքելով յեղելոց կամ ի լինել կարելեաց
Նըմանս անդրոյդ եւ ըզդից պատկերս յերկրի կըրելեաց:

LIII

I leave to learned fingers and wise hands,
The artist and his ape, to teach and tell
How well his connoisseurship understands
The graceful bend, and the voluptuous swell;
Let these describe the undescribable:
I would not their vile breath should crisp the stream
Wherein that image shall for ever dwell;
The unruffled mirror of the loveliest dream
That ever left the sky on the deep soul to beam.

LVI

In Santa Croce's holy precincts lie
Ashes which make it holier, dust which is
Even in itself an immortality,
Though there were nothing save the past, and this,
The particle of those sublimities
Which have relapsed to chaos: — here repose
Angelo's, Alfieri's bones, and his,
The starry Galileo, with his woes;
Here Machiavelli's earth return'd to whence it rose.

LV

These are four minds, which, like the elements,
Might furnish forth creation: — Italy!
Time, which hath wrong 'd thee with ten thousand rents
Of thine imperial garment, shall deny,
And hath denied, to every other sky,
Spirits which soar from ruin: — thy decay
In still impregnate with divinity,
Which gilds it with revivifying ray;
Such as the great of yore, Canova is to-day.

ԾԳ

Մատանց թողում ճարտարաց եւ ձեռագէտ իմաստնոց՝
Արհեստողին եւ կապկին [34], վարդապետել զերճաքան՝
Եթէ զիա՛րդ թըւիցի կարծեցելոցն այնց գիտնոց՝
Գեղապատշաճ կորութիւնն կամ թանձրութիւն հեշտական.
Թող կրթեսցին ի ճառել զանճառելոյն հանգամանս.
Բայց մի՛ շըքթել յաւակնին պըղծաշունչք զայն հեղեղատ՝
Յորում կացցեն նորայն տիպք կերպարանաց անընդհատ,
Զանայլայլական հայելի հաճոյագոյնն անըրջոց՝
Ճաճանչելոց ի յերկնից ի խորագոյն խորշ հոգւոց:

ԾԴ

Ի սըրբազանն ագարակ Սըրբոյ խաչին պարագիր [35]
Հանգչին աճիւնք՝ որք ըզվայրն իսկ յարդարեն սըրբագոյն.
Անմահութեամբ իմըն լի է խաղաղեալն այն մոխիր.
Թէպէտ չիցէ այլ ինչ անդ բայց յիշատակ անցելոյն,
Եւ խուն նըշխարք վեհազանց ի վիհ թոհիցն անկելոց.
Միքանճելոյ աստանօր ու Ալփիերեայ ոսկրոտի [36],
Եւ աստեղաց հետահան Գալիլէոյ աստ դընի [37],
Եւ տառապանք իւր ընդ իւր. դառնայ ի հող աստ կըրկին
Մագգեաւելլեայ հողն, ի վայր՝ յորմէ առաւըն նախկին [38]:

ԾԵ

Սոքա հանճարք չորեքին բառից տարերց հանգունակ
Յարուցանել համօրէն ազգ նոր՝ իցեն բաւական:
Իտալիա՛, թէպէտ բիւր ած քեզ աղէտս ամանակ
Զարքայակերպըդ գըձձեալ զարդու փառաց պատմուճան,
Սակայն զլացաւ եւ զլասցի շնորհել այլոց աշխարհաց
Հանճարս՝ առողս խոյանաց յաւերակաց իսկ միջոյ.
Անմահութեամբ տոչորեալ է տակաւին եւ եղծ քոյ,
Յորմէ փայլք քեզ հատանին վերակենցաղք վառ ի վառ.
Այսպիսի ոք Կանովա նախնեաց վեհից զուգափառ [39]:

LVI

But where repose the all Etruscan three —
Dante, and Petrarch, and, scarce less than they,
The Bard of Prose, creative spirit! he
Of the Hundred Tales of love — where did they lay
Their bones, distinguish'd from our common clay
In death as life? Are they resolved to dust,
And have their country's marbles nought to say?
Could not her quarries furnish forth one bust?
Did they not to her breast their filial earth intrust?

LVII

Ungrateful Florence! Dante sleeps afar,
Like Scipio, buried by the upbraiding shore;
Thy factions, in their worse than civil war,
Proscribed the bard whose name for evermore
Their children's children would in vain adore
With the remorse of ages; and the crown
Which Petrarch's laureate brow supremely wore,
Upon a far and foreign soil had grown,
His life, his fame, his grave, though rifled — not thine own.

LVIII

Boccaccio to his parent earth bequeath'd
His dust, — and lies it not her Great among,
With many a sweet and solemn requiem breathed
O'er him who form'd the Tuscan's siren tongue?
That music in itself, whose sounds are song,
The poetry of speech? No; — even his tomb
Uptorn, must bear the hyæna bigot's wrong,
No more amidst the meaner dead find room,
Nor claim a passing sigh, because it told for *whom*!

ԾԶ

Այլ ո՞ւր արդեօք հանգիցեն Ետրուրացիքն երեքեան,
Տանդէ, Պետրարք, ու ոչ նուազ ինչ կամ կըրսէր ի նոցին
Ըստեղծագործն այն հանճար ու արձակ բանին երգահան,
Այն որ զըրոյցըս հարիւր վիպասանեաց սիրային[40].
Ո՞ւր արդ ոսկերքն այն հանգչին վեհք քան ըզկաւս հասարակ,
Մեծք ի մահու իբր ի կեանս. միթէ դարձա՞ն ի փոշի
Եւ չունիցի՞ զնոցանէ կիտ հայրենեաց բան յուշի:
Հի՞մ ոչ հատին քարահատք նորուն արձան կիսանդրի.
Որդիական հող նոցին չաւանդեցա՞ւ մօրն երկրի:

ԾԷ

Ապաշնո՛րհ Ծաղկաւան. Տանդէ ննջէ հեռ 'ի քէն
Սկիպիոնի նըմանեալ ի ծանակիչ քեզ ափունս.
Հերձուածք եւ վէճք որ ի քեզ՝ քան քաղաքի մարտից քէն
Արտաքսահման արարին ըզ քերդող, զայն՝ զոր անուն
Որդեք քոյին եւ թոռունք զուր պաշտեսցեն հանապազ՝
Խայթեալ խղճիւ հնացելով. նա եւ պըսակն ինքնին արդ
Զոր Պետրարքեայ ուր ուրեմն էառ ճակատ դափնեզարդ
Յերկիր բուսեալ է օտար. եւ կեանք նորին եւ համբաւ
Եւ գերեզմանն իսկ դրժեալ՝ ի քո հող ոչ ձօնեցաւ:

ԾԸ

Պոգաչչիոյ աւանդեաց ըզհողն յերկիր հայրենեան.
Ո՞չ աւասիկ յաւագաց միջի կայցէ յանդորրու,
Եւ քաղցր եւ վեհ ըննչիցեն մաղթանք հոգւոց հանգստեան
Յայն՝ որ ըստեղծն ըզտուսկեան յուշկապարիկըն լեզու,
Գուսանութիւն զայն ինքնին, որոյ եւ ձայնք՝ երգք իսկ են,
Եւ քերդութիւն է բարբառն[41]: — Այլ եւ զնորին իսկ զամբան
Հար տապալեաց ի զայրուց նախանձամուղըն բորեան.
Զիք արդ նըմա տեղի ու ոչ ի սինըլքոր գերեզմանս,
Զի մի ուրուք ծանուցեալ հանցէ եւ գոյզն հառաչանս:

LIX

And Santa Croce wants their mighty dust;
Yet for this want more noted, as of yore
The Cæsar's pageant, shorn of Brutus bust,
Did but of Rome's best Son remind her more:
Happier Ravenna! On thy hoary shore,
Fortress of falling empire! honour'd sleeps
The immortal exile; — Arqua, too, her store
Of tuneful relics proudly claims and keeps,
While Florence vainly begs her banish'd dead and weeps.

LX

What is her pyramid of precious stones?
Of porphyry, jasper, agate, and all hues
Of gem and marble, to encrust the bones
Of merchant-dukes? the momentary dews
Which, sparkling to the twilight stars, infuse
Freshness in the green turf that wraps the dead,
Whose names are mausoleums of the Muse,
Are gently prest with far more reverent tread
Than ever paced the slab which paves the princely head.

LXI

There be more things to greet the heart and eyes
In Arno's dome of Art's mot princely shrine,
Where Sculpture with her rainbow sister vies;
There be more marvels yet — but not for mine;
For I have been accustom'd to entwine
My thoughts with Nature rather in the fields,
Than Art in galleries: though a work divine
Calls for my spirit's homage, yet it yields
Less than it feels, because the weapon which it wields

ԾԹ

Եւ Սուրբըն-Խաչ ի վեհիցն արդ մոխրոց զուրկ է նոցին .
Եւ յաղագս այսր իսկ զրկման քաջ եւս լինի նշաւակ .
Իբր յերախանս կեսարուց՝ բարձեալ Բրուտեայ կիսանդրին
Ածէր քաջին եւս ի յուշ ըզՀռովմայ ՚նտիրն այն զաւակ :
Քեզ երանի՜ Հռաւեննա, զի տարագիրն այն անմահ
Ննջէ յեզերդ հին՝ յոկառըն պետութեան զաղփաղփուն. [42].
Այլ երանի եւ Արկուայ, որ ամբարեալ պանծայ բուն
Նըւագաւորըս նշխարս՝ պահեալ սիրով ի գիրկս իւր .
Մինչ Ծաղկաւան զարտալած մեռեալն հայցէ յողբ ի զուր [43]:

Կ

Առ ի՞մ բրգունքդ այդոքիկ ի պատուական ի քարանց,
Պորփիւր, յասպիս եւ ակատ, ընտիրք կըճեայց եւ գոհար ,
Անփուտ պահել զոսկրոտի վաճառական դըքսազանց .
Ո՞չ աւանիկ դիւրալոյծ կայլակ ցօղոյ ամպամփոր
Յերեկորնեայ աստեղց վառք ախորժ սփռեն զովութիւնս
Մանուածաւալ ի մարմանդ որ զմեռելոց պատէ զհող՝
Որոց լոկ անուանքն առ Մուսայս են մահարձանք եւ կոթող :
Ո՞չ աւանիկ խորագոյն անդ յարգութեամբ ճեմք լինին
Քան ի շիրիմըս յըղկեալս որ ծածկէ զգլուխ գոռոզին :

ԿԱ

Են են բազում ինչ աչաց՝նայն եւ սըրտից ըսքանչանք
Յափունս Առնոյ՝ յարուեստից ի պերճազարդ թանգարան ,
Ուր անդրիաստեղծ մըրցի գիւտ ընդ քեռն իւրում բազմերանգ
Իցեն անդ շատ՞ հրաշալիք , այլ վասն իմ ոչ հրաշալան . [44]
Զի պարարել ըզհանճոր սովորութիւն արարի
Տեսլեամբ բնութեան ի դաշտի քան յարուեստից տեսլավայր .
Թէպէտ եւ մտք իմ պատուեն ըզհրաշակերտըս ճարտար ,
Այլ առաւել տեղի տան քան թէ լինին խորազգաց.
Զի այլամուխ իմն են զէնքն որով հարու՚նդ ըզգացուած :

LXII

Is of another temper, and I roam
By Thrasimene's lake, in the defiles
Fatal to Roman rashness, more at the home;
For there the Carthaginain's warlike wiles
Come back before me, as his skill beguiles
The host between the mountains and the shore,
Where Courage falls in her despairing files,
And torrents, swoll'n to rivers with their gore,
Reek through the sultry plain, with legions scatter'd o' er.

LXIII

Like to a forest fell'd by mountain winds;
And such the storm of battle on this day,
And such the frenzy, whose convulsion blinds
To all save carnage, that, beneath the fray,
An earthquake reel'd unheededly away!
None felt stern Nature rocking at his feet,
And yawning forth a grave for those who lay
Upon their bucklers for a winding—sheet;
Such is the absorbing hate when warring nations meet!

LXIV

The Earth to them was as a rolling bark
Which bore them to Eternity; they saw
The Ocean round, but had no time to mark
The motions of their wessel; Nature's law,
In them suspended, reck'd not of the awe
Which reigns when mountains tremble, and the birds
Plunge in the clouds for refuge and withdraw
From their down-toppling nests; and bellowing herds
Stumble o'er heaving plains, and man's dread hath no words.

ԿԲ

Ու մըտադիւրըս յածիմ յափունս լճին Տրասիմէն [45],
Ցանձուկ ի կիրճս անդ՝ Հռովմայ գոռոզութեանն յոտընխէթ.
Զի անտանօր ընդ առաջ իմ ի հանդէս եղանեն
Կարքեդոնեան վարողին խաբեմարտիկ օսթեւեթք.
Որպէս հընարս հընարեալ ձըգէր զօսոխն ի կափուլ,
Ածեալ փակեալ ընդ լերանց մէջ եւ ընդ ափըն լճին.
Անդ անկանէր Արութիւն ի յուսահատ վաշտ ռազմին,
Ի դաշտ ջեռեալ խաղային գետահետեալ ճապաղիք
Ի ցիր կոտորս կաճառուց արձակեալ ծուխ հեղձուցիկ,

ԿԳ

Ի խուռն անկեալս որպէս մայրք մըրրկաթաւք ի լերանց.
Եւ այնպէս բուռն էր կռիւ պատերազմին յայնմ աւուր,
Այնպէս սաստիկ մոլութիւն կափուցանէր զաչս իւրեանց՝
Զտեսանել ինչ խոպառ բայց ըզնախճիր մահակուր,
Զի ժաժ լինէր ի տեղւոջն եւ ոչ ումեք լինէր ազդ.
Զըգայր զահեղն ընդ ոտիւք բնութեան սարսուռ եւ տատան,
Մինչ անկելոցն ի մարտին ինքնին բանայր ըղտապան,
Որք անպատանք ի վահանս իւրեանց կային դիտապաստ:
Դիմամարտից ազգաց այսպէս բուռն է քէն անըզգաստ:

ԿԴ

Որոց թըւէր երկիրս այս որպէս նաւակ մի սահուն,
Ի յաւիտեանս անդր առեալ աբերելով ըզնոսին.
Տեսանէին շուրջ զիւրեամբք զհամատարած ծիր ծովուն
Եւ չէր նոցա պատեհ միտ դընել շարժման նաւակին՝
Կասեալ կային ի նոսա գամ մի օրէնք բընութեան,
Եւ չողդէին զարհաւիրս լերինաթունդ երերման՝
Մինչ բունաւեր հաւուց ռամբ յամպըս խընդրէին պահարան,
Բառաչ բառնան հօտ նախիր յարօտավայրըս թափառք
Եւ զարհուրեալ մահացուաց կարկին շըթունք անբարբառք:

LXV

Far other scene is Thrasimene now;
Her lake a sheet of silver, and her plain
Rent by no ravage save the gentle plough;
Her aged trees rise thick as once the slain
Lay where their roots are; but a brook hath ta'en—
A little rill of scanty stream and bed—
A name of blood from that day's sanguine rain;
And Sanguinetto tells ye where the dead
Made the earth wet, and turn'd the unwilling waters red.

LXVI

But thou, Clitumnus! in thy sweetest wave
Of the most-living crystal that was e'er
The haunt of river nymph, to gaze and lave
Her limbs where nothing hid them, thou dost rear
Thy grassy banks whereon the milk-white steer
Grazes; the purest god of gentle waters!
And most serene of aspect, and most clear;
Surely that stream was unprofaned by slaughters,
A mirror and a bath for Beauty's youngest daughters!

LXVII

And on thy happy shore a Temple still,
Of small and delicate proportion, keeps,
Upon a mild declivity of hill,
Its memory of thee; beneath it sweeps
Thy current's calmness; oft from out it leaps
The finny darter with the glittering scales,
Who dwells and revels in thy glassy deeps;
While, chance, some scatter'd water-lily sails
Down where the shallower wave still tells its bubbling tales.

ԿԵ

Այլ քանի՜ այժմ այլափոխ է Տրասիմէնն այն նախկին ․
Յարծաթ փոխեալ լիճն յերիզ, եւ ի դաշտի անդ զիւրեւ
Զանէ ոք այլ աւերած՝ բայց հեզիկ մաճն արօրին ․
Ծառք հինաւուրցք խիտ առ խիտ բառնան կատար բարձրյարեւ,
Որպէս երբեմն առ արմամբք նոցին խըռնեալ դիակունք ․
Բայց առուակիկ մի փոքրիկ սակաւաջուր անձկահուն
Ի ճապաղեաց այնր աւուր՝ զարեան առեալ է անուն ․
Եւ արդ պատմէ Արենակ [46] թէ զո՞ր թացին անդ երկիր,
Կամ ի՞բր անկեալքն՝ ըղխոժոռ ալեան հարին ի կարմիր ։

ԿԶ

Այլ դու ընքնին Կլիտումնէ [47] ի խաղ ալեացդ անուշակ
Յականակիտ քան զամէն բիւրեղ պայծառ կենդանի,
Յաւերժհարսին գետայնոյ ժամադիր վայր առանձնեակ
Յորում յառեալ եւ լուանայ, յանառագաստ հովանի,
Դու պարարես մարգս յուռթիս զըւարակայ կաթնափայլ․
Ո՛վ մաքրագոյնդ աստուածոց հեզանազիկ մըկանանց,
Պայծառագոյն երեսօք եւ ջընջագոյնդ հոմազանց ․
Ոչ պըղծեցին ըստոյգ զայդ վըտակ խազմից ճապաղիք,
Ըղհայելեակն այն մատաղ դըստերց գեղոյ եւ բաղնիք ․

ԿԷ

Յերանաւէտ քո ափունըս տակաւին կայ տաճար՝
Տարածութեամբ փոքրատար, գեղապատշաճ գլխովին
Բըլրի փոքու կառուցեալ ի զառ ի կողն ի խոնարհ ․
Կըրէ ցայսօր ժամանակ ըզյիշատակ քո նախկին ․
Փարի զոտամբն հանդարտիկ ալեակ քոյին հեզասահ
Զորով վաղէ ստէպ փայլթեփ զըրահազգեստիկըն լուղակ
Որ բընակէն եւ ղօղին անդ ի խորին բիւրեղակ ․
Եւ մըրթ կորզեալ հարսնամատն ըսփիւռ նաւէ 'նդ մըկանունս
Ուր յեղյեղուկք զրուցեն վէտք ըզվէպս իւրեանց պղպըջունս ։

LXVIII

Pass not unblest the Genius of the place!
If through the air a zephyr more serene
Win to the brow, 'tis his; and if ye trace
Along his margin a more eloquent green,
If on the heart the freshness of the scene
Sprinkle its coolness, and from the dry dust
Of weary life a moment lave it clean
With Nature's baptism,— 'tis to him ye must
Pay orisons for this suspension of disgust.

LXIX

The roar of waters! — from the headlong height
Velino cleaves the wave-worn precipice;
The fall of waters! rapid as the light
The flashing mass foams shaking the abyss;
The hell of waters! where they howl and hiss,
And boil in endless torture; while the sweat
Of their great agony, wrung out from this
Their Phlegethon, curls round the rocks of jet
That guard the gulf around, in pitiless horror set,

LXX

And mounts in spray the skies and thence again
Returns in an unceasing shower, which round,
With its unemptied cloud of gentle rain,
Is an eternal April to the ground,
Making it all one emerald: — how profound
The gulf! and how the giant element
From rock to rock leaps with delirious bound,
Crushing the cliffs, which, downward worn and rent
With his fierce footsteps, yield in chasms a fearful vent.

ԿԸ

Անցո՛րդ, առանց օրհնելոյ զՎայրացս Ոգի՛ մի՛ երթար.
Զի թէ զեփիւռ մաքրենի շընչէ յօդոցն ի քո դէմս՝
Գիտեա՛ զի շունչ է նորին. եւ թէ յեզերս անդ պայծառ
Ի պերճախօս խմըն մարգ ճեմս առնուցուս ծաղկածեմս,
Թէ զովագինդ այդ տեսի՛լ ազդէ ի սիրտ հով հեշտին,
Եւ ի փոշւոյ մածելոյ ձանրատաղտուկ կենացն ինչ
Մըկըրտութեամբ Բընութեան լուացեալ գործէ սուրբ և ջինջ,
Ապա քեզ պարտ եւ արժան է ունել շնորհըս նըմին,
Զի դադարեալ լըռեցոյց առ վայր մի զկիրս աղխտին:

ԿԹ

Ո՛վ շառաչիւնք ջուրց ուղխից ի կատարաց բարձրաբերձ
Վիմակըտուր ընդ պարիխս ալեաց՝ վիժի Վէլինոյ [48].
Ո՛վ քարավէժ սահանացն, երագ զինչ լոյս օդահերձ
Վակժոյժ կոհակք փըրփըրին յէջս ընդընդին երերնոյ.
Ո՛վդըժոխք ջուրց հոսանաց, ուր յար մռնչիւնք եւ հռնչիւնք
Եռան զեռան հանապազ յորձանապտոյտ ի տանջանս.
Խեղթկեալ յահեղ օրհասէ ապաժոյժ քիրտն ի հոսանս
Նոր Փլեգեթոն [49] ընդոստնու՝ հիռ գայ զժայռիւքն ի ցընցուղ
Ջեզերբք վըհին կանգնելովք, յանկարեկիր իմն երկիւղ,

Հ

Երկնապողող ցայտ 'ի վեր, տարափածեւ ցինդ ի վայր
Ճախարակեալ անդադար եւ տարածեալ շըրջապիռ
Մանրակայլակ ամպահօս անձրեւածին ցօղ յամայր
Յաւերժական ապրիէլ գործէ 'նդ սաորեան իւր երկիր,
Առ հասարակ փոխելով տեղւոյն ի տիպ զըմրըխտի:
Քանի՛ խորին է վիհն այն եւ զի՛արդ տարրըն հըսկայ
Խելառ մոլար ոստոստմամբ ժայռից ի ժայռ ընթանայ
Թաւալգըլոր կարկառօք՝ որք ընդ սանդուղըն խոժոռ
Խարդաւանեալ թօթափին բացեալ խռոչս ահաւոր,

LXXI

To the broad column which rolls on, and shows
More like the fountain of an infant sea
Torn from the womb of mountains by the throes
Of a new world, than only thus to be
Parent of rivers, which flow gushingly,
With many windings, through the vale: — Look back!
Lo! where it comes like an eternity,
As if to sweep down all things in its track,
Charming the eye with dread, — a matchless cataract,

LXXII

Horribly beautiful! but on the verge,
From side to side, beneath the glittering morn,
An Iris sits, amidst the infernal surge,
Like Hope upon a death-bed, and, unworn
Its steady dyes, while all around is torn
By the distracted waters, bears serene
Its brilliant hues with all their beams unshorn:
Resembling, 'mid the torture of the scene,
Love watching Madness with unalterable mien.

LXXIII

Once more upon the woody Apennine,
The infant Alps, which — had I not before
Gazed on their mightier parents, where the pine
Sits on more shaggy summits, and where roar
The thundering lauwine — might be worshipp'd more;
But I have seen the soaring Jungfrau rear
Her never-trodden snow, and seen the hoar
Glaciers of bleak Mont Blanc both far and near,
And in Chimari heard the thunder-hills of fear,

ՀԱ

Օժանդակել զ'ի բարձանցըս սահեալ սիւն լայնալիճ ,
Որ առաւել բերէ զկերպ աղբեր ծովու նորածին
Ըղեռնակոյտն արգանդի լուծեալ երկունս բարձրաճիչ
Յարարչութիւն աշխարհի նորոյ ծնեալ անդըստին ,
Քան ծընողի գետակաց կարկաջաձայն հոսելոց
Դարձ 'ի դարձի ճեմելով մանուածաւալ ի հովտին .
Հայեա՛ց ընդ կրունկըն , հանգոյն յաւերժութեան իմն ինքնին
Համաքարշեալ վարելովզոր գըտանէն յիւրն հոսանս ,
Սըխրա՛նք աչաց եւ սարսափ , հոսի անզուգս այս Սահանս .

ՀԲ

Գեղեցկութիւն ահաւոր . իսկ ի վըհիցըն բերան
Ծխածաւալ ծայր ի ծայր առաւօտին պաղպաջուն
Ըզսանդարօք կոհակաց կախեալ կան Թեւք հիռութեան
Որպէս թէ Յոյս ի վերոյ մահու մահճաց առկայուն .
Եւ մինչ համայն ըզնովաւ ջըրակոծեալ եւ ջընջի
Նա երանգօքն անեղծիւք փայլ ըզփայլի հարկանի ,
Հանդէս հանուրցն առնելով ճառագայթից տողանի .
Նըմանեալ իմըն Սիրոյ որ ի դըժնեայ տագնապս անդ
Առ ցնորելովք հըսկիցէ՝ միշտ երեսօք անվըկանդ :

ՀԳ

Օ՜ն անդր հայեա յԱպենին անտառախիտ միւսանգամ [60]
ՅԱլպեայ լերանցըն զաւակ , զոր պատուէի մեծապէս
Թէ չէր կանխաւ հրաշացեալ իմ ընդ ծընողն յաղթանդամ ,
Ուր եղեւինքն ընձիւղեն ի շեպ կոհակս ապալերս ,
Ուր 'րոտընդոստ գարգափմամբ թաւալբերին ուսինք ձեանց .
Այլ իմ տեսեալ է զանկոխն ըզկուսան լեառն երկնադէզ [61]
Սառամանեօքն յաւերժիւք , եւ ըզսառոյց լուսակէզ
Ցըրտասարսուռ Սըպիտակ լերինն՝ մօտուստ եւ հեռի ,
Եւ արհաւրաց հանդիպեալ կայծակնացայտ Կիմեռի [62] :

LXXIV

Th'Acroceraunian mountains of old name ;
And on Parnassus seen the eagles fly
Like spirits of the spot, as't were for fame,
For still they soar'd unutterably high :
I've look'd on Ida with a Trojan's eye ;
Athos, Olympus, Ætna, Atlas, made
These hills seem things of lesser dignity,
All, save the lone Socrate's heights display'd
Not *now* in snow, which asks the lyric Roman's aid

LXXV

For our remembrance, and from out the plain
Heaves like a long-swept wave about to break,
And on the curl hangs pausing : not in vain
May he, who will, his recollections rake,
And quote in classic raptures, and avake
The hills with Latian echoes ; I abhorr'd
Too much, to conquer for the poet's sake,
The drill'd dull lesson, forced down word by word
In my repugnant youth, with pleasure to record

LXXVI

Aught that recalls the daily drugh which turn'd
My sickening memory ; and, though Time hath taught
My mind to meditate what then it learn'd,
Yet such the fix'd inveteracy wrought
By the impatience of my early thought,
That, with the freshness wearing out before
My mind could relish what it might have sought,
If free to choose, I cannot now restore
Its health ; but what *it* then detested, still abhor.

ՀԴ

Ըզհինաւուրցսըն տեսի Շանթակատար ես լերինս [53]
Ու ի՛ գագաթան Պառնասայ զարծուիս սլացիկ ի խոյանս՝
Որպէս ըզքաջ այնց վայրաց, իբր համբաւուրն իսկ առ հինս,
Զի ցարդ առնուն նոքա թռիչս յանհասականն ի սահմանս:
Եւ տրովացի հայեցւոք կացի յակճիռս ընդ Իդաս.
Աթոս, Եթնէ, Ոլիմպոս ու Ատլաս՝ անշուք եւ նըկունս
Կացուցանեն ըզլերանցս ինձ այսոցիկ ըզբարձունս.
Բաւ ի միոյն Սորակտեան բարձրաւանդէն միայնակ [54],
Ոչ ձիւնափառ՝ երբ յիշէր հռովմայեցին քնարերգակ [55].

ՀԵ

Արտակլրեալ ի դաշտէն բերէ յինքեան կերպարանս
Մըկանաձիգ կոհակի մերձ եղելոյ ի խորտակ
Եւ վիմատառ կառելոյ յօձաձեւիկն ի ձըգանս.
Կամեցողաց ոչ անդէպ յուզել զմըտացն յիշատակ
Ըզքաջագիր սափերացն յեղյեղել տառ սխրալի,
Զարթուցանել ի բլուրս լատինացի արձագանգ.
Այլ ատեցի ես առ վարժ քերդողական եւ հրահանգ
Ըզդաս ուսմանըն տաղտուկ, առնուլ ի յուշ բան առ բան,
Մինչ դեռ մանուկն իսկ էի, յուսով երբեմն այնց յիշման,

ՀԶ

Ըզդառնըն դեղ որ աւուր տըւեալ առ ուշն իմ հիւանդ.
Եւ թէպէտ յեւ այնորիկ կըրթեաց ըզմիտս ամանակ՝
Խորհըրդածել յայնոսիկ զորըս ուսան երբեմն անդ.
Սակայն նախկին հընացեալ ունակութիւնն այն վայրագ,
Այնպէս ունի սեւեռեալ զանժոյժ խորհուրդս իմ վաղուց,
Զի էանց զոյգ ընդ կորով դալարութեան հանճարոյս
Տենչ ճաշակման զայնս՝ յորս չէր անմարթ խնդրելն ինչ հաճոյս
Թէ էր ազատ յընտրութիւն. այլ բուժելոյ չէք իմ կար.
Եւ զոր յայնժամն ատեցի, ատեամ եւ արդ հաւասար:

LXXVII

The farewell, Horace; whom I hated so,
Not for thy faults, but mine; it is a curse
To understand, not feel thy lyric flow,
To comprehend, but never love thy verse,
Although no deeper Moralist rehearse
Our little life, nor Bard prescribe his art,
Nor livelier Satirist the conscience pierce,
Awakening without wounding the touch'd heart,
Yet fare thee well — upon Socrate's ridge we part.

LXXVIII

Oh Rome! my country! city of the soul!
The orphans of the heart must turn to thee,
Lone mother of dead empires! and control
In their shut breasts their petty misery.
What are our woes and sufferance? Come and see
The cypress, hear the owl, and plod your way
O' er steps of broken thrones and temples, Ye!
Whose agonies are evils of a day —
A world is at our feet as fragile as our clay.

LXXIX

The Niobe of nations! there she stands,
Childless and crownless, in her voiceless woe;
An empty urn within her wither'd hands,
Whose holy dust was scatter'd long ago;
The Scipios' tomb contains no ashes now;
The very sepulchres lie tenantless
Of their heroic dwellers: dost thou flow,
Old Tiber! through a marble wilderness?
Rise, with thy yellow waves, and mantle her distress.

ՀԷ

Ապա ողջամբ լինձ մնաս Որատիէ զոր ատեմ,
Ոչ թէ յաղագս քոյոց ինչ՝ այլ իմոյ վրիպանու .
Զհոսանս քնարիդ հասկանալ եւ չզգալ՝ կիրք են դժխեմ,
Ի միտ առնուլ զոճ տաղիդ եւ չլինել սիրարկու .
Թէպէտ եւ չէր լեր ըզքեզ խրատիչ կենացս համառօտ ,
Եւ ոչ քերթող այնպէս քաջ վարդապետեաց զիւրն արուեստ ,
Ոչ երգիծող փարելի զխիղճ եհար այնպէս համեստ
Առանց վէրի հըպելով՝ սթափել ըզսիրտ զոր եհար .
Այլ կա՛ց ողջամբ . հրաժարիմք ի՛ Սոկրատեանս աստ ի սար :

ՀԸ

Ո՛վ Հռովմ, ո՛վ իմս հայրենիք , ո՛վ հոգետենչ լինձ քաղաք ,
Սիրտք որբացեալք առ քեզ լոկ ակնարկեսցեն ի յակծիռս ,
Առ քեզ ո՛վ դու մեռելոց պետութեանց մայր միայնակ ,
Եւ արգելցեն ի յոգւոյ ըզզուգնաքեայ զիւրեանց կիրս :
Քանզի զի՞նչ իսկ իցեն ամենայն ցաւք մեր եւ վիշտք :
Եկա՛յք , տեսէք ըզնոճիս , ըզվա՛ս բըւոց լըւարուք .
Խարխափեցէք ի գահուց եւ տաճարացս ի դերբուկ՝
Դուք՝ որոց ցաւք օրհասի՝ չարիք միոյ են աւուր .—
Հանգոյն կաւոյս մեր դիւրեկծ՝ աշխարհ մ'ողջոյն կայ՝ ռաթուր:

ՀԹ

Ազգաց ու ազանց Նիոբէ [36], աւադիկ կայ նա 'Նստանօր ,
Անզաւակեալ եւ անթագ , ցաւալըլուկ ու անբարբառ ,
Բարձեալ բազկօքըն կարկամ ունայնացեալ մի սափոր՝
Որոյ աճիւն սըրբազան վաղ իսկ եղեւ ցիրուցան .
Թափուր է արդ ի մոխրոյ Սկիպիոնի գերեզման .
Եւ քընարանք դամբանաց բարձի թողի անվարձ կան
Ի բնակելոցն ի նոսին ի դիւցազանց նախնական :—
Եւ դու Տիբեր ծերունի , հոսես ի կիճս ատ ամայս .
Արի՛ ալեօքըդ պըղտոր եւ վերարկուեա՛ զնեղեալս այս :

LXXX

The Goth, the Christian, Time, War, Flood, and Fire,
Have dealt upon the seven-hill' d city's pride;
She shaw her glories star by star expire,
And up the steep barbarian monarchs ride,
Where the car climb'd the capitol; far and wide
Temple and tower went down, nor left a site: —
Chaos of ruins! who shall trace the void,
O' er the dim fragments cast a lunar light,
And say, « here was, or is », where all is doubly night?

LXXXI

The double night of ages, and of her,
Night's daughter, Ignorance, hath wrapt and wrap
All round us; we but fell our way to err:
The ocean hath his chart, the stars their map,
And Knowledge spreads them on her ample lap;
But Rome is as the desert, where we steer
Stumbling o' er recollections; now we clap
Our hands, and cry « Eureka »! it is clear —
When but some false mirage of ruin rises near.

LXXXII

Alas! the lofty city! and alas!
The trebly hundred triumphs! and the day
When Brutus made the dagger's edge surpass
The conqueror's sword in bearing fame away!
Alas, for Tully's voice, and Virgil's lay,
And Livy's pictured page! — but these shall be
Her resurrection; all beside — decay.
Alas, for Earth, for never shall we see
That brightness in her eye she bore when Rome was free!

Ձ

Գոթ, քրիստոնեայ, ժամանակ, պատերազմունք ջուր եւ հուր
Բաժանեաց ի զարդուց Եօթնաբլուր քաղաքին.
Եւ տեսաներ նա 'ստղ ըզհետ աստեղ նուաղիլ ըզփառս իւր,
Եւ երիվարք խուժադուժ թագաւորաց զիմէին
Ուր յաղթականք կառածիգք ի Կապիտոլ երթային [57],
Տապաստ դընէին ցիր եւ ցան համբուն տաճարք ու աշտարակ,
Աւերակաց խմըն բոհք. ո՞ բաւիցէ յայն դատարկ
Նըշմարել հետս ի նըշխարս, ափռել աղօտ ինչ լուսնակ
Եւ ասել, «Աստ էր, կամ է». մինչդեռ գիշեր է կրկնակ.

ՁԱ.

Կըրկին գիշերքըն' Դարուց եւ գիշերոյ իսկ դըստեր'
Տըգիտութեան' ըզփռեցին եւ ըզփռեն շուրջ ըզմեօք թեւս.
Առ դեգերել լոկ ընդ թիւր մեզ ճանապարհք յայտնի մեր.
Ովկիանու իսկ ցուցակ է, ու աստեղաց գոյ քարտէզ,
Զորըս պարզէ Գիտութիւն ի լայնածիր պարունակ.
Այլ անապատ իմն է Հռովմ, յորում շըրջիմք թափառիկ
Ի յիշատակս անցելոց, եւ ձայն ածեալ ծափհարիկ
Աղաղակեմք, «Եւրէկա, ահաւադիկ լուսացաւ» [58],
Մինչ առ երի աւերակք կան յերեւոյթ լուսադաւ:

ՁԲ

Աւա՜ղ ասեմ ըզքաղաքն այն բարձրամուր եւ եզուկ.
Աւա՜ղ երիցն հարիւրոց յաղթանակաց նորին պանծ.
Աւա՜ղ աւուրն' յոր Բրուտոս' հըռչականուն մեծաշուք
Քան ըզսուսեր յերկրակալ զօակուրն արար գերազանց:
Աւա՜ղ Տուլլեայ բեմբասաց ու ողբանըւագ Վիրգիլեայ,
Նըկարաբանն եւ Լիւեայ [59]: — Բայց յարիցէ նա սոքօք:
Իսկ որ օտար ինչ քան զայս' լի է համայն աւերօք:
Աւա՜ղ երկրի, ոչ եւս աչք իւր փայլէն, այնպէս պայծառս
Որպէս մինչ Հռովմ վայելէր յազատութեան իւրում փառս:

LXXXIII

Oh thou, whose chariot roll'd on Fortune's wheel,
Triumphant Silla! Thou, who didst subdue
Thy country's foes ere thou wouldst pause to feel
The wrath of thy own wrongs, or reap the due
Of hoarded vengeance till thine eagles flew
O 'er prostrate Asia ; — thou, who with thy frown
Annihilated senates — Roman, too,
With all thy vices, for thou didst lay down
With an atoning smile a more than earthly crown —

LXXXIV

The dictatorial wreath, — couldst thou divine
To what would one day dwindle that which made
Thee more than mortal! and that so supine
By aught than Romans Rome should thus be laid ?
She who was named Eternal, and array'd
Her warriors but to conquer — she who veil'd
Earth with her haughty shadow, and display' d,
Untill the o' er-canopied horizon fail 'd,
Her rushing wings — Oh! she who was Almighty hail'd!

LXXXV

Sylla was first of victors; but our own,
The sagest of usurpers, Cromwell; — he
Too swept off senates while he hew'd the throne
Down to a block — immortal rebel! See
What crimes it costs to be a moment free,
And famous through all ages! but beneath
His fate the mortal lurks of destiny;
His day of double victory and death
Beheld him win two realms, and, happier, yield his breath.

ՁԳ

Ո՛վ բաղդանիւ կառավար յաղթանակող դու Սիւլլաս ,
Որ ընկապճեալ նուաճեցեր ըզհայրենեաց թըշնամիս ,
Եւ դուլ առ վայր մի չառեր առ ի գիտել քաջահաս
Ըզգործելոց առ ի քէն իսկ ըզչարեաց արհաւիրս ,
Եւ շեղջաշեղջ վրիժանացդ ի հունձ առնել իրաւունս ,
Մինչեւ արծուիք քո սլացան յԱսիա քեզ ծընրադիր ·
Որ ցըրուեցեր զծերակոյտըն ճակատուդ ի կընճիռ ·
Հռովմայեցի՛դ , թէ եւ ոչ անյանց · զի հաշտ ինչ ծաղուք
Եդեր ի վայր ի գըլխոյդ ըզպըսակ գեր երկրաշուք ,

ՁԴ

Զիշխանապետըն պըսակ,—կարծի՞ր արդեօք քեզ յայնժամ
Թէ յո՛ր հասցէ՞ անարգանս առ յապա այն՝ որով դուն
Գեր իմն եղեր մահացուաց · թէ ոտնհար եւ կարկամ
Լիցի՞ երբեք Հռովմ՝ ի նոյն Հռովմայեցւոյ իսկ համբուն .
Այն որ քաղաքըն կոչէր յաւերժական, որ զինէր
Ու ի յաղթանակ արձակէր եւեթ ըզզօրսըն մարտիկ .
Որ բարձրանազ հովանեաւն հովանանայր յերկիր ծիգ ,
Որ սաւառնէր ընդ ոլորտ տիեզերաց թեւս սփիւռ ,
Եւ որ ի վեհ յանուն , վա՜շ , Ամենակալ յորջորջիւր ։

ՁԵ

Սիւլլա եղեւ ի յաղթողըս վեհագոյն ընդ հանուր .
Ի բռնաւորս զգօնագոյն՝ եկաց Գրոմուէլ յերկրիս մեր ,
Անմահանունն ապըստամբ , ըզծերակոյտ թաքթաքուր
Մերժեալ եւ սա՝ գոգ ի կոճղ ուրեմն ըզգահըն տաշէր ։
Տեսէք քանի՛ եղերունս ի մարդկանէ պահանջեն
Ազատութիւն առժամեայ ու անուն ի դարս անմոռաց .
Այլ ի բաղդի նորուն կայ թագուցեալ խրատ մահացուաց,
Զի յօր կրկին յաղթութեանցն եւ մահուն՝ զոյգ պետութիւն
Ետես ստացեալ, եւ ըզշունչ իւր արձակէր գոհագոյն ։

LXXXVI

The third of the same moon whose former course
Had all but crown'd him, on the self-same day
Deposed him gently from his throne of force,
And laid him with the earth's preceding clay.
And show'd not Fortune thus how fame and sway,
And all we deem delightful, and consume
Our souls to compass through each arduous way,
Are in her eyes less happy than the tomb?
Were they but so in man's, how different were his doom!

LXXXVII

And thou, dread statue! yet existent in
The austerest form of naked majesty,
Thou who beheldest, 'mid the assassins' din,
At thy bathed base the bloody Cæsar lie,
Folding his robe in dying dignity,
An offering to thine altar from the queen
Of gods and men, great Nemesis! did he die,
And thou, too, perish, Pompey? have ye been
Victors of countless kings, or puppets of a scene?

LXXXVIII

And thou, the thunder-stricken nurse of Rome!
She-wolf! whose brazen-imaged dugs impart
The milk of conquest yet within the dome
Where, as a monument of antique art,
Thou standest: — Mother of the mighty heart,
Which the great founder suck'd from thy wild teat,
Scorch'd by the Roman Jove's etherial dart,
And thy limbs black with lightning — dost thou yet
Guard thine immortal cubs, nor thy fond charge forget?

ՁԶ

Յաւուր լուսնոյն յերրորդում՝ որոյ շրջանն առաջին
Եղեւ նմա թագաբեր, արդ ի նմին իսկ աւուր
Իջոյց հեզիկ ի գահուց յոր ամբարձաւ նայն ուժգին [60],
Եւ ընդ նախկի հանգուցեալս հանգոյց յերկիր ընկաւ իւր։
Ո՞չ եցոյց մեզ Բաղդ այսու՝ թէ պետութիւնք եւ համբաւ
Եւ ամենայն որ թուին ըղձալիք՝ զորոյ զհետ
Ջըկտիմք՝ զամէն հնարեալ յամէն կրթեալ դժուար հետ,
Յաչս նորա ոչ իցեն բարեբաստիկ քան զդամբան
Թէ զայս գիտէր եւ մարդ՝ ո՜րք այլազգ առնէր դատաստան։

ՁԷ

Ո՛վ դու արձան ահաւոր, որ կառուցեալ ցարդ կանգուն [61]
կաս յանպաճոյճ կերպարանս վեհինաշուք մերկութեան,
Որ դիտեցեր յառօգեալ տապըդ յարեան թաթաղուն
Տապաստ անկեալ ըզկեսար ի սրիկայիցն երախան
Օրհասական նազանօք հանգրիճելով ըզլօդիկ,
Իբրեւ ըսպանդ սեղանոյդ ի դըշխոյէն արդադիր՝
Ի Նեմեսեայ ի մեծէն՝ զոր դիք պատուեն եւ երկիր.
Մեռա՞ւ եւ նա, կորեա՞ր դու Պոմպէ. իցէ՞ք յաղթականք
Թագաւորաց դուք անթիւ, թէ թատերաց դէմք ցուցանք։

ՁԸ

Եւ դու գայլեակ շանթահար մատակագայլ մայր Հռովմայ [62].
Յորոյ ի ստեանց պղըղընձեաց թըւին թորել ծորք կաթին,
Կաթն յաղթաբեր. ի սրահի քում անդ կանգնեալ զըմբեթեայ
Ուր եւ պատուիսըն նըշխար ճարտարութեան հընային,
Արձանացեալ կաս անդէն, ո՜վ մայր սըրտի հըզօրի,
Զոր ի ստեանց քոց վայրենեաց մեծն այն ծըծեաց հիմնարկու.
Ի հռովմականն Որմըզդի անմահ փըքնաց խամրեալ դու,
Ու ի հարեւոց փայլականցըն թըլխացեալ արդ համակ.
Զանմահ կորիւնքդ յիշե՞ս ցարդ եւ զմայրագութ քո վաստակ.

LXXXIX

Thou dost; — but all thy foster-babes are dead —
The men of iron; and the world hath rear 'd
Cities from out their sepulchres : men bled
In imitation of the things they feard 'd,
And fought and conquer 'd, and the same course steer 'd,
At apish distance; but as yet none have,
Nor could, the same supremacy have near 'd,
Save one vain man, who is not in the grave,
But, vanquish'd by himself, to his own slaves a slave —

XC

The fool of false dominion — and a kind
Of bastard Cæsar, following him of old
With steps unequal; for the Roman's mind
Was modell' d in a less terrestrial mould,
With passions fiercer, yet a judgment cold,
And an immortal instinct which redeem 'd
The frailties of a heart so soft, yet bold,
Alcides with the distaff now he semm 'd
At Cleopatra's feet, — and now himself he beam 'd.

XCI

And came — and saw — and conques'd! But the man
Who would have tamed his eagles down to flee,
Like a train 'd falcon, in the Gallic van,
Which he, in sooth, long led to victory,
With a deaf heart which never seem 'd to be
A listener to itself, was strangely framed;
With but one weakest weakness — vanity,
Coquettish in ambition — still he aim 'd —
At what? can he avouch — or answer what he claim 'd?

ՁԹ

Եւ կարե՛ս կ.քաջ. այլ մեռեալ են ահա քո դիեցիկք ,
Այրքն երկաթեայք . եւ աշխարհ ի դամբանաց իսկ նոցին
Քաղաքանի յարոյց նոր . յարեան եկին անդ մարդիկ
Ի նմանութիւն կըրթեալ այնց՝ յորոց երբեմն ահէին .
Մարտեան , ստացան, զասպարէզ ըզնոյն հատին կապկաբար :
Այլ ցարդ ոչ ոք ոչ ուրեք երեւեցաւ հաւասար
Եւ ոչ լիցի մերձագոյն ոք ի վեհիցն այն ի պար .
Բայց մի ունեն այր սնոտի , որ դեռ չեմուտ ի տապան ,
Այլ սա յանձնէն իսկ յաղթեալ, գերի գերեացն է իւրեան [65].

Ղ

Սուտ պետութեան թեկնածու , աղճկորդի ոք նոր կեսար ,
Հեռի մնայր յընթացիցն ի հետեւելն անդ հընոյն՝
Քանզի մըտաց նախնոյն այն հռովմայեցւոյ կաղապար
Նըւազ ունէր մասն երկրի . թէպէտ կըրից բռնագոյն
Այլ ի դատել անդ իւրում հանդարտագոյնըս վարէր .
Անմահ ի նմա բընազդումըն թըւէր կալ ի չըքմեղս .
Ըզգօռ սըրտին եւ թուլոյ քաւելով կիրըս մեղմիխս .
Մերթ իլիկաւն Ալկիդէս թըւէր յոտին Կլօպատրեայ
Եւ մերթ ինքնին ածելով գըլխոյն պըսակ ճաճանչեայ :

ՂԱ

Դիմէր, դիտէր եւ յաղթէր[64]; իսկ սա հնարեալ միշտ հընարս
Արծուիս մարզել ի թըռիչս երկրապատիկ խոյանաց
Բազէաբար իջանել գաղղիական ընդ կաճառս .
Թէպէտ վարեաց արդարեւ ըզնոսին յորս յաղթանաց ,
Այլ վիճակեալ ապառուժն եւ սալացեալ խուլ սըրտի ,
Որ եւ ինքեան անգամ ոչ մատուցանէ ունկն ի լուր .
Զախտ ախտաջեալ փառագոյն՝ զունայնութիւն հետազօր ,
Երկրակալէ փառասէր . եւ իղձ լինի տակաւին .—
Եւ ի՞մ արդեօք . — ասիցէ՞, կամ գիտիցէ՞ իսկ ինքնին ։

XCII

And would be all or nothing — nor could wait
For the sure grave to level him; few years
Had fix'd him with the Cæsars in his fate,
On whom we tread; For *this* the conqueror rears
The arch of triumph! and for this the tears
And blood of earth flow on as they have flow'd,
An universal deluge, which appears
Without an ark for wretched man's abode,
And ebbs but to reflow! Renew thy rainbow, God!

XCIII

What from this barren being do we reap?
Our senses narrow, and our reason frail,
Life short, and truth a gem which loves the deep,
And all things weigh'd in custom's falsest scale;
Opinion an omnipotence, whose veil
Mantles the earth with darkness, until right
And wrong are accidents, and men grow pale
Lest their own judgments should become too bright,
And their free thoughts be crimes, and earth have too much light.

XCIV

And thus they plod in sluggish misery,
Rotting from sire to son, and age to age,
Proud of their trampled nature, and so die,
Bequeathing their hereditary rage
To the new race of inborn slaves, who wage
War for their chains, and rather than be free,
Bleed gladiator-like, and still engage
Within the same arena where they see
Their fellows fall before, like leaves of the same tree.

ՂԲ

*Կամէր լինել կամ ամէն կամ ոչինչ. ոչ իսկ ժուժայր
Անտարակոյս գամբանաւըն լինել հարթ հաւասար,
Եւ յետ սակաւ ինչ ամաց զոյգ Կեսարու եղեալ վայր
Լինել ի մէնջ ոտընկոխ: — Բա՛բէ. ա՜յս ըղկամար
Ամբառնայցէ յաղթական. առ ա՜յս արեան ճապաղիք
Եւ արտասուք ընթացեալ ողողեսցեն զընդհանուր,
Որպէս հեղեղըն ի հընումն առ հասարակ յորդաջուր.
Այլ տագնապեալ մարդկութեան ոչ երեւի սատ տապան.
Յորձանք զյորձանըս մըղեն: — Տէ՜ր, ցո՛յց ըղքո ծիածան:*

ՂԳ

*Զի՞նչ ի յամուլ պայմանէ աստի հընձել կարասցուք.
Ըզգայութիւնք մեր նեղք, կեանք համառօտք, միտք զաղփաղ-
Ճըշմարտութի՛ւն պատուական գոհար՝ այլ կայ ստորինջուք, (փուն.
Եւ ամենայն ինչ կըշռի սովորութեան սուտ չափուն.
Ամենակալ զօրութեան նըմանեալ իմըն կարծիք
Ըստուերաձիգ վերարկուաւ պարապօղէ զերկիր արդ,
Ցորչափ թըւին պատահարք չարն եւ բարի. պակնու մարդ
Թէ մի՛ արդեօք դատաստանք իւր թըւիցին պայծառք յոյժ
Ու ազատ խորհուրդք գըրեսցին ի մեղս, ու երկիր տեսցէ զլոյս:*

ՂԴ

*Այսպէս մարդիկ խարխափեն ծանրադանդաղ ի վըտանգ
Ծընգեալ ծիւրեալ հարց յորդիս, դարուց ի դար անմռաւաց,
Եւ մեծամին պարծելով ընդ բընութիւն առատնանկ,
Աւանդելով ըզգըրգըլեակս զառ ի նախնեացն ըստացուած
Առ ազգ իւրեանց յետագայ՝ ազգ ընտոծին ստըրկաց.
Փըշրել փորձէ նա զըղըլթայսն, եւ ոչ միայն ոչ ազատ՝
Այլ հանապազ ի մըրցանս մտեալ հանդոյն գօտեմարտ,
Յասպարիզի անդր ի նոյն՝ ուր իւրքն անկեալ կան ընկերք
Կանխեալք քան զինքն՝ համաբուն իբրեւ ծառոյ սին տերեւք:*

XCV

I speak not of men's creeds — they rest between
Man and his Maker — but of things allow'd,
Averr'd, and known, and daily, hourly seen —
The yoke that is upon us doubly bow'd,
And the intent of tyranny avow'd,
The edict of Earth's rulers, who are grown
The apes of him who humbled once the proud,
And shook them from their slumbers on the throne;
Too glorious, were this all his mighty arm had done.

XCVI

Can tyrants but by tyrants conquer'd be,
And Freedom find no champion and no child
Such as Columbia saw arise when she
Sprung forth a Pallas, arm'd and undefiled?
Or must such minds be nourish'd in the wild,
Deep in the unpruned forest, 'midst the roar
Of cataracts, where nursing Nature smiled
On infant Washington? Has Earth no more
Such seeds within her breast, or Europe no such shore?

XCVII

But France got drunk with blood to vomit crime,
And fatal have her Saturnalia been
To Freedom's cause, in every age and clime;
Because the deadly days which we hawe seen,
And vile Ambition, that built up between
Man and his hopes an adamantine wall,
And the base pageant last upon the scene,
Are grown the pretext for the eternal thrall
Which nips life's tree, and dooms man's worst — his second fall.

ՂԵ

Ոչ զՀաւատոյ ինչ ճառեմ, որ ընդ Հաստիչն եւ ընդ մարդ
Այլ ըզայոնից ծանօթից եւ վկայելոց ատանօր,
Եւ զայնց՝ որ զօր ամենայն, յամենայն ժամ ստուգին արդ.
Զպարանոցացըս կըքին ըզլուծն ասեմ կրկնակոր,
Զերեւեալն յայտ յանդիման ըռնաւորաց ըզդիտմունս,
Զպատգամս վարչաց աշխարհի բերողս վարուց կապկակեր,
Այնմ որ երբեմն ըզնոցայն գոռոզութիւն Հար յերկիր,
Եւ բուռն Հարեալ ըզգահոյց՝ սասուցաներ ըզթմբրեալս.
Ոչ թէ բազկացն Հըզօրաց՝ չէր արարեալ բայց լոկ զայս։

ՂԶ

Հիմ նուաճիցին լոկ բըռունք ի բըռնաւոր նըմանեաց. —
Եւ Հիմ չիցեն նաՀատակք ազատութեան եւ որդիք,
Համգոյնք նոցին՝ զոր ետես Կոլումբիա՝ մինչ փայլեաց
Իբրեւ Պալլաս սպառազէն եւ յարատոյ անմերձիկ.
Կամ թէ Հանճարք այդպիսիք յանապատի լոկ բուծցին,
Ցանտառս՝ յոր ոչ Հաս տապար, ու ի շառաչ ջուրց վիժանաց
Ուր բընութիւն ժըպտելով ըզՎաշինկդոն դայեկեաց.
Ընդէր չիցեն այդպիսիք եւ այժմ յերկրիս ծոց՝ սերմանք.
Կամ Եւրոպեայ էր չիցեն ափունք ափանցն այն նըմանք [63] ։

ՂԷ

Արեամբ արբեալ փռանգաստան չոգաւ փըսխեաց շարաւ չար.
Տօնիցն Հանդէսք սատուռնեան՝ ազատութեան ածին տոյժ,
Եւ Հասուսցեն Հանապազ ամենուրեք յամէն դար.
Քանզի աւուրք որք Հասինըն մեզ աւուրք չարագոյժ,
Ամբարհաւաճ սէր գահու որ կառուցեալ կուռ պատուար
Ընդ մէջ մարդկան եւ յուսոյն ադամանտիկ խէթ էարկ,
Եւ որ յետ այնր ի թատերս Հանդիսացաւ խաղ անարգ,
Բաղայք յաւերժ ստըրկութիւն՝ կենաց ծառոյն վէր ազդոյ,
Ըսպառնալով գյետին չար՝ կրկին անկումըն մարդոյ ։

XCVIII

Yet, Freedom ! yet thy banner, torn, but flying,
Streams like the thunder-storm *against* the wind;
Thy trumpet voice, though broken now and dying,
Thy loudest still the tempest leaves behind :
Thy tree hath lost its blossoms, and the rind,
Chopp'd by the axe, looks rough and little worth,
But the sap lasts, — and still the seed we find
Sown deep, even in the bosom of the North;
So shall a better spring less bitter fruit bring forth.

XCIX

There is a stern round tower of other days,
Firm as a fortress, with its fence of stone,
Such as an army's baffled strength delays,
Standing with half its battlements alone,
And with two thousand years of ivy grown,
The garland of eternity, where wave
The green leaves over all by time o'erthrown; —
What was this tower of strength ? within its cave
What treasure lay so lock'd, so hid ? — A woman's grave.

C

But who was she, the lady of the dead,
Tomb'd in a palace ? Was she chaste and fair ?
Worthy a king's, or more — a Roman's bed ?
What race of chiefs and heroes did she bear ?
What daughter of her beauties was the heir ?
How lived, how loved, how died she ? Was she not
So honour'd — and conspicuously there,
Where meaner relics must not dare to rot,
Placed to commemorate a more than mortal lot ?

ՂԸ

Բայց թ՚ եւ գձձեալ՝ սաւառնի Ազատութեան դրօշ քո դեռ
Իբրեւ շառափ շանթորոտ բախեալ ընդդէմ փոթորկին .
Թոպինք ձայնիդ թմբկահար թէպէտ բեկբեկ.ք եւ կերկեր
Այլ քաջալուրք քան ըզբնաւ արտահընչեալս ի մրըրկին .
Թէպէտ քըշտեալ յընձիւղից եւ տեռազերծ քոյին ծառ
Տապարատաշ կոշկոծեալ թէպէտ գըձուձ եւ խոտանս ,
Այլ հիւթ խաղայ դեռ ի քեզ . եւ գըտանեմք մեք սերմանս
Ի հեռաւորս անգամ ծոցս հիւսիսականս ի խորին ,
Տացէ գարուն լաւագոյն՝ պըտուղս նըւազ մեզ դառինս :

ՂԹ

Արձան աւուրց անցելոց՝ կայ՝ շտարակ կոկ բոլորշի [66] ,
Ամուր զինչ բերդ , եւ պատուարք քարակարկառք ըզնովաւ՝
Յընդդիմանալ բաւականք զօրագումար մեծ զակշի .
Կրելով ըզկէսըս բըրգանց ծայրազարդիկ կատարաւ .
Երկհազարամ բաղեղանց փարին բազուկք ըզնովիմբ՝
Յաւերժութեանն այն պըսակք, շարժլին սաղարթք իւր դալարք
Զամենեքումբք որ անկան ժամանակէն ոտընհարք : —
Զի՞նչ էր ամուրս աշտարակ . եւ ի ներկուռն ի խորուղ
Զո՞ր գանձ ծածկէ զգուշու. այսպէս զանխուլ : — Տապա՛ն մի —
[կընոջ :

Ճ

Եւ ո՞վ արդեօք եղեւ նա . ո՞վ էր մահուանդ այդ տիկին
Գերեզմանեալ ի պալատ . է՞ր գեղեցիկ եւ համեստ ,
Թագաւորաց արժան . լաւ եւս՝ առ Հռոմ՛ անկողին .
Յո՞ր դիւցազանց եւ վեհից արդեօք ձըգէր զիւրըն ծնեա .
Գեղեցկութեան նորին ո՞ր արդեօք աղջիկ կաց ժառանգ :
Զիա՞րդ եկեաց , զի՞ սիրեաց , զիա՞րդ արդեօք եւ մեռաւ .
Մի՞ վասն ա՞յն՝ այդքան շըքով եւ փառօք այդըր եդաւ ,
(Ուր ոչ իշխեն քայքայիլ նըշխարք մարդկան սինլըքոր)
Զի յիշեսցի նորայն բաստ գեր մահացուի շնորհաւոր .

CI

Was she as those who love their lords, or they
Who love the lords of others? such have been
Even in the olden time, Rome's annals say.
Was she a matron of Cornelia's mien,
Or the light air of Egypt's graceful queen,
Profuse of joy — or 'gainst it did she war,
Inveterate in virtue? Did she lean
To the soft side of the hearth, or wisely bar
Love from amongst her griefs? — for such the affections are.

CII

Perchance she died in youth: it may be, bow'd
With woes far heavier than the ponderous tomb
That weigh'd upon her gentle dust, a cloud
Might gather o'er her beauty, and a gloom
In her dark eye, prophetic of the doom
Heaven gives its favourites — early death; yet shed
A sunset charm around her, and illume
With hectic light, the Hesperus of the dead,
Of her consuming cheek the autumnal leaf-like red.

CIII

Perchance she died in age — surviving all,
Charms, kindred, children — with the silver gray
On her long tresses, which might yet recall,
It may be, still a something of the day
When they were braided, and her proud array
And lovely form were envied, praised, and eyed
By Rome — but whither would Conjecture stray?
Thus much alone we know — Metella died,
The wealthiest Roman's wife: Behold his love or pride?

ՃԱ.

Նըմա՞ն արդեօք այնոցիկ որ զիւրեանց տեարըս սիրեն ,
Թէ այնոցիկ՝ որ զայլոց . զի եւ առ հինս անդ էին
Այսպիսիք ոք , որպէս վէպքն հռոմէականք մեզ ճառեն .
Եղե՞ւ արդեօք նա զօրէն Կոռնելեայ զգօն տիկին ,
Եթէ լըկտի եւ շամբուշ զինչ Եգիպտեան պերճ դըշխոյ .
Սիրո՞ղ արդեօք գըրգանաց , եթէ նոցին դիմամարտ՝
Կիրթ լաւութեամբք . Թոյլ մասամբ սըրտին անկեա՞լ ի Թա-
Թէ զգօնութեամբ մերժելով ի տառապանս իւր ըղձէր . (կարդ.
Զի այսպիսի հեթեթանք իմն են ըղձից ինքնաբեր :

ՃԲ

Գուցէ մեռա՛ւ դեռահաս . գուցէ ՚նկըճեալ վըշտակիր
Ցաւօք ծանունմբք՝ քան որ շուրջ մեծագըմբէթըն դամբան
Պարառեցեալ եւ ճընշէ զաճիւն նորին գեղածիր .
Գուցէ ամպրոպք պատեցին ըզգեղ այտիցն ազնուական .
Եւ մութ կալաւ զաչսըն սեաւս՝ գըղձապատումս արկածիցն՝
Զոր տան երկինք սիրելեաց , ըզմեռանել տարաժամ :
Այլ վայելուչ իմն երանգ իբր յարեւուն մըտից ժամ
Ըզվերջալոյսն արծարծէր մահուն՝ ընովաւ սփռեալ ցիր ,
Ծընգեալ ծնօտիցն աճելով զաշնասաղարթ գոյն կարմիր :

ՃԳ

Գուցէ մեռա՛ւ լի աւուրբք երկարակեաց լինելով
Քան թէ գեղոյն տըխատանք , քան ազգականք եւ որդիք ,
Եւ ալեւոր վարսքն երկայն թերեւս ածին ինչ զուշով
Զաւուրսն անցեալս մինչ էին նոքա հիւսկէն հօպոպիք .
Յորժամ զարդուք մեծաթանաց եւ գեղեցիկն երեսօք
Նախանձ արկեալ սըխրացեալ երանիւր յաչըս Հռովմայ : —
Այլ մինչեւ ցե՞րբ ձըգիցի՝ այսգոյն կարծեաց բաղըաղայ . —
Այս ինչ քաջիկ յայտ է մեզ , զի Մետելլայն այն մեռաւ ,
Ճոխագունին Հռոմոց կին : — Ահա սէրն կամ համբաւ .

CIV

I know not why — but standing thus by thee
It seems as if I had thine inmate known,
Thou tomb! and other days come back on me
With recollected music, though the tone
Is changed and solemn, like the cloudy groan
Of dying thunder on the distant wind;
Yet could I seat me by this ivied stone
Till I had bodied forth the heated mind
Forms from the floating wreck which Ruin leaves behind;

CV

And from the planks, far shatter'd o'er the rocks,
Built me a little bark of hope, once more
To battle with the ocean and the shocks
Of the loud breakers, and the ceaseless roar
Which rushes on the solitary shore
Where all lies founder'd that was ever dear:
But could I gather from the wawe-worn store
Enough for my rude boat, where should I steer?
There woos no home, nor hope, nor life, save what is here.

CVI

Then let the winds howl on! their harmony
Shall henceforth be my music, and the night
The sound shall temper with the owlet's cry,
As I now hear them, in the fading light
Dim o'er the bird of darkness' native site,
Answering each other on the Palatine,
With their large eyes, all glistening gray and bright,
And sailing pinions. — Upon such a shrine
What are our petty griefs? — let me not number mine.

ՃԴ

Ըզվասն էրն ոչ ինչ գիտեմ , այլ մինչդեռ կամ ես առ քեւ
Թուիմ զ'ի քեզըն բնակեալ ճանաչել, ո՜վ գերեզման ,
Եւ աւուրք վաղ իսկ ուրեմն անցեալք սահեալք շուրջ զինեւ
Նըւագաւոր իմն ազդմամբ յիշատակաց դարձեալ գան .
Թէպէտ եւ ձայնք նըւագացն այլափոխեալք եւ ծանունք
Հանգոյն շանթից նուաղելոց յամպրոպս ի հողմն հեռաւոր .
Այլ քաղցր է ինձ նըստիլ յայս բաղեղնապատըս կոչկոռ
Մինչեւ ծընայց ի մըտաց ջեռուցելոց կերպարանս .
Ի թափառիկ շըրջափիւռ աւերակացս ի սահմանս .

ՃԵ

Եւ ի տախտից ըմփռելոց ի քառաժեռս ցիր եւ ցան
Կառուցանել ինձ յուսոյ նաւակիկ , գոլ դիմագրաւ
Դարձեալ յալիս ափնակոծս եւ դարձեալ յինքն ովկեան,
Եւ ի շառաչ մըշտամռունչ կոհականւոյս այս անըաւ
Որք ի յափունս մենաւորս անդուլ կոծին եւ հըծծին ,
Անդ ուր համայն ցանկալիքն իմ խորասոյզ կան յընդերս :
Այլ թէ բեկորս իսկ բարձից եւ ծովածիկ շատ մըթերս ,
Եւ կառուցից ինձ նաւակ խոշոր , իսկ ո՞ւր վարեմ զայն . —
Չիք տուն , չիք յոյս եւ ոչ կեանք , քան որ աստէնըս միայն [67] :

ՃԶ

Թող մռընչեսցեն արդ հողմունք . այսուհետեւ ձայն նոցուն
Լիցի 'նձ նըւագ դաշնաւոր . եւ դասապետ ինք գիշեր
Ցերիւրեսցէ զհունչ նոցա 'նդ բըւիճակացըս ճըչիւն
Զոր եւ լըսեմս իսկ այժմիկ , ի լոյս աղօտ եւ յերեր ,
Յաղջամըղջին տարածել ի բոյնս հաւուց խաւարի ,
Պալատինեայ ի բարձանց ձայնս ածելով առ իրեար [68] ,
Լայնաչեայք , գորշք եւ փայլունք , բաբախելով թեւահար :
Առ այսպիսեօք շիրմօք զինչ մերքս իցեն վիշտք արհամարհ :
Թողից օն անդր արդ ի բաց զիմոց ցաւոցըս համար :

CVII

Cypress and ivy, weed and wallflower grown
Matted and mass 'd together, hillocks heap 'd
On what were chambers, arch crush 'd, column strown
In fragments, choked up vaults, and frescos steep 'd
In subterranean damps, where the owl peep 'd,
Deeming it midnight: — Temples, baths, or halls?
Pronounce who can; for all that Learning reap 'd
From her research hath been, that these are walls —
Behold the Imperial Mount! 't is thus the mighty falls.

CVIII

There is the moral of all human tales;
'T is but the same rehearsal of the past,
First Freedom and then Glory — when that fails,
Wealth, vice, corruption, — barbarism at last.
And History, with all her volumes vast
Hath but *one* page, — 't is better written here,
Where gorgeous Tyranny hath thus amass 'd
All treasures, all delights, that eye or ear,
Heart, soul could seek, tongue ask — Away with words! draw near,

CIX

Admire, exult, despise, laugh, weep — for here
There is such matter for all feeling: — Man!
Thou pendulum betwixt a smile and tear,
Ages and realms are crowded in this span,
This mountain, whose obliteraded plan
The pyramid of empires pinnacled,
Of Glory's gewgaws shining in the van
Till the sun 's rays with added flame were fill 'd!
Where are its golden roofs? where those who dared to build?

ՃԷ

Բաղեղն եւ նոճ եւ մեխակ, ածէ եւ խոտըն վայրի
Համախառնեալ համավայր · դիզան դընին անդ փլատակք
Ուր էր երբեմըն սենեակ, բեկորք ջախջախ կամարի,
Մանրակոտոր անդ սիւնակք, ձեղունք ցըրուեալք ընդ յատակ,
Որ՝ մանըկար դեղըրանգք ի ներքնատունս տամկացեալք,
Ուր բու դարեալ դադարէ կարծեալ գիշեր հասարակ ·
Եւ ո՞ գիտէ, սրա՞հք լիցին թէ բաղանիք թէ տաճարք ·
Խոյզ եւ խընդիր գիտութեան ծանեաւ լոկ զայս զի որմք են:
Հայեաց ի լեառն Ինքնակալ[69]:— Այսպէս հըզօրք իսկ գըլթեն:

ՃԸ

Այդ համօրէն մարդկայնոցըս պատմութեանց յիշատակ,
Ցար անդուլ վէպք անցելոց · Ազատութիւն առաջին,
Յետ նորա փառք · ի վրիպել նոցին՝ ոսկւոյ տենչ անյագ,
Ախտք եւ եղծումըն բարուց, եւ խըժանալ հուսկ վերջին:
Եւ պատմութեան ամենայն ստուարակարկառ մատենից
Չիք բայց միայն մի պատճէն, եւ է գըրեալ աստ յաջիկ,
Աստ ուր գոռոզ բըռնութիւն էած կուտեաց գանձ սաստիկ
Եւ փափկութիւնս զանազան, մարմաջ աչաց եւ ի լուր ;
Սըրտի լեզուի եւ մըտաց յաղթկուռ—այլ հի՞մ բանք ի զուր ·

ՃԹ

Մերձ մատիր, տե՛ս, եւ ցընծա, խատեա, ի ծա՛ղր հաս ու լաց.
Քանզի են են իսկ աստէն համուրց կըրիցդ այդ պատճառք ·
Ո՛վ մարդ կախեալ ճօճանակդ ընդ մէջ ծաղու ու արտասուաց.
Ի քիւ տեղւոյս՝ պետութիւնք եւ ազգք դընին ոտընհարք ·
Ի լերինս յայսմ՝ որոյ արդ եւ տեղագիծ իսկ ջընջի,
Յուրանակերպ ամբառնայր իշխանապանծ աշտարակ
Շողշողելով ի փառաց պաճուճազարդ փայլատակ ·
Մինչեւ ճաճանչք արեւու բոցադիզեալ եռային ·
Ո՞ւր արդ ոսկեքն են ձեղունք, եւ ո՞ւր որք զայն կանգնեցին:

CX

Tully was not so eloquent as thou,
Thou nameless column with the buried base!
What are the laurels of the Cæsar's brow?
Crown me with ivy from his dwelling-place.
Whose arch or pillar meets me in the face,
Titus or Trajan's? No — 't is that of Time:
Triumph, arch, pillar, all he doth displace
Scoffing; and apostolic statues climb
To crush the imperial urn, whose ashes slept sublime,

CXI

Buried in air, the deep blue sky of Rome,
And looking to the stars: they had contain'd
A spirit which with these would find a home,
The last of those who o'er the whole earth reign'd.
The Roman globe, for after none sustain'd,
But yielded back his conquests: — he was more
Than a mere Alexander, and, unstain'd
With household blood and wine, serenely wore
His sovereign virtues — still we Trajan's name adore.

CXII

Where is the rock of Triumph, the high place
Where Rome embraced her heroes? where the steep
Tarpeian? fittest goal of Treason's race,
The promontory whence the Traitor's Leap
Cured all ambition. Did the conquerors heap
Their spoils here? Yes; and in yon field below,
A thousand years of silenced factions sleep —
The Forum, where the immortal accents glow,
And still the eloquent air breathes — burns with Cicero!

ՃԺ

Ոչ այնքան քաջ պերճախօս Կիկերոնին էր լեզու՝
Որքան դու սիւն անանուն եւ կիսաթաղ խարըսխաւ :
Ո՞ւր են դափնիք որ զճակատ պըսակեցին Կեսարու . —
Տուք ինձ պըսակ բաղեղան որ ի նորին տան բուսաւ :
Ո՞ր է կամարս այս կամ մոյթ որ արդ աչացս հարկանի ,
Տրայիանու թէ Տիտեայ . — ժամանակի՜ն միայնակ .
Ունչս անձեւով վարէ նա զկամար, ըզմոյթ , զյաղթանակ .
Առաքելոյն կանգուն կայ ՚նդրի ուր կայսերն էր սափոր 70 ,
Եւ նընջէին աճիւնք վեհք յօդըս թաղեալք կանգնաւոր ,

ՃԺԱ

Ի խորագոյն կապուտակն ի մէջ երկնիցըն Հռովմայ ,
Ակնարկելով ընդ աստեղս . ու էր շունչ երբեմն ի նոսին՝
Ում ոչ գըրեր անհաճոյ գալ բընակել ի սոսա ,
Մի յայնց ոգւոց որք ըըրիւն իւրով երկրի տիրեցին ,
Հռոմէականն աշխարհի , զոր չըկալաւ ոք յետոյ .
Նա եւ զգրաւեալն իսկ կորոյս : Քան զԱղեքսանդր ինձ նա մեծ,
Սուրբ յարենէ ընտանւոյ եւ ի գինւոյ զեղջամեղծ ,
Որ զարքենի լաւութիւնս հանդիսացոյց անպարսաւ .
Եւ մինչեւ ցօրս այս պատուի Տրայիանու ջինջ համբաւ :

ՃԺԲ

Յաղթանակաց քարաժայռն ո՞ւր արդ , ո՞ւր բարձր այն գահակ ,
Ուր դիւցազինցն արկանէր գիրկ Հըռովմ . ո՞ւր Տարպեան վախք 71 ,
Ընկերշակաց մատնութեան կառափնատեղ դըժընդակ ,
Գահ՝ ուր զամէն հըպարտ բարըս՝ մատնըչին բուժէր վազք :
Մի՛ անդ արդեօք կուտեցին աշխարհակալք զաւ զապուր . —
Այո այդրէն . — եւ խոնարհ ի դաշտի անդր ի բացեայն
Հազար ամաց գըժտութիւնք նընջեն ի քուն լռելեայն .
Անմահականըն ճառից անդ հընչեցին վայր Փորոմն 72
Ուր պերճախօս ցարդ շընչէն օդք ընդ հրավառ Կիկերոմն .

CXIII

The field of freedom, faction, fame, and blood:
Here a proud people's passions were exhaled,
From the first hour of empire in the bud
To that when further worlds to conquer fail'd;
But long before had Freedom's face beenveil'd,
And Anarchy assumed her attributes;
Till every lawless soldier who assail'd
Trod on the trembling senate's slavish mutes,
Or raised the venal voice of baser prostitutes.

CXIV

Then turn we to her latest tribune's name,
From her ten thousand tyrants turn to thee,
Redeemer of dark centuries of shame —
The friend of Petrarch — hope of Italy —
Rienzi! last of Romans! While the tree
Of freedom's wither'd trunk puts forth a leaf,
Even for thy tomb a garland let it be —
The forum's champion, and the people's chief —
Her new-born Numa thou — with reign, alas! too brief.

CXV

Egeria! sweet creation of some heart
Which found no mortal resting-place so fair
As thine ideal breast; whate 'er thou art
Or wert, — a young Aurora of the air,
The nympholepsy of some fond despair;
Or, it might be, a beauty of the earth,
Who found a more than common votary there
Too much adoring; whatsoe'er thy birth,
Thou wert a beautiful thought, and softly bodied forth.

ՃԺԳ

Ազատութեան դաշտ, հերձից եւ համբաւուց եւ արեանց.
Փողովրդեան մեծոգւոյ կրքից կարծեալ անդ հանդէս,
Ի վայրկենէն առաջնոյ յոր պետութիւն ծայր ընձուեաց
Մինչ յայն՝ յոր նոր աշխարհաց նուաճման չըմնաց ասպարէս:
Այլ վաղ ուրեմն անդ սքօղեալ ազատութեան էին դէմք,
Եւ անիշխան բռնութեան շորթեալ ըզբաստըս նորին.
Մինչեւ խիզախն ի խառնէ օրինազանց զինուորին
Ըզծերակոյտըն կոխէր առ ոտն ըզհամր ու ահաբեկ,
Կամ լըրբաձայն վաճառէր կաշառու զթագն առ անձն հեգ:

ՃԺԴ

Այլ արդ դարձցուք առ յետին Հռովմայ կացեալըն տրիբուն.
Թողեալ ըզբիւր բռնաւորսըն դարձ առ քեզ արասցուք,
Ո՛վ դու դարուց խաւարաց՝ ամօթաբեր փրկութիւն:
Դու բարեկամ Պետրարքեայ, իտալական յուսոյն շո՛ք.
Ո՛վ Րիէնցի ո՛վ յետին հռովմէական դու զաւակ [75]:
Թէ կոճոպեալ տայցէ կոճղ ազատութեան մի սաղարթ՝
Գերեզմանիդ միայնոյ հիւսեսցի նա պսակ ի զարդ.
Ո՛վ ատենից նահատակ, ժողովրդեան առաջնորդ
Հռովմայ Նումաս նորածին. վա՜հ պետութեանդ համառօտ:

ՃԺԵ

Եգերիա՛, անուշակդ իմն դաստակերտ ի սրտէ [74]
Որ ի մահացուս ոչ եգիտ վայր ապաստան գեղեցիկ
Քան ըզքո ծոց մըտաստեղծ. որ ինչ քո լեալ էր կամ է,
Թէ արշալոյս ծաղկահաս յայերս օդոց ընթացիկ,
Թէ հարսն յաւերժ հընարեալ ի հօմանեայ յուսահատ,
Կամ թէ արդեօք երկրաւոր գեղեցկութիւն իսկ համակ
Որ գերազանց քեզ գըտեր քան զտարփածուս հասարակ
Պաշտօնատարս աստանօր. որ զինչ եւ էր քոյին զարմ,
Խորհուրդ էիր դու չքնաղ ի կերպարան նըրբակազմ:

CXVI

The mosses of thy fountain still are sprinkled
With thine Elysian water-drops; the face
Of thy cave-guarded spring, with years unwrinkled,
Reflects the meek-eyed genius of the place,
Whose green, wild margin now no more erase
Art's works; nor must the delicate waters sleep,
Prison'd in marble, bubbling from the base
Of the cleft statue, with a gentle leap
The rill runs o'er, and round, fern, flowers, and ivy creep,

CXVII

Fantastically tangled; the green hills
Are clothed with early blossoms, through the grass
The quick-eyed lizard rustles, and the bills
Of summer-birds sing welcome as ye pass;
Flowers fresh in hue, and many in their class,
Implore the pausing step, and with their dyes
Dance in the soft breeze in a fairy mass;
The sweetness of the violet's deep blue eyes,
Kiss'd by the breath of heaven, seems colour'd by its skies.

CXVIII

Here didst thou dwell, in this enchanted cover,
Egeria! thy all heavenly bosom beating
For the far footsteps of thy mortal lover;
The purple Midnight veiled that mystic meeting
With her most starry canopy, and seating
Thyself by thine adorer, what befel?
This cave was surely shaped out for the greeting
Of an enamoured Goddess, and the cell
Haunted by holy Love — the earliest oracle!

ՃԺԶ

Աղբերապատ քո մամուռքն յար ոռոգեալ ցայտեն ցօղ
Յելիսեան ջուրցըդ ցընցուղ. դէմք քոց ալեաց քարաշխեթ
Ում ոչ զօրէ ժամանակ ածել կնճիռ հընազարդ՝
Հատանեն ցոլ զերեսաց հեղակն ոգւոյ սահմանիդ ։
Զորոյ զեզերըս կանաչ՝ ոչ եղծանէ արդ արուեստ ,
Եւ ոչ խաղաղ նընջէ ջուր պարափակեալ ի կըճի
Մինչ ի ստորուստ արձանից հերձոտելոց պըղպըջի
Հեղիկ վաղեւք վարեալ վէտս ի վեր եւ շուրջ եւ հեռի ,
Ի ծիր ծաղկանց , բաղեղանց՝ որ ցնորաձեւ բոլորի .

ՃԺԷ

Կանխածաղիկ բողբոջեն դալարազգեաց պարք բըլեր
Զեռեալ թըզզայ ի մարմանդն աչակաքաւըն մօղէս .
Ամառաբեր հաւուց վանգք երգեն յանցման քում՝ Ողջ լեր ,
Ծաղկունք վառեալք գոյն ի գոյն եւ բազմախուռն ի հանդէս
Առ վայր մ՝ յինքեանս դադարել ժըտին ըղձքս գարշապար .
Եւ երփն յերփին թինդ առնուն զեփիւռաշարժք գեղապար .
Աչք կապուտակ մըթնաշաղ մանուշակին քաղցրաբար
Յերկնահընչակ սօղոխէն առեալ սիրոյ համբուրիկ
Զեթերականս ըղձենուլ թըւին զերանգըս գողորիկ ։

ՃԺԸ

Եգերիա՛ , յայս չըքնաղ հովանոցակ կայիր դու ,
Եւ երկնաստեղծ երկնափայլ ծոց քո ծըփեալ բաբախէր
Ընդ հեռաւոր հետս ոտից քում տարփածուի մահացու .
Բազմաստեղօքըն բուլիւք ծիրանածայր մէջ գիշեր
Հովանանայր քօղարկու խորհըրդաւորդ հանդիպման .
Եւ մինչ նըստեալ աստ կայիր առ հոմանոյդ , զի՞նչ եր քեզ .
Անշուշտ քարայրս այս ըստ կամս աստուածուհոյ սիրակեզ
Ճարտարապետեալ ձեւացաւ , եւ ի սենեակն այն ներքին
Օթեւանէր Սէրըն սուրբ՝ պատգամախօսն առաջին ։

CXIX

And didst thou not, thy breast to his replying,
Blend a celestial with a human heart;
And Love, which dies as it was born, in sighing,
Share with immortal transports? could thine art
Make them indeed immortal, and impart
The purity of heaven to earthly joys,
Expel the venom and not blunt the dart —
The dull satiety which all destroys —
And root from out the soul the deadly weed which cloys?

CXX

Alas! our young affections run to waste,
Or water but the desert; whence arise
But weeds of dark luxuriance, tares of haste,
Rank at the core, though tempting to the eyes,
Flowers whose wild odours breathe but agonies,
And trees whose gums are poison; such the plants
Which spring beneath her steps as Passion flies
O'er the world's wilderness, and vainly pants
For some celestial fruit forbidden to our wants.

CXXI

Oh Love! no habitant of earth thou art —
An unseen seraph, we believe in thee, —
A faith whose martyrs are the broken heart, —
But never yet hath seen, nor e'er shall see
The naked eye, thy form, as it should be;
The mind hath made thee, as it peopled heaven,
Even with its own desiring phantasy,
And to a thought such shape and image given,
As haunts the unquench'd soul — parch'd, wearied, wrung, and riven.

ՃԺԹ

Եւ արդարեւ՞ տարածեալ առ ծոց նորին ըղձոյ ծոց
Ընդ անմահին կապեցե՞ր ըզմահացու նորայն սիրտ.
Եւ ընդ սիրոյ՝ որ ծնանի եւ մեռանի հեծակօծ,
Հաղորդեցե՞ր զոր ի քեզ անմահ տարփիցըդ խըլէրտ.
Եւ բաւեցե՞ր զարդարել անմահականըս զայն կիրս,
Եւ երկրաւորս հըրճուանաց տալ երկնունակ մաքրութիւն,
Անբուժ ըզնետըն պահել եւ ըզնորայն թափել թոյն,
Ըզյափրութիւնըն պըղերգ՝ որ եղծանէն ըզըընաւ,
Եւ զհեղձուցիչն ի հոգւոյ զդաղձըն խըլել կենսադաւ:

ՃԻ

Եղո՜կ մեզ, կիրք կաթոգինք ի մանկականըս հասակ
կամ զուր վատնին կամ հօսեն արբուցանել զանապատ՝
Յորմէ միայն արձակին յոգնահամբար սեաւ բուսակք,
Որոմն անժամ, վէրք սըրտի՝ թէ եւ աչաց որոգայթ.
Ծաղկունք՝ ի բոյր վայրենի օրհասական հարեալ հոտ,
Ծառք խիժաբերք թունակաթք. այսպիսիք տունկք աւադիկ
Ընդ մոլութեան բողբոջեն գարշապարօք չարակնիք՝
Մինչ թափառեալ երթայ նա 'նդ անջըրդի վայրս աշխարհի՝
խնդրել պըտուղս ինչ երկնից՝ զլացեալս առ դիւր մեր կարի:

ՃԻԱ

Ո՜հ Սէր, չես չես դու բնակիչ երկրիս այսորիկ.
Աներեւոյթ Սերովբէ, որում ձօնեմք մեք հաւատս,
Հաւատք՝ որոյ վըկայք՝ սիրտք են խորտակեալք վշտակիրք.
Այլ ոչ մերկօք աչօք ցարդ եղեւ ի քեզ ոք նըկատ,
Եւ ոչ տեսցէ ոք երբէք ըզկերպարանդ, որպէս էն.
Ըզքեզ մարդկան հնարեաց միտք, այն որ զերկինս իսկ ելից
Թեւադրելովք ցընորիւք երեւակերպն իւր ըղձից.
Եւ ետ միոյ խորհըրդոյ մտացըն զայս ձեւ եւ զայս դէմս,
Քաղել զոգիս տապակիրս, ցաւածս, հիւծեալս եւ դըժխեմս:

CXXII

Of its own beauty is the mind diseased,
And fevers into false creation: — where,
Where are the forms the sculptor's soul hath seiz'd?
In him alone. Can Nature show so fair?
Where are the charms and virtues which we dare
Conceive in boyhood and pursue as men,
The unreach'd Paradise of our despair,
Which o'er-informs the pencil and the pen,
And overpowers the page where it would bloom again?

CXXIII

Who loves, raves — 't is youth's frenzy — but the cure
Is bitterer still; as charm by charm unwinds
Which robed our idols, and we see too sure
Nor worth nor beauty dwells from out the mind's
Ideal shape of such; yet still it binds
The fatal spell, and still it draws us on,
Reaping the whirlwind from the oft-sown winds;
The stubborn heart, its alchemy begun,
Seems ever near the prize — wealthiest when most undone.

CXXIV

We wither from our youth, we gasp away —
Sick — sick; unfound the boon, unslaked the thirst,
Though to the last, in verge of our decay,
Some phantom lures, such as we sought at first —
But all too late, — so are we doubly curst.
Love, fame, ambition, avarice — 't is the same,
Each idle, and all ill, and none the worst —
For all are meteors with a different name,
And Death the sable smoke where vanishes the flame.

ՃԻԲ

Ջեռեալ մըտաց ժըւրակերտն ըղձակաթի տարփ գեղոյ,
Եւ ժինքնաստեղծսըն տուայտի հեթեթանաց սընոտիս.
Ո՞ւր են պատկերք՝ զոր հանճար անդրէգործին ած ի գդ. —
Ի նըմայ լոկ: — Ե՞րբ եցոյց բնութիւն չըքնաղս այդպիսիս.
Ո՞ւր են շընորհքն այն, կամ ո՞ւր այն լաւութիւնք՝ զոր իշխեմք
Խորհրդածել յարբուն տիս եւ զհետ ձըգտիմք յայրութեան.
Ցուսահատիչ ըղձանաց դըրախտ անհուպ անժաման,
Որ չարաչար ըղպարէ զգրիչ եւ վըրձին ճարտարի
Եւ քընքշէ զքարտ՝ յոր փայլել ծաղկափըթիթ հընարի:

ՃԻԳ

Մոլի հարեալն ըզսիրով. սէր՝ զառանցանք մանկութեան,
Այլ դառնագոյն եւս է դեղն. մինչ ըզսիրուն պաշտելին
Թողուն պաճոյճք հետ զհետէ. և մինչ քաջ իսկ յայտ է այն
Թէ չիք արգոյ կամ չըքնաղ բայց տիպք նոցա մըտածին,
Դեռ տակաւին վարակէ զոգի՝ պըճնեալն երեւոյթ
Եւ տոռն արկեալ կաշկանդեալ առեալ տանի բացածիգ
Ի հողմնացան սերմանեաց իւրոց հնձել ըզմըրրիկ:
Սիրտ յամառեալ անձնամատն յոսկէստեղծիկ հեթեթանս՝
Հասու կարծէ զինքն եւ ճոխ՝ հուպ կորստեան ի դարանս:

ՃԻԴ

Ի մանկութեան անդ թօշնիմք ի տիս, հատեալք ի հառաչ,
Անհասք առ իղձ՝ թալանամք, եւ անյագուրդք առ ծարաւ,
Եւ անագան թէ ուրեմն յեզր անդ կենացըս դանդաչ
Ուրուական իմն ամոքէ իբր ըղձայաքըն կանխաւ.
Այլ անագան եւ անժամ. որով եղուկ մեզ կրկին:
Մի ինչ են սէր եւ սիգանք, ագահութիւն, եւ համբաւ,
Չար են համայնք եւ թափուրք, այլ յետնաչար ոչ ըընաւ,
Զի երեւոյթք տեսլակերպք են լոկ, անուամբք զանազան,
Եւ ըսպառին փայլք բոցոյ նոցին ի մառայլ ծուխ մահուան:

CXXV

Few — none — find what they love or could have loved,
Though accident, blind contact, and the strong
Necessity of loving, have removed
Antipathies — but to recur, ere long,
Envenom'd with irrevocable wrong;
And Circumstance, that unspiritual god
And miscreator, makes and helps along
Our coming evils with a crutch-like rod,
Whose touch turns Hope to dust, — the dust we all have trod.

CXXVII

Yet let us ponder boldly — 't is a base
Abandonment of reason to resign
Our right of thought — our last and only place
Of refuge; this, at least, shall still be mine:
Though from our birth the faculty divine
Is chain'd and tortured — cabin'd, cribb'd, confined,
And bred in darkness, lest the truth should shine
Too brightly on the unprepared mind,
The beam pours in, for time and skill will couch the blind.

CXXVIII

Arches on arches! as it vere that Rome,
Collecting the chief trophies of her line,
Would build up all her triumphs in one dome,
Her Coliseum stands; the moonbeams shine
As'twere its natural torches, for divine
Should be the light which streams here, to illume
This long-explored but still exhaustless mine
Of contemplation; and the azure gloom
Of an Italian night, where the deep skies assume

ՃԻԵ

Խուն կամ ոչ ոք զոր կարէր սիրել՝ եգիտ կամ սիրեաց ,
Եւ եթէ դէպք կոյր հըպումն , եւ սիրելոյ հարկ ուժգին
Տարամերժեաց իսկ երբեք ըզհակակիր կիրս ոգեաց ,
Այլ ուր ուրեմըն դարձցին եւ այնք դեղեալք կսկծագին .
Եւ պատահումըն բաղդի՝ Դիք անոգի ու անճարակ
Շրջախուզեալ բոլորէ զմեօք ըզչարեացըս խուժան
Իբրու ծայրիւ ճանկճանկոտ գաւազանի խուզական ,
Եւ ի հըպել մականին՝ յոյսք մեր դառնան ի փոշի ,
Ի փոշի՛՝ զոր կոխեաց ամենայն մարդ մըսեղի :

ՃԻԷ

Այլ խոկասցուք սրտապինդք · զի չի՛ք ինչ ա՛յնպէս վատթար
Որպէս ըզբանըն թողուլ եւ զխորհելոյ զիրաւունս ,
Ըզվերջին զայն եւ միակ ապաստանի մեր դադար ,
Ի սոյն եւ ես ապաւէն ժուժեալ կացից գէթ համբուն .
Թէ եւ ի ծնէ իսկ մերմէ աստուածեղէնն ի մեզ կար
Կալեալ կապեալ վըշտաբեկ արտասահման տարագիր՝
Դըժնի արկեալ ի մըթան , զի ստուգութեան լուսակիր
Մի՛ զըշոտէ զանպատրաստ միտս ,այլ ծագէ ճառագայթ ,
Զի՛ ժամանակ եւ արուեստ բուժեն զաչաց կուրին խայթ :

ՃԻԸ

Ո՛վ դուք կամարք կամարաց · թըւ՝ի՛մ այնպէս թէ Հռոմայ
Ըզբնաւ զամէն զիւրաբերեալ զորդւոցն յաղթից ըզնըշան
Յաղթանակօք հանուրբք մի լոկ կանգնել տուն գմբեթեայ՝
Ըզկողիսէն իւր ամբարձ , ուր որպէս ջահք բընական
Լուսնոյ ճաճանչք նըշողեն · զի աստուածեան իսկ լուսոյ
Լուսաւորել է արժան զհըրաշխիցն այն բովս անըսպառ ,
Թէ եւ աշխատ եղեն միտք հետազօտք անդ ընդ երկար ·
Եւ կապուտակըն փայլիւն իտալական գիշերի՝
Եւ կապուտակըն փայլիւն իտալական գիշերի՝
(Յորումերանգս այնպիսիս ըզգենուն դէմք եթերի ,

CXXIX

Hues which have words, and speak to ye of heaven,
Floats o'er this vast and wondrous monument,
And shadows forth its glory. There is given
Unto the things of earth, which Time hath bent,
A spirit's feeling, and where he hath leant
His hand, but broke his scythe, there is a power
And magic it the ruin'd battlement,
For which the palace of the present hour
Must yield its pomp, and wait till ages are its dower.

CXXX

Oh Time! the beautifier of the dead,
Adorner of the ruin, conforter
And only healer when the heart hath bled;
Time! the corrector where our judgments err,
The test of truth, love, — sole philosopher,
For all beside are sophists, from thy thrift,
Which never loses though it doth defer —
Time, the avenger! unto thee I lift
My hands, and eyes, and heart, and crave of thee a gift:

CXXXI

Amidst this wreck, where thou hast made a shrine
And temple more divinely desolate,
Among thy mightier offerings here are mine,
Ruins of years, though few, yet full of fate:
If thou hast ever seen me too elate,
Hear me not; but if calmly I have borne
Good, and reserved my pride against the hate
Which shall not whelm me, let me not have worn
This iron in my soul in vain — shall *they* not mourn?

ՃԻԹ

Որոց են բանք եւ խօսին ընդ քեզ յերկնիցըն բարձանց),
Ծաւալ առեալ յընդարձակս այս եւ հըքնաղ ի շինած
Հօվանանայ տարածուն ի շուք նորին փառապանծ :
Ըզգացումն իմն ոգեղէն է յերկրաւորս աւերածս
Զոր տապալեալ ամանակ՝ արկանէ ձեռն ըղնոքօք ,
Այլ եւ փշրէ զմանգաղն անդ . է զօրութիւն ինչ ծածուկ
Եւ մոգական իմն հանդէս մահարձանացն ի դերբուկ ,
Որոց տեղի տան այժմուս հոյակապեալ ապարանք
Ըսպասելով զապագայն յօժիտ առնուլ դարուց ժանգ :

ՃԼ

Ո՜հ դու դիմաց մեռելոց գեղաւորիչ ժամանակ ,
Աւերակաց զարդարիչ , մէն մխիթար մըտադիւր
Եւ դեղ կամակ դու սըրտի արիւնակաթ տխրօրակ .
Ո՜հ ժամանակ ո՜վ ուղղիչ դատաստանաց խեղաթիւր
Ճըշմարտութեան եւ Սիրոյ փորձիչ , միակ իմաստասէր ,
Զ'ի բաց ի քէն՝ իմաստակք են այլք . արդա՛ր վրէժխնդիր ,
Թէ եւ յամես ի դատ , զանց երբեք չառնես ի նանիր .
Առ քեզ ո՜վ ժամանակ , ձեռս , աչս եւ սիրտ վերամբարձ ,
Պարգեւ մի մէն միայնակ ի քէն խնդրեմ ինձ ի վարձ .

ՃԼԱ

Յաւերակացս ի միջի՝ ուր քեզ տաճար եւ խորան
Կառուցեալ իմըն կանգնես աստուածապէս ամայի ,
Բարձեալ բերեմ եւ ես զիմ նըւէր նուիրացդ ի խըռան ,
Զաւերս ամաց , ոչ բազումս այլ դիպուածովք յոքնալի .
Եթէ տեսեր զիս երբեք ամպարհաւաճ՝ մի՛ լըսեր .
Իսկ թէ տարայ լըռելեայն յաջողութեան եւ հանդարտ ,
Զգոռոզութիւնս իմ պահեալ ատելութեան դիմամարտ՝
Յորմէ բնաւ ոչ ընկճեցայց , մի՛ նդ վայր ուրեմն ընդ ոգիս
Անցցէ երկաթս այս : — Չիցե՞ն եւ նոցա զեղջ եւ լալիս :

CXXXII

And thou, who never yet of human wrong
Left the unbalanced scale, great Nemesis!
Here, where the ancient paid thee homage long —
Thou, who didst call the Furies from the abyss,
And round Orestes bade them howl and hiss
For that unnatural retribution — just,
Had it but been from hands less near — in this
Thy former realm, I call thee from the dust!
Dost thou not hear my heart? — Awake! thou shalt, and must.

CXXXIII

It is not that I may not have incurr'd
For my ancestral faults or mine the wound
I bleed withal, and, had it been conferr'd
With a just weapon, it had flow'd unbound;
But now my blood shall not sink in the ground;
To thee I do devote it — *thou* shalt take
The vengeance, which shall yet be sought and found,
Which if I have not taken for the sake —
But let that pass — I sleep, but thou shalt yet awake.

CXXXIV

And if my voice break forth, 't is not that now
I shrink from what is suffer'd: let him speak
Who hath beheld decline upon my brow,
Or seen my mind's convulsion leave it weak;
But in this page a record will I seek.
Not in the air shall these my words disperse,
Though I be ashes; a far hour shall wreak
The deep prophetic fulness of this verse,
And pile on human heads the mountain of my curse!

ՃԼԲ

Եւ դու որ ոչըն թողեր երբեք մարդկանըս չարեաց
Զարդարութեանըն վրիպել՝ նըժար ով մեծ Նեմեսիս 76,
Աստ ուր նախնիք ընդերկար հարին պաշտօն քեզ փառաց,
Դու որ ձայնեալ յանդընդոց ի դուրս հաներ կատաղիս
Պատեալ զանձամբ Որեստեայ շրջել սուլել արհաւիրս 77
Ի վրէժ քինուն այնորիկ անբնականն հատուցման,
Որ ոչ գըրիւր մեզ՝ թէ չէր մերձաւոր ձեռքըն դրուժան,
Ըզքեզ կարդամ ի փոշւոյ յարքենիդ քում հին դադարդ.
Ո՞չ լըսիցես իմ սըրտիս... Զարթի՛ր, զի մարթ քեզ եւ պարտ.

ՃԼԳ

Ոչ զի այնպէս համարիմ թ՝ էր ինձ ազատ գոլ հընար
Յազգու վիրէս՝ զոր առ մեզս հարց կամ իմոցս իսկ կըրեմ,
Զոր թէ հարեալ եւ եդեալ իսկ էր ի յիս ձեռն արդար
Արձակ եւ յայնժամ թերեւս տայի հոսել դառնադէմ.
Այլ ոչ է պարտ արդ յերկիր հեղուլ արեանս ծապաղեաց
Քեզ նուիրեմ ըղնոսին, դու խնդրեսցես զիմըս վրէժ
Զի եւ խնդրել տակաւին եւ գըտանել գդ յաւեժ.
Վըրէժ՝ զոր ոչ խնդրեցի, զի... այլ թողցուք զայդ համբուն.
Թէպէտ մըտից ես ի նինջ՝ այլ դու կացցես միշտ արթուն.

ՃԼԴ

Եւ եթէ ձայն ամբարձեալ՝ գոչեմս այժմիկ գուժաւոր
Ոչ զ'ի չարեացըս կրելոց զահի հարեալ եւ սոսկամ;
(Թող ասասցէ, ո՞ երբեք ետես զիմ դէմս գետնակոր
Կամ ո՞ երբեք ի սարսուռ հարեալ զոգիս եւ կարկամ),
Այլ զի զքարտէնս այս կամիմ յետ իմ թողուլ յիշատակ,
Զի ոչ տարցին հողմք ըզբանս, թէ'ւ դարձայց ես ի մոխիր.
Այլ գայցէ ժամ հեռաւոր, եւ ըղնուագաց գուշակիր
Հանցէ ի գլուխ նա զիմոց խորախորհուրդ տեսութիւն
Եւ կուտեսցէ զմարդկութեամբ զանէծս իմ զայս լեռնադոյն.

CXXXV

That curse shall be Forgiveness. — Have I not —
Hear me, my mother Earth! behold it, Heaven! —
Have I not had to wrestle with my lot?
Have I not suffer'd things to be forgiven?
Have I not had my brain sear'd, my heart riven,
Hopes sapp'd, name blighted, Life's life lied away?
And only not to desperation driven,
Because not altogether of such clay
As rots into souls of those whom I survey.

CXXXVI

From mighty wrongs to petty perfidy
Have I not seen what human things could do?
From the loud roar of foaming calumny
To the small whisper of the as paltry few,
And subtler venom of the reptile crew,
The Janus glance of whose significant eye,
Learning to lie with silence, would *seem* true,
And without utterance, save the shrug or sigh,
Deal round to happy fools its speechless obloquy.

CXXXVII

But I have lived, and have not lived in vain;
My mind may lose its force, my blood its fire,
And my frame perish even in conquering pain;
But there is that within me which shall tire
Torture and Time, and breathe when I expire;
Something unearthly, which they deem not of,
Like the remember'd tone of a mute lyre,
Shall on their soften'd spirits sink, and move
In hearts all rocky now the late remorse of love.

ՃԼԵ

Եւ անէծքն այն մոռացօնք լինէին գրեսցին։ — Միթէ ո՞չ, —
Լուր ինձ ո՜վ մայր իմ, Երկիր, եւ դուք Երկինք ունկընդիրք.
Միթէ չիցէ՞ ընդ բաղդի կռուեալ իմ սիրտ ի թընդոջ.
Միթէ չիցե՞ն եւ իմ լեալ մոռացութեան արժան կիրք.
Չիցե՞ն եւ զիմ չեռուցեալ խելս եւ ըզսիրտ պատառեալ,
Զհամբաւ խամրեալ, զՅոյս խորեալ, վատնեալ զկենաց իմոց
Եւ թէ չանկայ եւ յետ այսր յանյուսութեան տըւայտանս, [կեանս
Զի ոչ ի նոյն ի նըման կաւոյ զանգեալ եմ իսպառ
Յոր լուծանին ոգիք այնց՝ որ ինձըս կան ոտընհար։

ՃԼԶ

Ի մեծամեծ եղերանց ցընենգութիւն գըձձատես
Չիցէ՞ տեսեալ իմ ցոր վայր իցեն մարդուկք ձեռընհաս.
Ի պոռոտող չառաչմանց զըրպարտութեան փրփրալես
Մինչ ի զանխուլ անդր հըծծիւն փանաքեից բաղբաղայս,
Ըզնըրբանիւթ դեղ թունոյ սողկագընացըն ջոլրաց,
Զակնարկութիւնս յանոսեան, որոյ ազդու նիշ եւ հիռ [78]
Զըստուգութեան կեղծէ ցոյց, մինչ կայն լըռիկ դաւադիր,
Ու առանց բանի բարբառման, այլ ուս յերեր ու ի թառանչ
Սփռել ծըզնի՝ պարզամտոս՝ անձայն կըծու թիւր բարբանջ։

ՃԼԷ

Այլ իմ կեցեալ է, եւ ոչ կեանըս կեցեալ վայրապար.
Թ՛ եւ կորուսցեն միտք ըզկար իւրեանց, կամ զհուր իւր արիւն,
Թէ վատնեսցի եւ մարմին կռուեալ ընդ կիրս վըշտահար.
Այլ է ինչ ի միս քան ըզ ցաւս՝ եւ զժամանակ մընայուն.
Եւ շընչիցէ նա եւ յետ իմ լինելոյ շընչատպառ.
Աներկրաւոր ինն է նա՝ զորմէ նոցա ոչ է փոյթ,
Իբր միշատակ նըւագաց քնարի լռելոյ եւ մեքոյթ,
Որոյ ազդեալ ի կակղեալ ոգիս՝ որ ժայռք են այժմիկ,
Խայըրտեսցէ զգորովոյ ապաժաման խայթ յուշիկ։

CXXXVIII

The seal is set. — Now welcome, thou dread power!
Nameless, yet thus omnipotent, which here
Walk'st in the shadow of the midnight hour
With a deep awe, yet all distinct from fear;
Thy haunts are ever where the dead walls rear
Their ivy mantles, and the solemn scene
Derives from thee a sense so deep and clear
That we become a part of what has been,
And grow unto the spot, all-seeing but unseen.

CXXXIX

And here the buzz of eager nations ran,
In murmur'd pity, or loud-roar'd applause,
As man was slaughter'd by his fellow man.
And wherefore slaughter'd? wherefore, but because
Such were the bloody Circus' genial laws,
And the imperial pleasure. — Wherefore not?
What matters where we fall to fill the maws
Of worms — on battle-plains or listed spot?
Both are but theatres where the chief actors rot.

CXL

I see before me the Gladiator lie;
He leans upon his hand — his manly brow
Consents to death, but conquers agony,
And his droop'd head sinks gradually low —
And through his side the last drops, ebbing slow
From the red gash, fall heavy, one by one,
Like the first of a thunder-shower; and now
The arena swims around him — he is gone,
Ere ceased the inhuman shout which hail'd the wretch who won.

ՃԼԸ

Հարա՛ւ կնիքն։ — Արդ եկ այժմ ինձ զօրութիւն ահաւոր,
Որոյ անուն չէք, այլ զո՛գ առ ամենայն բաւական,
Որ ի գիշեր հասարակ ճեմիս ի ստուերս ստանօր
Խոր ինձ ածեալ արհաւիրս, այլ ոչ երկիւղ իսկական.
Ընտրես ըզվայրս յապաւէն, ուր որմք մեռեալք ամբառնան
Բաղեղնապատ ի պատուարս. եւ տեսարանս վեհունակ
Առնու ի քէն ըղդացուած ինձ այնպէս խոր եւ յըստակ՝
Մինչեւ լինել եւ մեզ մասն իրաց եղոց ու անցելոց
Եւ աճել անդ, բընաւին տեսօղք ու անտեսք առ յայլոց։

ՃԼԹ

Աստ խուռնամբոխ բըզզալով ժողովք ազգաց զեռային
Մերթ ի մրմունջ աղերս, մերթ ի ծափածայն շառաչունկ,
Յորժամ ի սպանդ վարեր մարդ ի հարուածոյ ընկերին։ —
Եւ յաղագս է՞ր մեռանէր։ — Քանզի օրէնք բարեշուք
Հրամայէին զայս, օրէնք արիւնըռուշտ կըրկեսին,
Եւ կամք հաճոյք իշխողին։ Եւ առ ինչ՞ ոչ այսպէս.
Զի զի՞նչ այլ ինչ բստոտից թողցուք որդանց մեցամես՝
Թէպէտ անկցուք ի կրկէս թէպէտ անկցուք ի մարտի.
Ո՞չ զոյգ թատերք են՝ ուր քաջ դերասանն իսկ փըտի։

ՃԽ

Ահա դիտեմ զառաջեաւ Սուսերամարտ ի յորս այս [79]
Արմընկնայեց ընկողմնեալ. եւ գոռակերպ ի ճակատ
Ըզմեռանել յանձն առնու, այլ նըւաճէ եւ զօրհաս.
Առ փոքրը փոքր ի խոնարհ բերի գըլուխն ուժահատ,
Եւ կարմրորակ ի կողէն յետին ըսպեացըն կայլակք
Արտածորեալ յամր հօսմամբ մի մի կաթեն ի գետին
Որպէս թօնաւ մըրըրկաց տեղատարափ շիթք նախկին.
Խըռնի զնովաւ ասպարէզն համայն. եւ նա մեռանի,
Մինչ յաղթութեան նորա դեռ՝ հնչմամբ հաչակ հարկանի։

CXLI

He heard it, but he heeded not — his eyes
Were with his heart, and that was far away:
He reck'd not of the life he lost nor prize,
But where his rude hut by the Danube lay,
There were his young barbarians all at play,
There was their Dacian mother — he, their sire,
Butcher'd to make a Boman holiday —
All this rush'd with his blood — Shall he expire
And unavenged? — Arise! ye Goths, and glut your ire!

CXLII

But here, where Murder breathed her bloody steam;
And here, where buzzing nations choked the ways,
And roar'd or murmur'd like a mountain stream
Dashing or winding as its torrent strays;
Here, where the Roman millions' blame or praise
Was death or life, the playthings of a crowd,
My voice sounds much — and fall the stars' faint rays
On the arena void — seats crush'd — walls bow'd —
And galleries, where my steps seem echoes strangely loud.

CXLIII

A ruin — yet what ruin! from its mass
Walls, palaces, half-cities, have been rear'd;
Yet oft the enormous skeleton ye pass,
And marvel where the spoil could have appear'd.
Hath it indeed been plunder'd, or but clear'd?
Alas! developed, opens the decay,
When the colossal fabric's form is near'd:
It will not bear the brightness of the day,
Which streams too much on all years, man, have reft away.

ՃԽԱ

Լըսեւ լըւաւ, զայլ ոչ եւըս լինէր ունկընդիր.
Աչք իւր յառեալ՝ սըրտին, եւ սիրտն ի բաց հեռանայր,
Ոչ ընդ կենացըն կորուստ եւ ոչ ընդ փառս՝ կարեկիր.
Այլ ուր գըծուծ տաղաւարն առ Դանուբաւ ամբառնայր,
Ուր բարբարիկ մանկըտեակքըն կայթէին ի խաղի.
Ուր մայր նոցին ազգաւ Դակ. իսկ ինքըն հայր եւ տանտէր
Առ ի Հռովմայ տօնից հեշտ՝ սատէն զրաւեալ խողխողէր։
Ընդ ծորս արեանն զայս խորհէր։ — իսկ արդ մեռցի՞ն եւ անվրէժ —
Արի՛ք գեղգուրք Գօթաց, կիրք ձեր արբեսցին զայրավէժ։

ՃԽԲ

Այլ աստանօր ուր շընչէր Ըսպանութիւն զարեան ծուխ,
Աստ ուր ազինք զիրարեալք ընուլին խուռն ըզփողոցս,
Եւ աղաղակ խուժանին իբր ի լերանց ընդոստ ուխ
Մերթ մընչէր մերթ մըռընչէր ըստ հեղեղին դարձուածոց.
Աստ ուր Հռովմայ բիւրաւորքըն՝ի ձայն խրախոյս կամ հերքիչ
Ըզկեանս կամ մահ շնորհէին՝ լեալ ամբոխին խաղալիկ,
Աստ իմս հընչէ բարբառ լոկ, եւ աստեղաց լոյս նուաղիկ
Սըփռի յունայնս ասպարիզի ուր գահք մանրեալք, որմք կոր
Կամարակապք՝ ուր ոտիցս[՝]հետք հանեն խօլարձագանգ։(ծանք,

ՃԽԳ

Աւերա՜կ մի միայն, եւ որպիսի՜ . ուր նըշխար
Պարիսպ պալատս եւ ողջոյն քաղաքակէսս իսկ ամբարձ.
Այլ տակաւին շուրջ անցեալ քո զկըմախիւքըն վիթխար՝
Ափշեալ յառիս թէ ուստի՞ այնչափ աւար առաւ բաց,
Քանդեցա՞ւ նա՝ րդեօք ըստոյգ, թ' ի բաց բարձան փուլք նորին։
Այլ աւա՜ղ, մինչ յանարի ամբարտակին մերձիս կոյտ՝
Խանգարութեան յանդիման լինի ողորմ երեւոյթ.
Ոչ եւս իշխէ հանդուրժել պայծառութեան խըռընջեան
Ծանր է լոյս ա՛յնըմ՝ զոր ամք եղծին եւ ձեռըն մարդկան։

CXLIV

But when the rising moon begins to climb
Its topmast arch, and gently pauses there;
When the stars twinkle through the loops of time,
And the low night-breeze waves along the air
The garland-forest, which the gray walls wear,
Like laurels on the bald first Cæsar's head;
When the light shines serene but doth not glare,
Then in this magic circle raise the dead:
Heroes have trod this spot — 't is on their dust ye tread.

CXLV

« While stands the Coliseum, Rome shall stand;
» When fall the Coliseum, Rome shall fall;
» And when Rome falls — the World. » From our own land
Thus spake the pilgrims o'er this mighty wall
In Saxon times, which we are wont to call
Ancient; and these three mortal things are still
On their foundations, and unalter'd all;
Rome and her Ruin past Redemption's skill,
The World, the same wide den — of thieves, or what ye will.

CXLVI

Simple, erect, severe, austere, sublime —
Shrine of all saints and temple of all gods,
From Jove to Jesus — spared and blest by time;
Looking tranquillity, while falls or nods
Arch, empire, each thing round thee, and man plods,
His way through thorns to ashes — glorious dome!
Shalt thou not last? Time's scythe and tyrant's rods
Shiver upon thee — sanctuary and home
Of art and piety — Pantheon! — pride of Rome!

ՃԽԴ

Այլ մինչ լուսին վերացեալ ընդ բարձրագոյնըն կամար
Հեզիկ ի վեր սողալով կանգնի յուշիկ հանդարտիկ,
Մինչ աստեղք ցոլս ընդ խրամատ ժամանակին ցայտեն վառ,
Եւ ալեձեւ մինչ շարժէ գիշերային մեղմ հողմիկ
Ըզ շըրջապատ անտառին որ զպարըսպօք գորշախայտ,
Նըման դափնեաց որ ի կուռն ճակատ Նախկի Կեսարուն,
Մինչդեռ պայծառ ծագէ նշոյլ՝ այլ չըտայ լոյս պատարուն.
Ցայնժամ ի ծիրս յայս մոգիչ յառնեն մեռեալք եւ կանգնին.
Եւ ըզփոշի զոր կոխեմ աստ՝ դիւցազունք կոխեցին:

ՃԽԵ

« Կանգուն կացցէ Հռովմ, ցորչափ Կոլիսէոն կայ կանգուն,
» Կոլիսէոն երբ կործան անկանի՝ Հռովմ իսկ անկցի,
» Եւ յանկանելըն Հռովմայ՝ անկցի աշխարհ իսկ համբուն »:
Այսպէս երբեմն ասէր զհաղթ որմոցս՝ պանդուխտ համազգի
Ի սաքսոնեան ժամանակս՝ որք հինք կոչին առ ի մէնջ.
Եւ տակաւին երեքին մահկանացու իրքս այս կան
Կանգունք յիւրեանցըն հիմունս եւ անաղարտք ու անսասան,
Հռովմ եւ Աւերք իւր՝ անցեալք ըստ նորոգման իսկ հընար.
Գողոց եւ այլ դըժնէից լայն քարայր՝ նոյնս այս Աշխարհ:

ՃԽԶ

Պարզատեսիլ, հարթ եւ կոկ անսեթեւեթ վեհունակ,
Տաճար սըրբոց ընդ հանուր, մեհեան հանուրց աստուածոց,
Յ Արամազդայ ցըՅիսուս. զոր թող զըգուեաց ժամանակ.
Դու որ հեզիկդ ակնարկես. մինչ տապալեալք շարժակոծ
Որք շուրջ ըզքեւ են զմին, եւ պետութիւնք եւ կամարք,
Եւ հորդէ մարդ ընդ տատասկ ըզճանապարհն առ մոխիր.
Գըմբէթ փառաց Պանթէոն [80], չանկանիցես դու յերկիր.
Մանգաղ դարուց եւ մականք բըռանց ի քէն ըրթեցան,
Տուն եւ տաճար արուեստից եւ կրօնից պարծք Հռովմական:

CXLVII

Relic of nobler days, and noblest arts!
Despoil'd yet perfect, with thy circle spreads
A holiness appealing to all hearts —
To art a model; and to him who treads
Rome for the sake of sage, Glory sheds
Her light through thy sole aperture; to those
Who worship, here are altars for their beads;
And they who feel for genius may repose
Their eyes on honour'd forms, whose busts around them close.

CLVIII

There is a dungeon, in whose dim drear light
What do I gaze on? Nothing: Look again!
Two forms are slowly shadow'd on my sight —
Two insulated phantoms of the brain:
It is not so; I see them full and plain —
An old man, and a female young and fair,
Fresh as a nursing mother, in whose vein
The blood is nectar: — but what doth she there,
With her unmantled neck, and bosom white and bare?

CXLIX

Full swells the deep, pure fountain of young life,
Where *on* the heart and *from* the heart we took
Our first and sweetest nurture, when the vife,
Blest into mother, in the innocent look,
Or even the piping cry of lips that brook
No pain and small suspense, a joy perceives
Man knows not, when from out its cradled nook
She sees her little bud put forth its leaves —
What may the fruit be yet? — I know not — Cain was Eve's.

ՃԽԷ

Նշխար աւուրց ազնուաց ու ազնուագոյն արուեստից,
Կապտեալ, այլ դեռ անթերի, շրջանակաւ քով սփռես
Նուիրական լոյս ազդուիլն առ հասարակ դու սրտից,
Ո՜վ օրինակ արուեստից, ընդ որոյ փառք լուսատես՝
Ընդ պատուհանդ միակ՝ հեղու զճաճանչս իւր առ նա՝
Որ զհընութեանց եւ զդարուց գնըէն ի Հռովմ զօտընփոխ.
Աղօթկերաց են սեղանք անդ առ ուլունս սրբատող[81],
Եւ խուզարկուաց հանճարոյ՝ զոն կերպարանք պատուելիք
Կանգնեալք յաչացն ըզբօսանս, որ ըզնոքօք կիսանդրիք։

ՃԽԸ

Ահաւադիկ տուն բանտի. յորոյ աղօտ տըխուր լոյս
Զի՞նչ ինձ կայցէ տեսանել։ — Տեսից թող անդրէն.
Դիմակք երկու ստուերակերպք եւ յամրաշարժք գան ի դուրս,
Երկու ցնորք խելածինք եւ մեայնակք համօրէն. —
Այլ ո՛չ այդպէս. տեսանեմ ըզնոսա ստոյգ եւ որոշ.
Մին ծերունի, միւսըն կին եւ մանկամարդ գեղունակ[82]
Մատաղամօր դիեցկի նման՝ զոր արեան փոխանակ
Խաղայ ի ներարդս օշարակ. այլ զի՞նչ աստէն նորա գործ
Պարանոցաւն հոլանի մերկակըրծիտ ճերմակ ծոց։

ՃԽԹ

Ծորէ առատ նորախայծ կենացն աղբիւր խոր պայծառ,
Յորմէ սըրտին ի վերայ եւ ի սըրտէ իսկ անտի
Ըզնախն ի մեզ ձըգեցաք եւ զքաղցրագոյնըն պաշար,
Յորժամ օրհնեալ ի մայր՝ կին՝ յանմեղունակն ակնարկի,
Եւ ի ջերմիկըն ծըծկէն շըրթանց անդուլ եւ անկիր
Ըզգայ հրճուանս խինդ՝ որում սիրտ մարդոյ չէ բաւական,
Դեռաբուսիկ մինչ կոկոնն ի խանձարրոց անդ անկեան
Յուշիկ յուշիկ բողբոջէ։ — Զի՞ մրգ պըտուղն այն լիցի. —
Ո՞ գիտէ. — ո՛չ աւադիկ եւ կայէն էր Եւայի։

CL

But here youth offers to old age the food,
The milk of his own gift: — it is her sire
To whom she renders back the debt of blood
Born with her birth. No; he shall not expire
While in those warm and lovely veins the fire
Of health and holy feeling can provide
Great Nature's Nile, whose deep stream rises higher
Than Egypt's river: from that gentle side
Drink, drink and live, old man! Heaven's realm holds no such tide.

CLI

The starry fable of the milky way
Has not thy story's purity; it is
A constellation of a sweeter ray,
And sacred Nature triumphs more in this
Reverse of her decree, than in the abyss
Where sparkle distant worlds: — Oh, holiest nurse!
No drop of that clear stream its way shall miss
To thy sire's heart, replenishing its source
With life, as our freed souls rejoin the universe.

CLII

Turn to the Mole which Hadrian rear'd on high,
Imperial mimic of old Egypt's piles,
Colossal copyist of deformity,
Whose travell'd phantasy from the far Nile's
Enormous model, doom'd the artist's toils
To build for giants, and for his vain earth,
His shrunken ashes, raise this dome: How smiles
The gazer's eye with philosophic mirth,
To view the huge design which sprung from such a birth!

ՃԾ

Այլ մանկամարդ աստ ձօնէ մնունդ հնացելոյն հասակաւ,
Ըզկաթն՝ ըզձիր իւր նորուն. եւ փոխարէն առ հայր իւր
Մատուցանէ զպարտս արեանն զոր ծընընդեամբն ընկալաւ.
Ոչ, ոչ մեռցի՛ նա, ցորչափ յերակունս անդ ջերմ եւ դիւր
Առողջութիւն եւ ազնիւ ըզգացուածոց հուր բորբոք
Մատռուակէ զըընութեան վեհին Նեղոս յորդառատ,
Որոյ աղբիւր բարձր եւ խոր քան զեգիպտեանն հեղեղատ: —
Ի գիրգ ծոցոյ այտի ա՛րբ ո՜վ ծերունի, ա՛րբ եւ կեաց,
Արքայութեան իսկ երկնից չիք այդպիսի տեղ ալեաց:

ՃԾԱ.

Աստեղազարդն առասպել կաթնացընցուղ կամարին
Ըզպարզութիւն պատմութեան քում ոչ ունի զայս գունակ,
Բոյլք աստեղաց են ի սմա ճառագայթիւք հեզագին.
Եւ բընութիւն սրբազան վեհ եւս կանգնէ յաղթանակ
Աստ յընկըրկել օրինացըն՝ քան յանդունդս անդ երկնից
Ուր հեռաւոր աշխարհաց ճառագայթէ ցիր կաճառ:
Ո՜վ սրբազոյնդ դայեկաց. մի՛ն շիթ աղբերըդ պայծառ
Հասցէ անվրէպ հօրդ ի սիրտ, տալ կեանս յորդ առ ինքնին.
Որպէս հոգիք մեր զերծեալք գըման ի վայր ուստ 'եկին.

ՃԾԲ

ԶԱդրիանու դաստակերտ տես բարձրաբերձ ամբարտակ 83.
Կայսերական միմոսիկ կոթողաց հին Եգիպտեայ,
Սոսկավլիթխար գաղափար ըտգեղութեան բովանդակ.
Որ յուշ ածեալ զանհեթեթ տիպս հեռաւորըն Նեղեայ
Աշխատ առնէր ըզճարտարս՝ հըսկայագործ կանգնել շէն,
Վասըն փոշւոյն ընդունայն եւ վասն աճեանն հողմավար
Զայնքան ըզմեծ ամբառնալ զմբեթունակ շըրջապար.
Քանի՜ արժան է ծաղու իմաստասէր նա մըտաց
Որք առ վախճան այդպիսի դիտեն զահեղդ այդ շինած:

CLIII

But lo! the dome — the vast and wondrous dome,
To which Diana's marvel was a cell —
Christ's mighty shrine above his martyr's tomb!
I have beheld the Ephesian's miracle; —
Its columns strew the wilderness, and dwell
The hyæna and the jackal in their shade;
I have beheld Sophia's bright roofs swell
Their glittering mass i' the sun, and have survey'd
Its sanctuary the while the usurping Moslem pray'd;

CLIV

But thou, of temples old, or altars new,
Standest alone — with nothing like to thee —
Worthiest of God, the holy and the true.
Since Zion's desolation, when that He
Forsook his former city, what could be,
Of earthly structures, in his honour piled,
Of a sublimer aspect? Majesty,
Power, Glory, Strength, and Beauty, all are aisled
In this eternal ark of worship undefiled.

CLV

Enter: its grandeur overwhelms thee not;
And why? is not lessen'd; but thy mind,
Expanded by the genius of the spot,
Has grown colossal, and can only find
A fit abode wherein appear enshrined
Thy hopes of immortality: and thou
Shalt one day, if found worthy, so defined,
See thy God face to face, as thou dost now
His Holy of Holies, nor be blasted by his brow.

ՃԾԳ

Ահա գումբէթն ընդարձակ, ահա գումբէթն հրաշալին [1],
Առ որով խուց մ' Անահտայն մեհեան թըւի տաղաւար ·
Վէհ սա սեղան քրիստոսեան ի գերեզման վըկային :
Զեփեսոսեան իմ տեսեալ է քաջ շինուած հրաշափառ ·
Կայրավատին գըներին սեանցըն բեկորք յամայի ·
Ու ի հովանւոջըն հանգչէր անդ բորենի եւ յովազ ·
Տեսի զսըրբոյն Սոփիայ ձեղունս յարեւ լուսանազ
Յաջողեցաւ ինձ զնընել ըզսխրալին զայն տաճար
Մինչդեռ յաղօթըս կային մահմետականք պերճաբար :

ՃԾԴ

Այլ դու միայն կաս ի հին եւ նոր տաճարս եւ սեղան
Դու միայնակ ամբառնաս, չունելով զոք հաւասար ·
Դու լոկ սըրբոյն Աստուծոյ եւ ճըշմարտի քաջ արժան :
Ո՞ յերկրաւոր տաճարաց մըտցէ գեղոյդ ի պայքար,
Յորմէ հետէ Սիօնի յաւար դարձաւ սուրբ խորան
Եւ եթող Տէր ըզփառացն իւրոց նախկին օթարան ·
Ահեղութիւն, մեծութիւն եւ փառք եւ գեղ զուգական
Համախըմբեալ ընդ յարկաւդ յաւերժական տարածին,
Ուր սուրբ անխառըն պաշտի ճըշմարտութիւն երկնային :

ՃԾԵ

Մուտ, եւ ընկճիս ոչ յայնքան մեծութենէ անդ նորին ·
Ոչ առ նորայն նըւաղել՝ այլ առ լայնել մըտաց քոց
Հըսկայաբար աճելով ի ձեռն ոգւոյ տաճարին ·
Զի եւ ոչ այլուր գըտցի տեղի պատկան վեհ հոգւոյ
Բայց յայսպիսի կայս, ուր յոյսք յանմահութիւն վերբերին :
Օր եկեսցէ եւ տեսցես (թէ ոչ գըտցիս անարժան),
Զաստուածութիւնն իսկ տեսցես անճառ դու դէմ յանդիման
Որպէս զիւրն աստ տեսանես ըզսըրբութիւն սըրբութեանց,
Տեսցես եւ մի՛ հող դարձցիս յաչացն ահէ վեհապանձ :

CLVI

Thou movest — but increasing with the advance,
Like climbing some great Alp, which still doth rise,
Deceived by its gigantic elegance;
Vastness which grows — but grows to harmonize —
All musical in its immensities;
Rich marbles — richer painting — shrines where flame
The lamps of gold — and haughty dome which vies
In air with Earth's chief structures, though their frame
Sits on the firm-set ground — and this the clouds must claim.

CLVII

Thou seest not all; but piecemeal thou must break,
To separate contemplation, the great whole;
And as the ocean many bays will make,
That ask the eye — so here condense thy soul
To more immediate objects, and control
Thy thoughts until thy mind hath got by heart
Its eloquent proportions, and unroll
In mighty graduations, part by part,
The glory which at once upon thee did not dart,

CLVII

Not by its fault — but thine: Our outward sense
Is but of gradual grasp — and as it is
That what we have of feeling most intense
Outstrips our faint expression; even so this
Outshining and o'erwhelming edifice
Fools our fond gaze, and greatest of the great
Defies at first our Nature's littleness,
Till, growing with its growth, we thus dilate
Our spirits to the size of that they contemplate.

ՃԾԶ

Յառաջ խաղաս . . . եւ աճէ նա յառաջելդ եւս քան զեւս ,
Որպէս եւ խրոխտ ինչ կոհակք այրարատեան [85] բարձրաբերձ
Հըսկայակերպըն գեղով պատրելով զաչս յակներեւս .
Աճել աճէ բովանդակ այլ վայելուչ անտըխեղծ ,
Դաշնակութիւն իմն եւ չափ ուրէ համայն անդ գոգցես ,՞
Վէմք պատուականք , ճոխազարդ պատկերք , սեղանք շողշողուն
Ի բոց ոսկեակ կանթեղաց , եւ յաղթականն այն ձեղուն
Համուրց երկրի զանգուածոց , թէ եւ նոքա յերկիր վայր
Ըզտակ առեալ , ամպածրար ջանայ սորայն եւեթ ծայր :

ՃԾԷ

Այլ դու ըզբնաւ ոչ տեսեր , ոն ,քակեա՛ լոյծ ըզբոլոր
Յառեալ տես մի առ մի զմեծ զամենայնին ըզմասունս .
Իբր ովկիան բիւր յափունսըն գործէ ծոց գոգաւոր
Ական տեսոյ արժանիս . ծրարեա զհոգւոյդ աստ զաչկունս .
Ուրոյն դիտել զմերձաւորս , եւ սանձ մըտաց դիր ըզգուշ·
Մինչեւ հարցին ի սըրտիդ պերճապատում տիպք նորուն ,
Ու առ փոքըր փոքըր կըրթեալ բերցես ի քաջ տեսութիւն
Ըզհրաշագեղ պատկերին զանհամեմատ կերպարան՝
Զոր համօրէն նըկատել ոչ բաւէիր ի սկըզբան :

ՃԾԸ

Ոչ առ նորին ինչ՝ այլ քո զգայականիդ թերութեան ,
Որ առ սակաւ եւ սակաւ գիրս ըմբռնէ զարտաքըս ,
Եւ չըբաւեն ի մեզ բանք նըրբին զգացմանց գոլ թարգման ,
Հանգոյն եւ յայս սըխրալի աճեղախրոխտ շինուածոյ
Շլացեալ աչաց ըմբըռնին ի խոր պատրանս պակուցման ;
Մեծութիւնս այս մեծութեանց՝ խաղ առնէ զմեզ ըզփոքումբ ,
Մինչեւ տակաւ ընդլայնեալ մըտացս՝ աճուամ անդ առնումք ,
Ընդարձակեալ ըզհոգիս՝ քաջահասուք գոլ նոցին՝
Որոց ըղկով զարմացմամբ կայաք յառաջն ի զընին :

CLIX

Then pause, and be enlighten'd; there is more
In such a survey than the sating gaze
Of wonder pleased, or awe which would adore
The worship of the place, or the mere praise
Of art and its great masters, who could raise
What former time, nor skill, nor thought could plan;
The fountain of sublimity displays
Its depth, and thence may draw the mind of man
Its golden sands, and learn what great conceptions can.

CLX

Or, turning to the Vatican, go see
Laocoön's torture dignifying pain —
A father's love and mortal's agony
With an immortal's patience blending: Vain
The struggle; vain, against the coiling strain
And gripe, and deepening of the dragon's grasp,
The old man's clench; the long envenom'd chain
Rivets the living links, — the enormous asp
Enforces pang on pang, and stifles gasp on gasp.

CLXI

Or view the Lord of the unerring bow,
The God of life, and poesy, and light —
The Sun in human limbs array'd, and brow
All radiant from his triumph in the fight;
The shaft hath just been shot — the arrow bright
With an immortal's vengeance; in his eye
And nostril beautiful disdain, and might
And majesty, flash their full lightnings by
Developing in that one glance the Deity.

ՃԾԹ

Արձանացի՛ր, եւ զգաստ լեր, զի մեծ են շահք ի դիտմանդ
Քան զըզքանչանս վայրապար կամ զահ տեղւոյն սրբութեան,
Կամ զհիացումն ընդ արուեստըն հնարագիւտ որ կայն անդ
Եւ ընդ ճարտարս՝ որք զհանուրց վեհն ամբարձին զայն կայեան,
Որում ստեղծուլ ինչ զոյգ՝ ոչ բաւեաց ձեռն ոչ միտք նախնեաց,
Վսեմութեան համօրէն կան աստէն խորք հոլանի .
Աստուստ կարեն միտք մարդոյ քակել հանել մի առ մի
Զոսկեղինիկ աւազըն առնուլ ըղձափ եւ պայման
Եւ գիտել որքան զօրեն մեծամեծ գիւտք մըտական :

ՃԿ

Կամ դարձ այտի արարեալ ի Վատիկան երթիջիր
Զաղնըւակերպ տեսանել Լայոկոնեայ երաշխեալ [86],
Ըզմահացուի օրահաս եւ ըզհօր սէր կարեկիր
Համբերութեան ըղծակցեալ՝ որ անմահից է ի դէպ,
Զուր ճիգըն, զուր առ մանուած դարձ ի դարձին պատածոյ
Եւ առ պըրկանս կաշկանդման չարաժանի վիշապին՝
Մըրցանք ծերոյն . մահաթոյն երկայնաշար շըղթային
Ըղկենդանին ողնաշար կարթեալ՝ եւ քարըն անարի
Մանրակըտիտ սատակէ քաղեալ ոգի առ ոգի:

ՃԿԱ

Կամ ի զընին դու կա՛ց տեսանըլն դիպաձիգ աղեղան [87],
Ածն որ կենաց կոչի դիք եւ քերդութեան եւ լուսոյ .
Եւ մարդակերպ իրանամբք բերեալըզդէմս արեգան
Յօնըս շարժէ փայլափիւս յաղթանակացն ի շըքոյ .
Դեռ այն ինչ նետն սատուցեալ յաղեղանէն արձակի ,
Փայլէ փըքին ցասմնալի անմահականըն վրիժուց ,
Շըջացանեն աչք եւ ռունչք՝ գեղեցիկ իմըն զայրուց .
Եւ վեհութիւն կորովի փայլատակեալ բովանդակ
Լոկովն յայտնէ ակնարկեաւ զաստուածութեան երեւակ :

CLXII

But in his delicate form — a dream of Love,
Shaped by some solitary nymph, whose breast
Long'd for a deathless lover from above,
And madden'd in that vision — are exprest
All that ideal beauty ever bless'd
The mind with in its most unearthly mood,
When each conception was a heavenly guest —
A ray of immortality — and stood
Starlike, around, until they gather'd to a god!

CLXIII

And if it be Prometheus stole from Heaven
The fire which we endure, it was repaid
By him to whom the energy was given
Which this poetic marble hath array'd
With an eternal glory — which, if made
By human hands, is not of human thought;
And Time himself hath hallow'd it, nor laid
One ringlet in the dust — nor hath it caught
A tinge of years, but breathes the flame with which 't was wrought.

CLXIV

But where is he, the Pilgrim of my song,
The being who upheld it through the past?
Methinks he cometh late and tarries long.
He is no more — these breathings are his last;
His wanderings done, his visions ebbing fast,
And he himself as nothing: — if he was
Aught but a phantasy, and could be class'd
With forms which live and suffer — let that pass —
His shadow fades away into Destruction's mass,

ՃԿԲ

Այլ ի չըքնաղ կերպարանս անդ անուրջք իմն են սիրոյ
Կերպարանեալք ի տեսիլ յաւերժհարսին մենաւորի
Անմահունակ տարփածուի սաստիկ ի սէր հարելոյ
Եւ յափշութեան անդ իւրում կացելոյ աչք ի յակնելի ,
Տըպաւորեալ ի նըմա զամենայն գեղ մըտածին
Զոր կարաց մարդ հանճարել յաներկրաւոր գաղափար ,
Յերկնից շնորհէ 'նդունելով ըզխորհրդոցըն տիպար ,
Զանմահութեան ճառագայթս , որ իբրեւ բոյլ աստղակոյտ
Շուրջ հաւաքեալ կառուցին զաստուածեան զայն երեւոյթ :

ՃԿԳ

Թէ արդարեւ Պռոմեթեւս ըզհուր յերկնից գողացաւ՝
Որով տածին մահացուք , հատոյց ըզնոյն վերըստին
Նա՝ որ եղեւ ձեռընհաս հըզօր ոգւով այնքանեաւ
Քերթողականս յայս ի վէմ տըպաւորել զըլխովին
Զանմահակերպ փառաց շուք . զոր թէ մարդոյ ձեռն հաստեաց
Այլ խորհուրդք գերմարդկայինք անշուշտ ծընան զնորայն ձեւս ,
Ում ժամանակն իսկ խնայեաց . չէք խոպ մ' անկեալ յարձանէս ,
Եւ ոչ ընդ մի եկեալ բիծ յոլովութեամբ ինչ տարեաց ,
Այլ տակաւին շընչէ զբոց՝ զոր ի սկըզբանն անդ կըրեաց :

ՃԿԴ

Այլ ո՞ւր արդեօք իցէ նա , Պանդուխտն իմոց նըւագաց ,
Ո՞ւր այն որ էր յանցելումն երգոց օճան զօրավիգ .
Թըւի 'ինձ թէ գայ նա յուշիկ եւ դանդաղեալ առնու զկաց ,
Ոչ եւս է նա . ու ահա հուսկ շընչոյն շըշունջ սակաւիկ :
Դադարեցաւ թափառիկն եւ վըրացան տեսիլք իւր .
Եւ եղեւ նա ինքն ոչ ինչ : — Թէ առաւել քան ըզցնորս
Էր ինչ ն' արդեօք , թէ կարէր խառնիլ ի շարս ձեւաւորս
Նոցին՝ որք կեանն եւ կըրեն , ապա եւ նա թող անցցէ .
Ըստուեր նորին ի կուտակս եղծման անկեալ պակասէ ,

CLXV

Which gathers shadow, substance, life, and all
That we inherit in its mortal shroud,
And spreads the dim and universal pall
Through which all things grow phantoms; and the cloud
Between us sinks and all which ever glow'd,
Till Glory's self is twilight, and displays
A melancholy halo scarce allow'd
To hover on the verge of darkness; rays
Sadder than saddest night, for they distract the gaze,

CLXVI

And send us prying into the abyss,
To gather what we shall be when the frame
Shall be resolved to something less than this
Its wretched essence; and to dream of fame,
And wipe the dust from off the idle name
We never more shall hear, — but never more,
Oh, happier thought! can we be made the same:
It is enough in sooth that *once* we bore
These fardels of the heart — the heart whose sweat was gore.

CLXVII

Hark! forth from the abyss a voice proceeds,
A long low distant murmur of dread sound,
Such as arises when a nation bleeds
With some deep and immedicable wound;
Through storm and darkness yawns the rending ground,
The gulf is thick with phantoms, but the chief
Seems royal still, though with her head discrown'd,
And pale, but lovely, with maternal grief
She clasps a babe, to whom her breast yields no relief.

ՃԿԵ

Այն որ պատէն եւ զըստուերս եւ գոյութիւնս եւ ըզկեանս
Եւ զամենայն զոր ստանամքս՝ ի մահացուն իւր պատանս.
Որ սփռէ զմութ եւ զանդիւն ու առ հասարակ տըխատանս՝
Եւ զամենայն ինչ փոխէ յուրուականաց կերպարանս.
Փարատի ամպն՝ որ ընդ մէջ մեր եւ բնաւին որ փայլեաց.
Փառաց ճաճանչն իսկ՝ փոխեալ ի վերջալոյս համառօտ
Մելամաղձիկ իմըն փայլ սփռէ նըւաղ ընդ աղօտ
Ցեզըր մըթան. Թըխագոյն ճաճանչք քան Թուխ ըզգիշեր,
Քանզի հարեալ ափշութեամբ եւ զօշտեալ զմիտըս մեր,

ՃԿԶ

Վարեալ մըղեալ ի յանդունդս ի վայր ըզմեզ յուղարկեն
Հետազօտել զայն՝ զոր կայ մընայ լինել մեզ տակաւ,
Յորժամ լուծցին կերպարանքս այս յիր՝ որ նուազ իսկ իցէն
Քան զայժմուս հեգ գոյութիւն. եւ յերազել ըզհամբաւ,
Եւ Թօթափել ըզփոշի յունայնատուր անուանէ.
Զոր ոչ եւս այլ լըւիցուք: Բայց ո՞չ եւս... եօ՞կ երջանիկ.
Ոչ եւս լիցուք յայնմ հետէ որպիսի եմքս արդ այժմիկ:
Շատ է ստուգիւ՝ զի զըրտի կրեցաք երբեմն ըզբեռինս,
Սիրտ՝ որ յարեան ճապաղիս փոխէր զերկանցըն քըրտինս:

ՃԿԷ

Լո՛ւռ.... աւաղիկ յան ընդոց անտի լինի ձայն ժաման,
Երկա՛ր եւ խոր ի հեռուստ հընչեալ մրմունջ ահաւոր,
Որպէս ըզձայն զոր արկցէ ազգ հարեալ յախտ մահական
Որում չիցէ յոյս դեղոյ բըժըշկութեան հնարաւոր:
Ի ծուփ մըրրկի եւ միգի գետին դըռընչեալ պատառի.
Խուռն ի վըհէ Թեւածեն Թափառական ուրուականք.
Թէ եւ անԹագ՝ պետ նոցին Թըւի Թագի դեռ ժառանգ.
Եւ գալկահար այլ օիրուն, խարշեալ աղեօք մայրենի
Գըգուէ ի գիրկ գինեցիկ՝ ում սընունդ ծոց իւր՝ չ՛ունի [88].

CLXVIII

Scion of chiefs and monarchs, where art thou?
Fond hope of many nations, art thou dead?
Could not the grave forget thee, and lay low
Some less majestic, less beloved head?
In the sad midnight, while thy heart still bled,
The mother of a moment, o'er thy boy,
Death hush'd that pang for ever: with thee fled
The present happiness and promised joy
Which fill'd the imperial isles so full it seem'd to cloy.

CLXIX

Peasants bring forth in safety. — Can it be,
Oh thou that wert so happy, so adored!
Those who weep not for kings shall weep for thee,
And Freedom's heart, grown heavy, cease to hoard
Her many griefs for One; for she had pour'd
Her orisons for thee, and o'er thy head
Beheld her Iris. — Thou, too, lonely lord,
And desolate consort — vainly wert thou wed!
The husband of a year! the father of the dead!

CLXX

Of sackcloth was thy wedding garment made;
Thy bridal's fruit is ashes: in the dust
The fair-hair'd Daughter of the Isles is laid,
The love of millions! How we did intrust
Futurity to her! and, though it must
Darken above our bones, yet fondly deem'd
Our children should obey her child, and bless'd
Her and her hoped-for seed, whose promise seem'd
Like stars to shepherd's eyes: — 't was but a meteor beam'd.

ՃԿԸ

Ո՞ւր արդ իցես դու, պետաց եւ արքայից բարունակ,
Յոյս ցանկալի բազմութեան ազգաց, մեռա՞ր 'դեօք եւ դուն.
Չէ՞ր մարթ շիրմին մոռանալ ըզքեզ եւ քո փոխանակ
Կըքել ըզգլուխ ոչ այդքան վեհ ոչ այդքան եւ սիրուն:
Ի տըխուր մէջ գիշերին, ո՛վ մայր միոյ լոկ ժամու
Մինչ արիւն դեռ կաթէր սիրտ քո ի վերայ որդւոյ քում
Հասեալ մահու լռեցոյց զամենայն ցաւդ ապառում.
Փախեաւ ընդ քեզ ներկայս բաստ եւ յուսացեալ խընդութիւնն
Որ ըզկղզիս արքունիս լընոյր զեղուր թաթաղուն.

ՃԿԹ

Գեղջուկք երկնեն անվըտանգ. իսկ առ իմէ՞ ոչ քեզ այս,
Քեզ՝ ո՛վ բնաւից երջանիկ ու ամենեցուն սիրելի.
Լացցեն, լացցեն այն զքեզ որք ոչ կամին լալ զարքայս.
Ազատութեան ինքըն սիրտ ծընչեալ բեռամբ ցաւալի
Ըզհըծել վըշտացըն թողեալ՝ գործէ զմիտ միայնակ.
Ա՛ն որ տեղայրն ըզքեւ շուրջ ներբողական գովից ծառ
Եւ նըշմարեր ըզգլըխովդ ըզծիածան իւր պայծառ:
Եւ դու մեկնակ տէր, ուքեալ ըծակից, զուր դու փեսայ.
Մի եւեթ ամ ամուսին, հայր մեռելոյ յարակայ:

ՃՀ

Քո հարսանեաց պատմուճանք անկան հիւսիւք խարազանց.
Առագաստին քո բողբոջ պտղաբերեաց քեզ աճիւն.
Անկեալ եդաւ ի փոշի կըզգեաց դըստրիկն հերապանծ
Սիրեցեալն այն ի բիւրուց, յո՜յս ապագայ մեր բարւոյն.
Զի թէ մահուան իսկ մըթար զոսկերօտի մեր պատէր,
Ակնափոփէաք՝ թէ որդիքս՝ որդւոյ նորա հնազանդին,
Օրհնեն ըզմայրն եւ օրհնեն ըզշառաւիղն ըզծալին,
Որ ցանկալի մեզ թըւէր հանգոյն աստեղ յաչս հովուի. —
Ու ահա գըտաւ լոկ ճաճանչ լուսերեւոյթ՝ որ ցըրուի:

CLXXI

Woe unto us, not her; for she sleeps well:
The fickle reek of popular breath, the tongue
Of hollow counsel, the false oracle,
Which from the birth of monarchy hath rung
Its knell in princely ears, till the o'erstung
Nations have arm'd in madness, the strange fate
Which tumbles mightiest sovereigns, and hath flung
Against their blind omnipotence a weight
Within the opposing scale, which crushes soon or late, —

CLXXII

These might have been her destiny; but no,
Our hearts deny it: and so young, so fair,
Good without effort, great without a foe;
But now a bride and mother — and now *there!*
How many ties did that stern moment tear!
From thy Sire's to his humblest subjeot's breast
Is link'd the electric chain of that despair,
Whose shock was as an earthquake's, and opprest
The land which loved thee so that none could love thee best.

CLXXIII

Lo, Nemi! navell'd in the woody hills
So far, that the uprooting wind which tears
The oak from his foundation, and which spills
The ocean o'er its boundary, and bears
Its foam against the skies, reluctant spares
The oval mirror of thy glassy lake;
And, calm as cherish'd hate, its surface wears
A deep cold settled aspeet nought can shake,
All coil'd into itself and round, as sleeps the snake.

ՃՀԱ

Վա՜հ, եղուկ մեզ, ու ոչ նըմա, զի նա ննջէ խաղաղիկ։ —
Վայրավատին յեղյեղուկ ծուխ ռամկականըն շընչոյ,
Լեզու պեղեալ խորհըրդոց, եւ կամ պատգամք խաբուսիկ՝
Որ շըշընջէր՝ ի սկզբանց իշխանութեան արքենույ
Ի լըսելիս փարազանց, մինչեւ ընկճեալ ժողովուրդք
Ցարեան եւ խուռն ընթացան, զինուորութիւն խելագար. —
Բաղդ տարակարծ՝ որ զիշխողս հըզօրս առնէ ոտընհար,
Եւ արկանէ 'նդդէմ նոցին կոյր բռնութեանն եւ անքոյթ
Մէտ մ' ի նըժարն հակակայ՝ որով ճընշին վաղ կամ փոյթ.

ՃՀԲ

Ահա 'յսոքիկ լինէին Թերեւս նորա մասն եւ բաստ.
Այլ ո՛չ. չառնուն յանձին զայդ սիրտք մեր. չըքնաղ մանկա-
Բարի՝ գոլով անկեղծ, մեծ՝ չունելով զոք դիմակաց.   (մարդ,
Այն ինչ եղեալ հարսն եւ մայր, եւ անդ անկեալ դընի արդ···,
Քանի՛ կապանս ոչ խըզեաց մին այն վայրկեան դըժընդակ.
Ի սըրտէ հօր քում ցըսիրտ յետին հըլու հպատակին
Մածեալ շըղթայ յուսահատ ելեկտրացունց տագնապին,
Որոյ դըղորդ իբրեւ ժաժ սասանեցոյց զերկիրն այն
Որ սիրէրն այնպէս ըզքեզ որպէս ոչ այլ ոք համայն։

ՃՀԳ

Ողջ լեր՝ Նեմի[89]. զի՛ չըքնաղ գօտեալ ի բլուրս պըրակաշարժ
Զի եւ յախուռըն մըրրիկ որ ըզկաղնի հինաւուրց
Արմատախիլ արարեալ սասուցանէ գետնաքարշ
Եւ ըստ ափունսըն վարէ զովկիանու դիզան ջուրց
Ցերկինս ի վեր պուղելով ըզփըփրացեալ վէտս ալեաց,
Ձուաձեւիդ կայ պատկառ բիւրեղափայլ լըճակի.
Հանդարտ զինչ քէն ողոքեալ՝ երեսքն ի կերպ ցուցակի
Խոր եւ ցըրտին մըկանանց. այն՝ զոր խռովէ եւ ոչինչ,
Ցեռնեալ տոռնեալ զիւրերօք համակ հանգոյն օձ ի ննջ։

CLXXIV

And near Albano's scarce divided waves
Shine from a sister valley; and afar
The Tiber winds, and the broad ocean laves
The Latian coast where sprang the Epic war,
« Arms and the Man », whose re-ascending star
Rose o'er an empire: — but beneath thy right
Tully reposed from Rome; and where yon bar
Of girdling mountains intercepts the sight
The Sabine farm was till'd, the weary bard's delight.

CLXXV

But I forget. — My Pilgrim's shrine is won,
And he and I must part, — so let it be, —
His task and mine alike are nearly done;
Yet once more let us look upon the sea;
The midland ocean breaks on him and me,
Aud from the Alban Mount we now behold
Our friend of youth, that ocean, which when we
Beheld it last by Calpe's rock unfold
Those waves, we follow'd on till the dark Euxine roll'd,

CLXXVI

Upon the blue Symplegades: long years —
Long, though not very many, since have done
Their work on both; some suffering and some tears
Have left us nearly where we had begun:
Yet not in vain our mortal race hath run,
We have had our reward — and it is here;
That we can yet feel gladden'd by the sun,
And reap from earth, sea, joy almost as dear
As if there were no man to trouble what is clear.

ՃՀԴ

Եւ հուպ Նըմին Ալբանոյ վըտակըն գայ յերեւան՝ [90]
Ի հարազատ իմն հաղիւ անջըրպետեալ ի հովտէ .
Ճեմի Տիբեր ի հեռուստ , ու անդրագոյն լայնն ովկէան
Քերելով զափըն լատին ուր դիւցազանցն ի մարտէ ,
Ելին « զէնքն եւ այրն » այն՝ որոյ կաց աստըղ կանգուն [91]
Եւ ամբարձաւ յինքնակալ ի պետութիւն : — Իսկ յաջկոյս
Հանգըստարան վայրք Տուլլեայ մինչ ի Հռովմայ տայրըն խոյս [92].
Եւ հեռագոյն ուր լերանց պարք անկանին քօղ ական՝
Հերկք ու ագարակ Սաբինաց [93], խոնջ քերդողին զբօսարան : .

ՃՀԵ

Այլ զառանցեմ. — Պանդըխտին իմոյ առաւ սըրբարան .
Եւ հարկ է մեզ անջատել թողուլ զիրեար . — Եղիցի .
Վաստակ նորա եւ իմ գոգ ի գլուխ ելին միաբան :
Այլ միանգամ եւս ի ծով անդր ակնարկել թոյլ տացի :
Համատարած միջերկրեայ խորտակի հուպ յիս եւ նա .
Եւ ի լեռնէ Ալբանոյ ըղձանկութեան բարեկամ
Տեսանեմք մեք զովկէան , որ՝ մինչ տեսաքս հուսկ անգամ՝
Ընդքարաժեռ Կալպէիւ կուտէր կոհակ ի կոհակ [94] ,
Եւ սահ արկեալ գընացաք մինչ անդր՝ ուր թուխն Եւքսինեան՝

ՃՀԶ

Շառաչաշարժ թաւալէր ի Սիւմպլեգադ կապուտակ [95] .
Երկայն տարիք , թէ ոչ յոյժ բազումք՝ այլ քաջ իսկ երկայն ,
Յետ այնորիկ յիս եւ նա ներգործեցին հասարակ .
Արտօսր եւ վիշտք ինչ՝ յորմէ սկըսաքս՝ ըզմեզ թողին յայն ,
Բայց ոչ ի զուր զմահացուս հատաք անցաք զասպարեզ .
Առաք եւ մեք ըզմեր վարձ , եւ աւասիկ ն՝ աստանօր .
Քանզի կարեմք դեռ բերկրել յարեգական շողաւոր ,
Հընձել հըրճուանս ի յերկրէ եւ ծովէ այնպէս սիրունս՝
Որպէս թէ չիք որ խռովէ յերկրի զայսցա պարզութիւնս :

CLXXVII

Oh! that the Desert were my dwelling-place,
With one fair Spirit for my minister,
That I might all forget the human race,
And, hating no one, love but only her!
Ye Elements! — in whose ennobling stir
I feel myself exalted — Can ye not
Accord me such a being? Do I err
In deeming such inhabit many a spot?
Though with them to converse can rarely be our lot.

CLXXVIII

There is pleasure in the pathless woods,
There is a rapture on the lonely shore,
There is society, where none intrudes,
By the deep Sea, and music in its roar:
I love not Man the less, but Nature more,
From these our interviews, in which I steal
From all I may be, or have been before,
To mingle with the Universe, and feel
What I can ne'er express, yet can not all conceal.

CLXXIX

Roll on, thou deep and dark blue Ocean — roll!
Ten thousand fleets sweep over thee in vain;
Man marks the earth with ruin — his control
Stops with the shore; — upon the watery plain
The wrecks are all thy deed, nor doth remain
A shadow of man's ravage, save his own,
When, for a moment, like a drop of rain,
He sinks into thy depths with bubbling groan,
Without a grave, unknell'd, uncoffin'd, and unknown.

ՃՀԷ

Ո՜հ, ո՜ տայր ինձ երթալ կալ յանմարդաձայն անապատ
Մի լոկ Ոգի գեղեցիկ հուպ ունելով արբանեակ.
Ո՜ տայր ըզբնաւ մարդկութեան ազգաւս առնել ինձ ապախտ
Եւ չատելով եւ ոչ զոք սիրել ըզնա միայնակ։
Ո՜վ դուք տարերք, յորոց յոյզ եւ ի բարբառըս վըսեմ
Թըւիմ եւ ես ամբառնալ ինքն ի վիճակ վեհագոյն
Ո՞չ կարիցէք դուք շնորհել ինձ արարած մի այսգոյն։
Խաբի՞մ արդեօք կարծելով զդոսա բնակեալ շատ ուրեք.
Թէ եւ, ո՜հ, մեզ կենակցիլ նոցին՝ տըւեալ դոյն երբեք։

ՃՀԸ

Զի՜ հեշտալիք են անտառք անճանապարհք եւ անկոխք.
Ո՜հ, զի՜ զմայլիչ է ագուոց ափըն լըռին մենաւոր.
Ընկերութիւն է անքոյթ զոր ոչ խռովեն այլ ամբոխք
Ի խոր անդունդըս ծովուն, ու ի մռունչս անդ՝ ձայն դաշնաւոր։
Ոչ թէ պակաս ինչ ըզմարդ, այլ շատ սիրեմ ըզբնութիւն.
Քանզ՝ ի սմանէ տեսութիւնքն այն՝ որով զանձն իմ կորզեմ
Յամենայնէ յոր եղէ եւ յոր լինելըս կարեմ,
Առ ի հեղուլ եւ խառնիլ ընդ տիեզերս, եւ ըզգալ
Իրս՝ զոր յայտնել ոչ կարեմ, այլ ոչ իսպառ եւ լուռ կալ։

ՃՀԹ

Շարժլեաց խորին ովկէան ալեօքըդ թուխ կապուտակ
Զուր ըզմկանամբք քովք քարշին զընան տորմիղք բիւրախումբ.
Զաւերածու ձեռացն հետըս ձըգէ մարդ ի ցամաք,
Այլ դիմակալ ծովուդ եզր արձանանայ նըմին թումբ։
Ի ջըրեղէնըն դաշտի դու միայն գործես խորտակմունս.
Չիք անդ մարդոյ նիշ քանդիչ, բայց մի եւեթ, ինքն ինքնին.
Յորժամ առ վայր մի հանգոյն իմըն կայլակն անձրեւին
Վիժէ ճողփմամբ ի քոյին յանդընդախոր յորձանուտ
Անդադա՛ղ անպատան անլաց անսուգ ու անծանօթ։

CLXXX

His steps are not upon thy paths, — thy fields
Are not a spoil for him, — thou dost arise
And shake him from thee; the vile strength he wields
For earth's destruction thou dost all despise,
Spurning him from thy bosom to te skies
And send'st him, shivering in thy playful spray
And howling, to his Gods, where haply lies
His petty hope in some near port or bay,
And dashest him again to earth: — there let him lay.

CLXXXI

The armaments which thunderstrike the walls
Of rock-built cities, bidding nations quake,
And monarchs tremble in their capitals,
The oak leviathans, whose huge ribs make
Their clay creator the vain title take
Of lord of thee, and arbiter of war;
These are thy toys, and, as the snowy flake,
They melt into thy yeast of waves, which mar
Alike the Armada's pride, or spoils of Trafalgar.

CLXXXII

Thy shores are empires, changed in all save thee —
Assyria, Greece, Rome, Carthage, what are they?
Thy waters wasted them while they were free,
And many a tyrant since; their shores obey
The stranger, slave, or savage; their decay
Has dried up realms to deserts: — not so thou;
Unchangeable, save to thy wild waves' play —
Time writes no wrinkle on thine azure brow —
Such as creation's dawn beheld, thou rollest now.

ՃՁ

Ոչ ձըգեսցեն ոտք մարդոյ կընիքս ի քոյդ ասպարէս,
Եւ ոչ տարցի նա զկապուտ քոյոյ հովտաց յաւարի.
Դու ամբարձեալ վերասցիս ու ի բաց ըզնա հերքեսցես՝
Հենգնեալ զուժովն ապիկար՝ որով դըղորդ տայ երկրի.
Անդընդամուղ դու տրոփմամբդ ըզնա ձըգեալ ընդ երկինս,
Եւ ջախջախեալ խաղալիկ տաս ծըփանացդ ահագին,
Մինչ նա դեռ դից մաղթէ, եւ առ օճան վըտանգին
Հուպ նաւակայս ինչ կամ խորշ դուզնաքեայ տալ ժըտէ զբաղդ,
Եւ դու վարեալ արկանես ի ցամաք. Թող կայցէ անդ:

ՃՁԱ

Որոտնախարխար մեքենայք որձաքարից դըղեկաց
Սարսեցուցիչքն այն ազանց բախմամբ Թընդից շանթաթափք
Դըրդուեցուցիչք արքայից յիշխանանիստ քաղաքաց,
Կիտահասակ կաղնէկուռ եւ լայնակող նաւափայտք
Ցոր պանծացեալ մեծամեծ հաստիչք նոցուն կաւեղէնք՝
Կոչեն զանձինս ծովիշխանս եւ յաղթութեանց մարտադիրք,
Դոքա զբօսանք են առ քեւ, եւ իբրեւ ձեան ծըւէնք ցիրք
Հալին յալեաց քոց փրփուրս, այնք՝ որ եղենն ոտընհար
Ցոխորտակեալն Արմադայ [96] եւ նըշխարաց Տրաֆալկար [97]:

ՃՁԲ

Ափունքդ այդ՝ են պետութիւն, փոխեալ համայն ի քեն զատ.
Ասորեստան ու Եղլադա, Հռովմ, Կարքեդոն, ո՞ւր են արդ.
Ջուրք քո զնոսա մաշէին, մինչդեռ կային դեռ ազատ,
Որպէս յետոյ արկին անդ բըռնաւորաց ձեռք աղարտ:
Ափունքն այն խուժք եւ ստրուկք նըւաճեցան յօտարաց.
Անկմամբ նոցին՝ պետութիւնք յամայիս կորդ փոխեցան:
Դու ոչ այդպէս. կաց մընաս նոյն, բաց յալեացըդ դրուժան.
Կապոյտ դիմաց քոց չածէ ծիրըս ծընդեալըս՝ ժամանակ.
Իբր յայգու անդ ստեղծման քում հոսես եւ արդ նոյնգունակ.

CLXXXIII

Thou glorious mirror, where the Almighty's form
Glasses itself in tempests; in all time,
Calm or convulsed — in breeze, or gale, or storm,
Icing the pole, or in the torrid clime
Dark-heaving ; — boundless, endless, and sublime —
The image of Eternity — the throne
Of the Invisible; even from out thy slime
The monsters of the deep are made; each zone
Obeys thee ; thou goest forth, dread, fathomless, alone.

CLXXXIV

And I have loved thee, Ocean! and my joy
Of youthful sports was on thy breast to be
Borne, like thy bubbles, onward : from a boy
I wanton'd with thy breakers — they to me
Were a delight; and if the freshening sea
Made them a terror — 't was a pleasing fear,
For I was as it were a child of thee,
And trusted to thy billows far and near,
And laid my hand upon thy mane — as I do here.

CLXXXV

My task is done — my song hath ceased — my theme
Has died into an echo; it is fit
The spell should break of this protracted dream.
The torch shall be extinguish'd which hath lit
My midnight lamp — and what is writ, is writ, —
Would it were worthier! but I am not now
That which I have been — and my visions flit
Less palpably before me — and the glow
Which in my spirit dwelt is fluttering, faint, and low.

ՃՁԳ

Ո՜վ հրաշափառ հայելի, յոր Բարձրելոյն իսկ ինքնին
Կերպարանի երեւոյթ՝ ի յոյզ ծփանց մրրրկաց.
Դու հանապազ՝ թէ քստմնեալ եւ հողմահար, թէ լռին,
Ի սիւք ու ի բուք ի սահմանս սառնասուզակ բեւեռաց
Եւ ընդ թօնուտ արքնաթոյր այրեցածին խորշակաւ,
Անեզր անհուն եւ վսեմ յաւերժութեան ես պատկեր.
Գահաւորակ անտեսին. ի նոյն հիւթոյ քում տարեր՝
Ջեռունք վըհին հաստեցան, երկիրս ամէն քեզ պատկառ,
Եւ դու սիգաս խաղաս սոնք անհետազօտ մենափառ.

ՃՁԴ

Էի եւ ես խանդակաթ ի սէր քոյին՝ ովկէան,
Եւ ըզբօսանք մանկութեան իմոյ եղեն՝ քո ալիք,
Սահիլ գընալ ի նոսին պըղպըջակաց քոց նըման.
Տըղայ տիոցս՝ ափնակոծ կոհակըդ էին խաղալիկք.
Նոքին ինձ հեշտք եւ հաճոյք. ցըրտասարսուռ եւ թէ ծով
Արկանէր ահ ինչ նոքօք, էր եւ երկեղն այն քաղցրիկ.
Քանզի նըման իսկ նոցին՝ էի եւ ես քո ուստրիկ.
Յանձն ի ծըփանքըդ եղեալ եւ ի մօտոյ եւ հեռուստ,
Եւ իբր յայժմուս՝ գըգուէին ձեռք իմ ըզբաշ քո հարուստ:

ՃՁԵ

Ահա ես յաւարտ վաստակոցս հասի. եւ երգք իմ լըռեն.
Եւ նիւթ բանիցս յարձագանգ մ՝ անկեալ ի խոր մեռաւ դեռ
Անուրջք երկայն երազոյս՝ արդ ըզլուծումըն խընդրեն.
Թող շիջցի ջահ՝ որ զկանթեղն իմ ցայգամէջ լուցանէր:
Որ ինչ գրեցաւըն գրեցաւ. ո՜ տայր թէ էր լաւագոյն.
Ահա ես ոչ եւս եմ նոյն ինքն՝ որ ինչ երբեմն եւ էի.
Յածին տեսլեանցս երեւոյթք զինեւ նըւազ ըզգալի.
Եւ որ երբեմն ի յոգիս բնակէր ի ներքըս բոց վառ,
Արդ դողդոջուն եւ նըւազ, եւ անկանի շիջափառ:

CLXXXVI

Farewell! a word that must be, and hath been —
A sound which makes us linger; — yet — farewell!
Ye! who have traced the Pilgrim to the scene
Which his last, if in your memories dwell
A thought which once was his, if on ye swell
A single recollection, not in vain
He wore his sandal-shoon, and scallop-shell;
Farewell! with *him* alone may rest the pain,
If such there were — with *you*; the moral of his strain!

ՃՁԶ

Բարեա՛ւ մնայք.— ձայն յաճախ կրկնեալ յաճախ կրկնելի,
Բարբառ՝ որ տայ ստնաւել.— սակայն բարեա՛ւ ինձ մնայք
Դուք՝ որ ըզհետ նժդեհին շրջեցայք յակն հայելի
Մինչ ի յետինըն տեսիլ։— Եթէ խորհուրդ մի միակ
Ի խորհըրդոց անդ նորուն կացցէ ի ձեզ անմոռաց,
Թէ ծածանեալ ծըփիցի զձեօք մի եւեթ յիշատակ,
Ապա նա ոչ վայրապար կըրեաց զկօշիկն եւ խեցեակ ս։
Ողջա՛մբ մնայք. վիշտք, թէ կայր ինչ վիշտ, նըմա լոկ թողցին,
Իսկ կըրթական նըւագացըն հրահանգք՝ այն ձեզ բաժին։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

---

1. Իբրեւ նախերգանս իմն կարգեցաք զայս տուն, որ է ԾԺ տուն Գ երգոյ Քերթուածոյն Պանդխտութեան Արոլդայ Ասպետի։

2. Աննիբաղ Կարքեդոնացի։

3. Կից յորմն բարձր ապարանից դքսիցն Վենետկոյ եւ յորմն բանտի քրէական յանցաւորաց՝ արկեալ կայ կամուրջ յարկածածուկ ի վերայ ջրանցից. ընդ այն անցուցանէին յատենէ ապարանիցն ի տեղի պատուհասին՝ զդատապարտեալս ի մահ կամ ի զն ան մշտնջենաւոր. վասն այնորիկ կոչեցաւ նա կամուրջ հառաչանաց, Ponte dei Sospiri.

4. Կիւբելէ. ըստ Յունաց առասպելեաց դիցուհի պաշտպան շինից եւ քաղաքաց, վասն որոյ կերպարանեն զգլուխ նորա ի խոյր կամ թագ աշտարակազարդ, բերելով զձեւ մահարձանաց պարսպաց։

5. Դասսոյ (Դորգուադոյ) գերագոյն դիւցազներգակ քերդողաց իտալացւոց, որ երգեաց զԵրուսաղէմ ազատեալ. յորմէ հատուածս եւ ցուցս ի բերան առեալ երգէին յաճախ վենետկեցիք յածելով թեթեւասահ նաւակօք իւրեանց (զոր կոնտոլա կոչեն) ի մեծ ջրանցս եւ ի ծովալիճն իւրեանց։

6. Գերահռչակ միակամար կամուրջն արկեալ ի վերայ մեծի ջրանցին որ յերկուս բաժանէ զքաղաքն Վենետկոյ։

7. Անձինք թատրերգութեանց Շէքսփիրայ. Շայլոգ է Հրեայն ի Վաճառականն Վենետիկոյ, — Մաւրիկն է Օթելլոյ (տ. 17)։

8. Բանք մօրն Բրասիդեայ Սպարտացւոյ, զոր ասաց առ այնոսիկ որք զքաջութիւն որդւոյ իւրոյ գովէին։

9. Սովորութիւն էր դքսից Վենետկոյ խաղալ ամի ամի (ի տօնի Համբարձման) նաւագումար հանդիսիւ ի խորս Ադրիական ծովու եւ արկանել մատանի մի, իբրեւ նշանակ փեսայութեան Վենետկոյ ընդ նմին. եւ նաւ դքսին կոչէր Պուչէնտորոյ Bucintoro, որ թարգմանի Եզնացուլ։ — Սուրբ Մարկոս, կաթուղիկէ տաճարն է եւ հրապարակն իսկ որ առաջի նորին. ի գլուխ կամարի մեծի դրան գաւթի եկեղեցւոյն կայ ոսկէքանդակ պատկեր առիւծու, նշանակ՝ աւետարանչին Մարկոսի։

10. Գերմանացւոց ինքնակալն Փրետերիկ Շիկամօրուս, որ յետ քանամեայ մարտից եւ հակառակութեան ընդ հայրապետս Հռովմայ եւ ընդ Իտալիոյ, յամին 1177 եկն ի Վենետիկ, ուր կանխեալ էր քան զնա Պապն Աղեքսանդր Գ, եւ խնդրեալ ներումն հաշտեցաւ ընդ նմա եւ ընդ Իտալացւոց։

11. Նոյն ինքն Շիկամօրուսն, զի էր ի Սուաբեան տոհմէ. իսկ տէրն Արեգան կայսրն Աւստրիոյ է։

12. Էնրիկոս Տանտոլոյ դուքս Վենետկոյ 85 ամաց էր յորժամ ընտրեցաւ ի դքսութիւն, եւ ամաց գոլով իննսուն եւ եօ-

թանց դաշնակցեալ փռանգական տորմղին խաղաց եւ էառ զԿոստանդնուպօլիս յամին 1204։

13. Ի ներքոյ նախայիշեալ առիւծուդ (9) ի կիսաբոլոր կամարի անդ կանգնեալ կան չորք ձիք պղնձիք ոսկեզօծք, զորս յառման Կոստանդնուպօլսոյ բարձին անտի Վենետկեցիք, ուր ի Հռովմայ փոխադրեալ էր Թէոդոսի կայսեր. եւ ի Հռովմ տարեալ աւանդեն Տրդատայ կամ Տիրիթայ Հայոց արքայի ընծայ ինքնակալին. իսկ ի Հայս թուի բերեալ ի Տիգրանայ Միջնոյ կամ յԱրտաշիսէ Արշակունւոյ ի ժամանակի արշաւանին իւրեանց յԵլլադա եւ ի կղզիս։ Յետ անցելոյ դարու փռանգաց տիրեալ Վենետկոյ տարան զձիսն ի Բարիզ եւ անտի փոխեցան ի Վիենա, եւ վերստին դարձուցան ի տեղի իւրեանց, բայց ոտւղ ինչ կապտեալ ի սարից եւ ի զարդուց։

14. Պետրոս Դորիա առաջնորդ Գենուացւոց, էառ զՔիոճա քաղաք հուպ ի Վենետիկ, եւ յաղերսել Վենետկեցւոց ի հաշտութիւն՝ սպառնայր զինու զօրութեամբ մտանել ի Վենետիկ եւ սանձ արկանել անսանձ ձիոցն պղնձեաց։ Այլ վրիպեցաւ ի յուսոյ եւ ի կենացն միանգամայն. եւ պարտեալ Գենուացւոց (յամին 1380) անձնատուր եղեն ի Վենետկեցիս։

15. Ջայր վատ զոնապարծ կամ զապիկար Բանտալոն Pantalone կոչեն վենետկեցիք, եւ յաճախ յածի այս անուն ի բերանս նոցա առ առակէ եւ նշաւակէ. քերդողս ստուգաբանէ զանունս ի Բիանտալէոնէ Pianta-leone բառից. որ նշանակեն ըստ ձայնին տնկող առիւծու. եւ առ միտս, զի Վենետկեցւոց նշան ազգի եւ դրօշու էր առիւծ, եւ նուաճեալ քաջութեամբ քաղաքս եւ բերդս բազումս զնոյն նշան ձողաբարձ տնկէին. վասն այնորիկ տնկողառիւծք կոչեցան։

16. Պատմէ Պլուտարքոս ի վարս Նիկիասայ զԱթենացւոց գերելոց ի Սիրակուսացւոց երգել ի սփոփանս իւրեանց եւ յոգոք գերչացն զտաղս Եւրիպիդեայ, եւ այնու շնորհս ազատութեան գտանել ի նոցանէ։

17. Օդուէյ, Otway, թատրերգակ անգղիացի, ծ. 1651, մ. 1685, որ գրեաց զողբերգութիւնն Ազատոուեալ Վէնէտիկոյ (ի Սպանիացւոց)։ — Ռէտգլիֆ, Radcliffe, կին վիպասան անգղիացի, ծ. 1764, մ. 1823. յիշի աստ վասն վիպասանութեանն կոչեցելոյ Գաստոնէ Ռոտոլֆոյ։ — Շիլլէր, գերագոյն քերթողաց Գերմանացւոց, որ գրեաց եւ վիպասանութիւնս երկուս՝ յորս զՎենետկոյ սովորոյթս եւ բարս նկարագրէ, զմին կոչեցեալ Թէոդոր Վէնէտիկոյ, եւ զմիւսն Տեսանող կամ Հոգւոյ։ — Շէքսփիր, գերագոյն ողբերգակ բանաստեղծից Անգղիացւոց. որոյ է եւ Օթելլօ կամ Մաւրէն (Սեաւ) Վէնէտիկոյ ողբերգութիւն նշանաւոր։

18. Շատ սիրեալ եւ ոչ սակաւ ժամանակս եկաց քերթողն ի Վենետիկ, ուր եւ զմասն մի քերդուածոյս գրեաց։

19. Սակայն լաւ եւս լինէր ազնուագոյնս ինչ ընծայել մարդոյ համբերութեան օրինակս քան զուղտ ապուշ եւ զգայլ գիշատիչ։

20. Փրիուլ կամ Ֆրիուլ, երբեմն մարզ Վենետկոյ, սահմանակից Իստրիոյ, այսպէս կոչեցեալ յանուն քաղաքին Փորոն Յուլեայ, Forum Julii.

21. Հռետեան բարձունք, Rhætia, յԱլպեան լերինս, ի սահմանակցութեան Հելուետիոյ, Դիրոլայ եւ Լոմպարտիոյ։

22. Մեդոակոն մեծ ըստ Նախնեաց, այժմ Պրենդա գետ, յանուն Մեդոակեան տոհմի Հռետիոյ, ոռոգանէ զգաւառս Վենետկոյ։

23. Արկուա, Arqua կամ Արկուատոն, Arquato, գիւղ Պատաւիոնի (Բատուա), յորում եկեաց Պետրարգա բանաստեղծ զյետին ամս կենացն եւ մեռաւ, յ՛18 յուլիսի, 1370, եւ թաղեալ կայ անդէն ի բացօթեայ շիրմի. եւ պահի ցարդ տունն եւ սենեակն եւ կահք սենեկին, որոց յայց ելանեն եկք եւ բնիկք Իտալիոյ, իբրեւ յիշատակաց քերթողի եւ տարփա-

ծուին Լաւրայի զոր երգեաց յաճախ. եւ Թարգմանի Լաւրա՝ Դափնի։

24. Փերրարա, Ferrara, քաղաք ամուր ի պետութեան Հռովմայ, յ՛ԺԳ դարու ժառանգութիւն եղեւ Եստեան տոհմի, որ պայծառացաւ անդ դքսութեան շքով ի ԺԵ եւ ի ԺԶ դարս։

25. Տուն բանտին յորում արգել Ալփոնսոս Եստեան դուքս զՏորկուատոս Դասսոյ բանաստեղծ, զոր եւ ցայսօր ցուցանեն քննասիրաց. որում եւ քերթողս անգղիացի յայց ելեալ եւ ժամս ձիգս ասեն եկաց ի նմին միայնիկ։

26. Գրուսքա անուանի ճեմարան կամ ժողով գիտնոց իտալացւոց, որք զմեծն եւ զպանծալի բառարան լեզուին իւրեանց հրատարակեցին, եւ դատաստան նոցին օրէնք համարին. բայց խստութեան օրինաց նոցին կամ չհաւանութեանն յաղթող ասէ քերթողս զԴասսոյ, նոյնպէս եւ անաչառ բանադատութեան Պուալոյի քերթողի գաղղիացւոյ, որ ոչ հաւանէր՝ ըստ Պայռընի՝ թէ յաղթիցէ իտալացին՝ գաղղիական հոմաձայն եւ տաղտուկ տաղաչափութեան. սակայն չափազանց թուի մեղադրութիւնդ, անմարթ է զգօն ականջաց չզգալ զգերազանց ներդաշնակութիւն իտալական լեզուի եւ չափաբանութեան։

27. Դժոխերգու պուէտն եւ Տուսկեան հայրն եւ Ծաղկունին նոյն ինքն է Տանդէ հայր իտալացւոյ քերթողական լեզուի որ յերիս քերդուածս երգեաց զԴժոխս, զՔաւարան եւ զԱրքայութիւն, եւ զերեսին միանգամայն քերդուածոն կոչեաց Աստուածային խաղալիկ կամ Թատր, La divina Commedia. — Ասպետաց գովասանն է Արիոստոյ որ ի դիւցազնական քերդուածն Օռլանտօ մոլեգին կամ Կատաղի՝ Orlando Furioso, երգէ զկրօնս եւ զարարս արի արանց եւ ասպետաց միջին դարուց. եւ նմանեցուցանէ զնա քերթողս՝ Սկոտայ (Walter Scott) գերահռչակ արձակաբան վիպասանի Սկովտացւոյ մերոյ դարուս հեղինակի. եւ փոխադարձաբար

զհամազգին իւր կոչէ Արիոստոյ հիւսիսային, եւ զիտալացին Սկոտ հարաւային։

28. Զառաջինն յեկեղեցւոջ Բենեդիկտեանց թաղեալ կայր մարմին Արիոստոյ ի Փերրարա, եւ կիսանդրի ի վերայ շիրմին երկաթակուռ դափնեձեւ պսակաւ՝ որ շանթահար լեալ երբեմն անկաւ. զայս դէպս յիշէ քերթողս եւ ի չքմեղս կացուցանէ ի կասկածանաց թերահաւատից։

29. Այս տունս եւ որ զկնի սորին՝ ազատ իմն թարգմանութիւն է գերահռչակ չորեքտասանոտնեայ նուագի քնարերգական իտալացւոյ Ֆիլիգայայ, որ ընդ աննմանն դասի սրտառուչ եւ գեղեցիկ երգոց։

30. Մտերիմ բարեկամն Տուլլեայ Կիկերոնի Սերվիոս Սուլպիկիոս, որ նաւելով զննէր զմնացորդս քաղաքացն Ելլադայ։

31. Առնոս գետ, Arnus, Arno, ոռոգանէ զԴոսկանա եւ թափի ի միջերկրական ծով։ — Ետրուրական Աթէնք կոչէ զՓլորենտիա կամ Ֆիորենցա (Ծաղկաւան) մայրաքաղաք Դոսկանայ. որ է երկիր նախնի Ետրուրացւոց եւ Տուսկեանց։

32. Անուանի արձան Աստղկան որ Մեդիկեանն կոչի, մի ի հրաշակերտից յունական ճարտարութեան համարեալ. որում շռայլէ քերթողն գովութեամբ։

33. Հերա, Աթենաս, Անահիտ եւ Աստղիկ դիցուհիք վիճելով վասն գեղոյ իւրեանց՝ դատաւոր ասեն կացուցին զհովիւ մի Տրովացի կամ զՊարիս զորդի Պրիամու Տրովացւոցն արքայի, եւ նա զԱստղիկ ասաց լինել գեղեցկագոյն։

34. Այսինքն՝ կապկաբար նմանողի։

35. Անուանի գերեզմանատուն Փլորենտիոյ։

36. Միքայէլ-Անգելոս, Միքելանճելօ ըստ իտալացւոց, մեծահանճար անդրիագործ, ճարտարապետ եւ նկարիչ։ — Ալֆիէրի գերագոյն ողբերգակ քերթողաց իտալացւոց։

37. Գալիլէոս, հայր նորոց աստեղաբաշխից, հեռադիտակին գտող, եւ շարժմանն երկրի վարդապետող։

38. Խորագէտ պատմագիր իտալացւոց։

39. Գանովա գերագոյն յանդրիագործս նորոց դարուց. ծնեալ ի Բոսսանիոյ փոքու գեղջ Դրեվիզ գաւառի, յամին 1757, եւ ա դ թաղեալ, 1822, ի հոյակապ տաճարին յիւրում դաստակերտի։

40. Պոգաչչիոյ, հայր իտալական արձակ մատենագրութեան։

41. Զի քան զամենայն բարբառս իտալացւոց Տուսկեանն այսինքն Դոսկանացին քաջ ընտիր եւ հեշտալուր է։

42. ԶՀռաւեննա քաղաք կոչէ յետին ամրոց տկարացեալ ինքնակալութեանն Հռովմայ։

43. Տես զծանօթութիւնն 23։

44. Անդրիագործութիւն եւ նկարչութիւն։

45. Լիճն Տրասիմենեայ այժմ կոչեցեալ Լիճ Բերուճիոյ, ի պետութեան Հռովմայ. առ որով Աննիբաղ տարաւ յաղթութիւն մեծ ի վերայ Հռովմայեցւոց 217 ամաւ յառաջ քան զթուական Փրկչին։

46. Sanguinetto, Սանկուինեթթօ, որ նշանակէ Արիւնիկ։

47. Կլիտումնոս գետ հնոյն Ումբրիոյ. կան աւերակք տաճարի

յեզր նորա ընդ մէջ Ֆոլինիոյ եւ Սպոլետոյ քաղաքաց Հռով-
մայ պետութեան։

48. Վելինոյ կամ Դինանի, յանուն գեղջ եւ քաղաքի մեծ եւ
անուանի սահանք ջրոց մերձ ի Ռիետի քաղաք Հռովմայ. գետն
Վելինոյ եկեալ յերկրէ Նէապոլսոյ եւ գործեալ զջրվէժն
Թափի ի Ներա գետ։

49. Գետ դժոխոց ըստ Յունաց առասպելեաց։

50. Ապենին կամ Ապեննեան լերինք, պար երկայնաշար որ
յԱլպեանց շառաւիղեալ ձգի ընդ բովանդակ երկայնն Ի-
տալիոյ։

51. Կուսան լեառն, Jungfrau, բարձրագոյն ի Բեռնեան լերինս
Զուիցերեայ։ — Սպիտակ լեառն յԱլպեայս, բարձրագոյն
լերանց Եւրոպիոյ, 14807 ոտնաչափ գաղղիական։

52. Կիմեռ. լեառն յԵպիռոս։

53. Շանթակասար լերինք, ըստ Յունաց Ակրոկերաւնոս, յԵ-
պիռոս, որ է այժմ Եանինա։

54. Սորակտեան լեառն, իբր 30 մղոնաւ ի հիւսիսի Հռովմայ,
ի հնումն տաճար Ապողոնի կայր ի գագաթանն, եւ փերո-
նիայ դիցուհւոյ ի ստորոտն. այժմ կոչի Ս. Որեստէս կամ
Ս. Սեղբեստրոս լեառն։

55. Որատիոս։

56. Նիոբէ ըստ առասպելեաց դուստր Տանտաղոսի, վասն բազ-
մածնութեանն արհամարհեալ զԼատոնէ մայր Ապոլոնի եւ
Արտեմեայ՝ զրկեցաւ յորդւոցն, զորս նետահար սպանին
հարազատքն ճետք Լատոնեայ. եւ դից գթացեալ յանդա-
դար արտասուս Թշուառական մօրն՝ փոխեցին զնա յար-
ձան ապառաժ, յորմէ հոսէին հանապազ ջրոյ կայլակք։

57. Կապիտոլիոն, Capitolium. բլուր եւ ական հնոյն Հռովմայ,
ուր կառուցեալ էր գերահռչակ տաճարն Արամազդայ. զո-
րոյ տեղի կալաւ մեծ եկեղեցի Տիրամօրն ի Ե կամ Զ դարէ եւ
այսր։

58. Եւրէկա. յունական ձայն, ըստ բուն ազգային հնչման՝
Էւրէկա, այսինքն գտի։

59. Տուլլիոս Կիկերոն գերագոյն ճարտասանից. Վիրգիլիոս
գերագոյն բանաստեղծից. Լիւիոս գերագոյն պատմաբանից
Լատինաց։

60. Զգրամուելայ ասէ որ յ'3 ամսեան սեպտեմբերի յաղթեաց
ի Տընպար. յ'3 Նորին ամսոյ էառ զպսակ իշխանութեան, եւ
գարձեալ յերրորդի աւուր Նորին ամսեան մեռաւ։

61. Զպոմպէի անդրոյն ասէ. զհակառակորդ իւր կեսարու, զոր
ի սպանանել սպանաւն կեսար յատե-
ամանք նոյն իսկ համարին՝ առ որով սպանաւն կեսար յատե-
նի ծերակուտին։

62. Պղնձեայ անդրի Հռովմայ, որ է գայլ մատակ՝ յորմէ դիեն
Հռեմոս եւ Հռեմուլոս երկուորեակք. յոր շանթ երբեմն
անկեալ եւ խանգարեալ է։

63. Ի Մեծն Նաբոլէոն զոր ընդ Յուլիոսի կեսարու կշռէ եւ
ստորագասէ։

64. Ակնարկէ ի հռչակաւոր բանն կեսարու Veni, Vidi, Vici.
Եկի, տեսի, յաղթեցի. զոր գրեաց առ իւրսն, յորժամ
արագ արագ ի վերայ հասեալ փառնակայ որդւոյ Միհրդա-
տայ մեծի ի պարտութիւն մատնեաց։

65. Եպերէ զարարս Նաբոլէոնի եւ ներբողէ զՎաշինկտոն զա-
զատարարն Ամերիկացւոց։

66. Շիրիմ է կեկիլիայ Մետելլայ կնոջ Կրասոսի, կառուցեալ
ի վերայ Ապպեան ճանապարհին։

67. Աւա՜ղ հանճարոյդ, զոր այսպէս զերկրաւ զառածեալ անյուսութեամբ բարբանջես։

68. Մի յեօթեանց բլրոց յորոց վերայ կառուցեալ էր Հռովմ, եւ են արդ ի նմա փուլք եւ մնացուածք հին շինուածոց։

69. Նոյն ինքն Պաղատինեան բլուրն։

70. Աշտարակաձեւ սիւն յիշատակաց Տրայիանոսի կայսեր, յորոյ գագաթն ամբարձեալ կայ արդ անդրի Ս. Պետրոսի առաքելոյ, որպէս եւ Ս. Պօղոսի ի սիւնն Աւրելիանու կայսեր։

71. Տարպեան վէմք ի Կապիտոլիոն լերին, ուր թաղեցաւ Տարպէա դուստր Տարպէոսի քաղաքապետի Հռովմայ, ընդ վահանօք եւ ընդ ապարանջանօք զինուց Սաբինացւոց որոց մտեալ էր զՀռովմ, եւ վարձ մատնութեանն խնդրէր զապարանջանս եւ զքայռամանեակս նոցին։ Ընդ այն վէմս գահավիժէին յետ այնորիկ զմատնիչս Հռովմայեցիք։

72. Փորոմն, Forum. այսպէս կոչէին Հռովմայեցիք զգլխաւոր հասարակաց հրապարակ քաղաքաց իւրեանց, ուր ժողովէին ի քննութիւն դատաստանաց եւ առեւտրական իրաց.

73. Րիէնցի, ծ. ի Հռովմ, 1310, մ. 1354. ճարտարասան քաջ եւ նոտար ի տան քահանայապետին. զորոյ բացաբնակութիւն յԱւինիոն պատճառս առեալ՝ գրգռեաց զժողովուրդն եւ անուանեցաւ Տրիբուն յամին 1347. եւ թեկն ածելով զիշխանութեան բովանդակ Իտալիոյ՝ մերժեցաւ ի միւսում ամին, եւ փախստական լեալ ձերբակալ եղեւ. գտեալ շնորհս վերստին դարձաւ ի Հռոմ եւ խառնեցաւ ի ծերակոյտն. եւ ան ւրէն զառածեալ յիշխանասիրութիւն սպանաւ ի ծառայէ միոջէ։

74. Եգերիա կին էր Նումայի Պոմպիլեայ ըստ Ովիդեայ. աղբիւր ջրոյ գործեաց ի քարայրի, յաւերժից նուիրեալ Հարանց. եւ կայ մնայ ցայսօր զշինողին կրելով զանուն. եւ է վայր զբօսանաց տիկնայց Հռովմայ։

75. Կոլիսէ Colisæus, կամ Փլաւեան ամփիթէատրոն, մեծագոյն թատերց Հռովմայ, որ տանէր արս իբրեւ ինն բիւր. եւ ուր յաճախ գազանամարտքն լինէին, եւ կոչեցաւ այսպէս վասն անհեդեդ մեծութեանն, քանզի Կոլոս մեծ եւ խոշոր լսի ըստ յոյն լեզուի։ Մեծագոյն է ի մնացուածս աւերակաց շինուածոց նախնեաց, եւ տակաւին կանգուն կայ մեծաւ մասամբ։

76. Նեմեսիս, դիք վրիժուց ըստ առասպելեաց, Արամազդայ եւ Հարկի դուստր, կամ Ովկիանու եւ Գիշերոյ, զոր կերպարանէին թեւաւոր, կրելով օձս եւ շանթիս։

77. Որեստէս որդի Ագամեմնոնի սպանելոյ կամակցութեամբ կնոջն Կլիտեմնեստրեայ. պատուէր առեալ յանուրջս ի հօրէն սպան զմայր իւր, վասն որոյ զամս բազումս տանջիւր յԱրհաւրաց դժոխայնոց եւ փախստական լինէր, մինչեւ շիջաւ ցասումն դից. զայս դէպս առին յողբերգել քերդողք ճարտարք։

78. Յանոսեան ակնարկութիւն. — Յանոս ըստ առասպելեաց որդի էր Ապողոնի, եւ գաղթականութեամբ անկեալ յիտալիա կառոյց դաստակերտ յիւր անուն ի վերայ միոյ ի բլրոց Հռոմայ, եւ սատնջական լեալ Սատուռնոսի դից հալածելոյ յերկնից՝ ընկալաւ ի նմանէ շնորհս տեսանելոյ զանցեալն եւ զապառնին. վասն այնորիկ եւ կրկնադէմ կերպարանի։

79. Ակնարկէ ի գեղաքանդակ կճեայ անդրի սուսերամարտի օրհասականի, որ համարի գաղափարեալ ի պղնձեայ անդրոյն ձուլելոյ ի Կտեսիլայոսէ։

80. Պանթէոն, որ ըստ յունական ձայնին նշանակէ Ամենայն դից, զի ամենայն խառնաղանճին Ոլիմպեայ նուիրեցին զայն Հռովմայեցիք. կանգուն կայ մեծատարր տաճարն բո-

լորչի. վասն որոյ եւ այժմ Բոլորակ կոչի ի ռամկաց, Rotonda, եւ նուիրեալ է Մարտիրոսաց Տիրամօր:

81. Այսինքն որք աղօթեն շարիւք ուլանց, որ է համարիչն կամ վարդարանն:

82. Աւանդութեամբ պատմի ցարդ ի Հռովմ թէ գհայր դատապարտեալ ի բանտ մահու անուցանէր դուստրն ծնողասէր խերով իւր կաթամբ. եւ տեղի բանտին ասեն էր այժմեան Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն վայր:

83. Ադրիանու դաստակերտ, այժմ կոչի Ս. Հրեշտակի բերդ, Castel Sant' Angelo. Ադրիանոս կայսր շինեաց զայն անհեղեդ իմն շիրիմ վասն իւր, թերեւս մեծագոյն շիրմաց եւ աննմանագոյն. պատսպարան է արդ ամրութեան Հռովմայ:

84. Գմբէթ տիեզերահռչակ մեծի տաճարի Ս. Պետրոսի:

85. Ի բնագրին՝ Ալպեան լեառն:

86. Լաոկոոն որդի Պռիամու եւ քուրմ Ապողոնի, հակառակէր իշխանաց Տրովացւոց չմուծանել ի քաղաք անդր զձին փայտակերտ զոր Յոյնք նուէր իմն կարծեցուցանէին առնել. եւ հարկանէր զնոյն գեղարդեամբ. եւ ահա օձք վիշապք պատեալ զնովաւ եւ զերկոքումբք որդւովքն՝ հեղձուցանէին չարաչարեալ: Հրաշակերտ անդրի սոցա հելլենական ձեռին գործ գտաւ ի սկիզբն ԺԶ դարու յագարակս Տիտոսի եւ եդաւ ի Վատիկան:

87. Ապողոնի անդրին գեղեցկագոյն համարեալ յառնապատկերս ճարտարեալս ի նախնեաց, կայ ի պատշգամաձեւ ժայռադահլճի միոյ ի Վատիկան, վասն որոյ եւ Ապողոնն պատշգամին կոչի, Apollo del Belvedere.

88. Ողբայ զմահ Կարլոդդայ դստեր Գէորգեայ Դ թագաւորին Անգղիոյ, որ դժուարածնին լեալ մեռաւ. որպէս եւ ուստրն նորընծայ:

89. Նեմի գիւղ մերձ յԱլբանոյ, ուր ասեն ճեմիլ Եգերիայ ի պուրակս տաճարին Արտեմեայ:

90. Ալբանոյ, քաղաքաւան, ամարանոց Հռովմայեցւոց, առ երբեմն հնոյ քաղաքին Երկայնն Ալբայ:

91. Սկիզբն Ենէականին գիւցազներգութեան Վիրգիլեայ:

92. Կիկերոնի Տուսկլոսի ամարաստուն եւ ագարակք ի Տուսկուլոն գեղջ, որ է այժմեանս Ֆրասկատի:

93. Ռոգգա Ճիովանէ գիւղ է աւերակ, եւ մասն հնոյ երկրին Սաբինացւոց:

94. Կալբէ եւ Աբիւլէ անուանք արձանացն Հերակլի զոր կանգնեաց ի կիրճս Կադեսայ, այսինքն են հրուանդանք Ճիպրալթարայ:

95. Սիմպլեգադ կամ Կիւանեան պարեխք ի Թրակեանն Վոսփոր ի մուտս Սեաւ ծովու:

96. Արմադա, այսպէս կոչէր Անյաղթն անուանեալ տորմիղ նաւաց հարիւր երեսուն եւ հնգից, զոր Փիլիպպոս Բ արքայ Սպանիացւոց յամին 1588 առաքեաց ընդդէմ Անգղիացւոց. եւ սակաւք ի այլ մրրիկք եւ թշնամիք վատթարեցին զայն, եւ սակաւք նաւացն զերծան:

97. Տրաֆալկար հրուանդան ի կրճին Ճիպրալթարայ, ուր Նելսոն ծովապետ անգղիացի խորտակեաց զնաւատորմն Փռանկաց եւ Սպանիացւոց, եւ ինքն վիրաւորեալ մեռաւ, (1805). յետ մարտին մրրիկ մեծ անկեալ ի ծովն տագնապ եւ վնաս անհնարին հասոյց յաղթողացն եւ յաղթելոց:

98. Կօշիկ՝ նշան բազմաշրջութեան պանդխտի, եւ խեցեակն՝ առձեռն ըմպանակ նորին:

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0154914